

DR. LJUDEVIT PIVKO:

CARZANO.

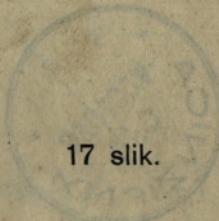
TRETJA KNJIGA.

CARZANO. -- TRETJA KNJIGA.

DR. LJUDEVIT PIVKO:

VULKANSKA
== TLA. ==

17 slik.

MARIBOR 1924.

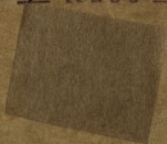
ZALOŽIL KLUB DOBROVOLJCEV V MARIBORU.
TISKALA „LJUDSKA TISKARNA“ V MARIBORU.

№

20

Ljudska knjižnica

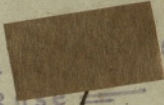
Ruše

507/3

940.3/14
886.3-94
949.71" 1916/1918"

Ljudska knjižnica
bralnega društva v Rušah

Ljudska ca
— Ruše —

CARŠKINO

TRETA KNJIGA

Vse pravice pridržane.

614 / I / 3

S-3437-12 duple.
26.12.1978

PREGLED: UKAZ IZ DIVIZIJE. — TAJNOSTI ZA ŽENSKE. — VARNOSTNE ODREDBE. — STO PATRULJ. — NOVOLETNO VOŠČILO, MEDICINA IN AVTOMOBILI. — OVADBA. — ZARJAVELI KRHLJI. — ZLOČIN PO § 321 IN 327 VOJ. KAZ. ZAK. — PREDAVANJE O BOŠNJAKIH. — VILA PAVLIKA. — KAJ HOČEJO V LEVICU? — PRED CESARJEM KARLOM. — SOLNCE NAJVIŠJE MILOSTI. — POSPEŠIMO! — ZADNJI DAN V AVSTRIJI.

»Gospod nadporočnik, telefon vas zove.«

Glava mi je težka in telefonist Zabrana ima truda z menoj, da me spravi na noge.

»Kaj hočeš?«

»Centrala pri bataljonu zove. Gospod adjutant Czitary je govoril z brigado in sedaj so spojili Piagaro s Carzanom. Prosim, hitro!«

Vstajam. Sedma ura je minila. Izkušam se spomniti, kaj je bilo sinoči, da sem tako truden. — Aha! Strigno! Miloša je udarila električna! — Danes je 11. septembra — sedem dni še! — Dve uri sem spal — premalo!

Zabrana pravi, da je bil brigadir pri telefonu. Tako zgodaj! Komandant brigade je sedaj polkovnik

Günste, odkar je naš Vidale na dopustu. Tega novega gospoda niti ne poznam.

Nekaj posebnega mora biti, da spajajo brigado z rovskim telefonom, kar je v normalnih razmerah strogo prepovedano. —

»Kako ime ima brigada?« vprašujem svojega telefonista.

»Balkon,« pravi Zabrana.

»Mi smo »König,« kaj ne?«

»Četrta četa se zove od 1. septembra »König vier,« pojasnjuje Zabrana in mi kaže list na steni s seznamkom najnovejših telefonskih imen. —

»Halo! Balkon!«

»Halo! Tu Balkon. Kdo tam?«

»Tu König vier.«

»Pivko?«

»Da, respekt!«

»Kje se nahajate?«

»Na svojem mestu, König vier.«

»Carzano?«

»Da, toda opozarjam vas, da je prepovedano v telefonskih razgovorih nazivati kraje s pravimi imeni.«

»Ne škoduje. König ali Kaiser, vse eno. Kdo bi si pomnil vse vaše tajnosti, ko hoče vsaka četa imeti nekaj svojega? Počakajte malo pri telefonu!«

Ne vem, s kom sem govoril.

Čakam in pritiskam telefonski uhelj k ušesu. Dolgo ga ni. Pred menoj je seznamek telefonskih konvencionalnih imen, ki so ga leta 1917 že dvakrat izpremenili. Vsi trije seznamki so pribiti na steni drug ob drugem. Prvi mi ugaja, ki je pisan na stroju: Ziege = Zug, Kreuzer = Kompagnie, Brücke = Baon, Ring = Regiment. Blatt = Brigade, Balken = Batterie, Magnet = Maschinengewehr, Maulwurf = Minenwerfer, Indianer = Infanteriegeschütz, Scheibe = Scheinwerfer, Maus = Patrouille itd. — Neznanec pri brigadnem poveljstvu se je vrnil k telefonu in me zove.

»Halo!«

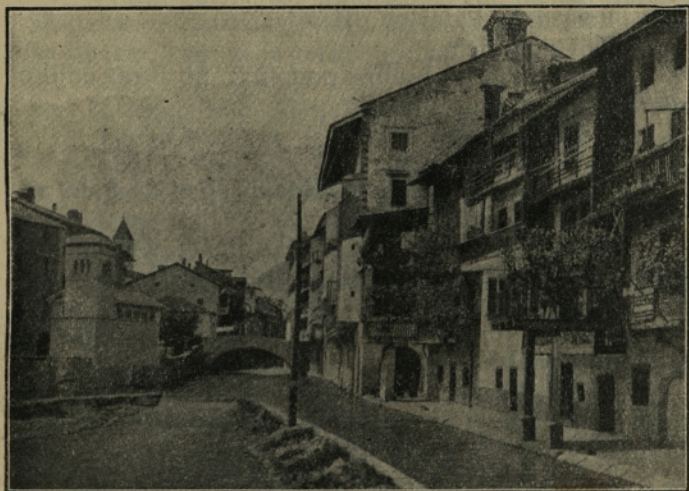
»Pripravljen sem.«

»Ali je možno v vašem odseku hoditi poedincem pred ovire?«

»Ni možno. Prepovedano je. Straže imajo naročilo, da vsakogar ustrelijo, razen tega imamo ovire z močno električno strujo.«

»V kateri dnevni dobi teče struja pred vašimi položaji?«

»Od večera do jutra vsako noč.«

Borgo.

Mestece ob Brenti v Suganski dolini, pred vojno sedež okrajnega glavarstva za okraje Levico, Borgo in Strigno, s 4400 prebivalci

»Ako pa pošljete pred ovire patroljo . . . ?«

» . . . je treba strujo ustaviti, prekiniti na dotično dobo.«

»Kdo ustavlja strujo?«

»Komanda bataljona avizira električno centralo.«

»Kako često se dogaja to?«

»Malokedaj. Morebiti po dvakrat na mesec.«

»Sinoči ste strujo prekinili, kaj ne?«

»Zvečer med 8. in 9. uro, ko smo popravljali žice.«

»Kdo je popravljaj?«

»Monterji iz električne centrale.«

»Dobro. Ljubo mi je, da ste o tem informirani. —

Ali poznate narednika Mlejneka?«

»Poznam.«

»Kje je ta podoficir?«

»Četni narednik pri 4. četi, pri poročniku

Knottu.«

»Kako se vam vidi Mlejnek?«

»Prosim, v katerem oziru?«

»Kot podoficir.«

»Jako dober in hraber podoficir. Štirikrat odlikovan.«

»Zanesljiv?«

»Popolnoma.«

»Ali je bil ta človek v zadnjih dneh na kaki patrolji pred ovirami?«

»Ni bil. On nima nič opraviti s službo v rovih. Kot četni narednik ima opravila s statistiko in razdeljevanjem hrane in opreme.«

»Pravite torej, da ni bil v terenu pred stražami v zadnjih dneh?«

»Ni bil. Ni mogel biti. Mož je bil, sedaj se spominjam, 20 dni na dopustu, od 16. avgusta do 8. septembra. Pred 3 dnevi se je vrnil z dopusta.«

»Tako, tako! Na dopustu je bil? 20 dni? Kje?«

»Na Moravskem.«

Zdi se mi, da je bolje, ako povem »na Moravskem« nego »v Prahi in v Bezdečinu,« kamor se je vozil. V Prahi ima strica, v Bezdečinu pa očeta. Praha zveni ušesom naših nemških komandantov preveč revolucionarno. Kaj neki hoče z Mlejnekom? Slutim zlo, zlasti ker izprašuje brigadir o patroljah. —

»Čujte. Pivko, tu je ukaz, da morate tega moža aretirati. Kaj pravite?«

»Zakaj bi ga aretirali? Ali se je pregrešil na dopustu?«

»Ne, nekaj drugega. Kaj pravite temu?«

Vročina žari v meni.

»Nič. Ukaz izvršimo.«

Skoz telefon me ne more čutiti, kako mi je vroče.

»Še nekega drugega moža morate aretirati pri četrti četi — infanterista Lahvičko.«

»Pardon, kdo je izdal ukaz?«

»Drauflos.« — Drauflos je telefonsko ime za poveljstvo 18. divizije.

»Torej pošljem oba, narednika in redova z eskorto v Roncegno?«

»Tako bo menda najbolje. Sicer pa morajo priti še daljše odredbe, kaj naj z njima storimo. Povprašati še hočem, kam ju je treba poslati.«

»Še kaj?«

»Drugega nič. Ali je pri vas kaj novega?«

»Nič posebnega. Vse je v redu. Nocoj smo imeli izjemoma še precej mirno noč.«

»Da, da, inace je pri vas vselej najbolj živahno. Na skorajšnje svidenje, Pivko!«

»Respekt! Konec.« —

Telefon je odurno zapiskal. Obesil sem telefonski uhelj na žrebelj. Pod očmi sem poten in ves sem kakor v ognju.

Izdani smo, brez dvoma. Ukaz mora biti v zvezi z našo carzansko organizacijo. Nekdo je ovadil, in sicer nekdo, ki ni dobro poučen, nekdo, ki pozna našo zaroto samo deloma. S tem pa lahko pokopljemo vse svoje nade, da dosežemo po dolgotrajnih, skrajno naporih in nevarnih pripravah končni uspeh. —

Samo dva hočejo aretirati!

Mlejnek je seveda močno udeležen pri našem podjetju in o njegovem izletu v Vicenzo vedo mnogi zarotniki. Čemu pa zahtevajo tega drugega, skromnega redova Lahvičko, ki ima pri podjetju jako skromno nalogo in nikdar ne govori. Da je Lahvička član zarote, o tem ve razen mene pač samo Lahvička in njegov prijatelj Mlejnek. Dečko je določen, da bo rezal pri našem podjetju telefonske žice artileriji na Salubiju, nič drugega.

Ako bi bil po nerodnosti Mlejnek kaj bleknil? Doma na dopustu? Saj res, Lahvička je bil tudi na do-

pustu in sicer istočasno z Mlejnekom! Vozila sta se skupno, Mlejnek v Bezdečin, Lahvička v Humpolec.

Gotovo sta kvasila kaj na potovanju in doma!

Brigadirjev zaključek pogovora mi ne daje miru. »Na skorajšnje svidenje!« je rekel on, ki me ne pozna in ki ga še ni bilo nikdar v naše rove. Odkar gospodarim v carzanskem odseku, ni bilo še polkovnika pri meni. Da, bil bi prišel morebiti tudi on, saj se je tudi že prijavil, a strelba ga je zadrževala. Kmalu po odhodu podpolkovnika Vidaleja je Günste telefoniral, da pride, tedaj so pa zaregetale Jirsove strojnice. Zahtevali smo tistokrat celo, naj avstrijska baterija 1 g 28 (prva baterija 28. brdskega artilerijskega polka) ob Ceggju odda par šrapnelov v koruzišče za Scurelami in v grmovje pri Agnedu, češ, da v njem mrgoli Italijanov. Na to zahtevo so pa jele pomagati kar same še druge baterije: osemcentimeterska baterija nadporočnika Hilleja in baterija devetcentimeterskih kanonov na vznožju Civarona, kanoni 4. baterije 22. art. polka pri Borgu, havbice 2. baterije 1. brdskega art. polka, vobče vsa III. in IV. artilerijska skupina v dolini. Nastala je pravcata artilerijska bitka, ker Italijan ni molčal. Mi v rovih smo imeli mir, pač so jo pa izkupili artileristi in komande v Telvah, ob Ceggju, na S. Pietru in v Borgu. — Jirsa se je prismejal v Buffov park, kjer smo pričakovali odpoved napovedanega obiska. Bošnjaki so vedeli, kaj znači hrumenje in so pripovedovali, da preganjamo generala. Če bi ne bil general, bi ne bilo toliko hrupa, saj za kapitane in podpolkovnike zadostujejo naše puške. Odkrito so se vselej radovali, kadar smo solili glavam visoke gospode, ki dobiva odlikovanja, dopuste, dobro menažo, a se boji puške kakor hudič križa, — kaj šele topa.

Danes je pa brigadir javil »Na skorajšnje svidenje!« Polkovnik Günste ve dobro, da ga ne bo k nam v rove, torej si menda misli, da bom moral priti jaz k njemu.

Jaz si pa mislim, da ne bo k njemu niti mene, niti Mlejneka, niti Lahvičke . . .

Ako smo izdani, potem je vseh naših načrtov in naših namenov konec in naša pota se razidejo! — —

Kaj odredimo?

Najprej je treba pričeti strelbo. Uprizoriti moramo »bitko,« ki vse drugo zadrži, da pridobimo časa za orientacijo.

Odredil sem strelbo treh castellarskih straž in ene ruske strojnice poročnika Zelenega na Spero, češ, da smo opazili italijansko patruljo. Odleglo mi je, ko je jela italijanska baterija odgovarjati v Telve in Castenuovo. Šrapnel nad Carzansom nam je kakor dežek na žejno njivo. Brigadi pošiljam depešo:

»Sovražnik je otvoril ob polosmi uri na Carzano ogenj iz dveh baterij. Opozarjam, da so se sočasno pojavile v bližini naših straž sovražne izvidnice. Podvojili smo posadke v rovih in določili oddelek, ki udari v teren pred ovirami. Prosim v tem oziru dovoljenja, da preženemo sovražnika.« — — —

Zasigurali smo si s tem začasen mir v odseku. Sedaj je izključeno, da bi prišla kaka vojaška ali orožniška patrulja ali komisija v Carzano.

Ako bi poveljstvo brigade zahtevalo takojšnjo izvršitev ukaza, da prepeljemo narednika in redova v zaledje, imamo pripravljen odgovor, da moramo eskorto k diviziji zaradi močne strelbe in borbene zaposlenosti odložiti.

Na delo sedaj! Trud mi je že minil iz glave. —

2.

Najprej v brlog, kjer je Mlejnekovo ležišče! — Kanoni so ga predramili, oblači se.

Sedel sem na rjuho na robu deske. Skromno ležišče ima.

»Čuješ, Mlejnek, na dopust si se vozil skupaj z Lahvičko, jel?«

»Da, skupaj sva se vozila in nazaj tudi.«

»S kom si govoril doma ali na potu o naši stvari?«

Debelo me gleda. »Z nikomer.«

»Pomisli dobro, Mlejnek! Gre za tvojo glavo! Tam zadaj so nekaj zvedeli o tebi.«

»Ni mogoče! Povedal sem svoji sestri, da ne pridem več domov pred koncem vojne, in vem, da sestra molči.«

»Kaj, za Boga, ženskam si tudi razlagal?«

»Ne, prosim, rekel sem ji le, da ne pridem več na dopust, ker se bomo videli šele po vojni ali nikoli.«

». . . Nato je pa sestra vprašala, zakaj? In ljubi bratec Karliček ji je razlagal, da sodeluje na velikem uporniškem podjetju, kjer ima važno nalogo, itd., da postane za 14 dni legijonar itd. Jeli, da je tako?«

Ni odgovora.

»Saj sem si mislil, da si blebetal. Pozabil si, da si dobil dopust le pod pogojem, da ne črhneš besede! Naša stvar je pa tudi takšna, da jo je treba blebetati med ženskami.«

»Moja sestra molči!« *

»Kakor ti!«

»Ona ne more biti kriva. Naročil sem ji, da obvesti pozneje naše ljudi doma, kje sem, kadar ne bo več nobenega glasu o nas.«

Njegove plašne oči prosijo umevanja in odpušcanja.

Ker je glede sestrine nedolžnosti tako trdno pričar, poizvedujem dalje, s kom je še govoril.

»Kaj si pripovedoval očetu?«

»O tem nič. Oče je dobil pred kratkim zlato uro od cesarja, ker smo vsi sinovi vojaki, in zato mu nisem smel kvariti veselja z novico, da zapuščam njegovega cesarja.«

»A stricu na Vinogradih?«

»Nič. Teti tudi nič.«

»S kom si še govoril v Pragi? Pomisli! Imaš v Pragi dekle?«

»Nimam. — Spominjam se, čakajte! V Pragi imam sorodnico, soprogo magistratnega uradnika Girgala. Z njo smo si zelo dobri.«

»Povej mi torej, kaj si pripovedoval gospe Girgalovil!«

Mlejneku se pozna na licu, da je tej gospe pripovedoval vse. Pred menoj se dečko ne more zatajevati.

»Čudila se je, kako je možno, da sem postal tako kmalu narednik. Potem sem ji nekoliko lagal, nekoliko pa povedal resnice, da so me ujeli Italijani na patrolji, po treh dneh sem pa Italijanom ušel in se vrnil k bataljonu. Zato sem postal narednik, sem rekel.«

»In kaj še? To ni vse! Kaj si ji razlagal o Italijanin?«

»Nič resničnega. Lagal sem ji, da vemo, kaj bo z nami. Italijani se na Tirolskem pripravljajo, da prodro avstrijske linije. Nam že smrdi njihova artilerija. Spomnite se, da bom najdalje do 15. septembra najbrž že ujet.«

»Ali gospa Girgalova molči?«

»Ona ni tako molčeča kakor moja sestra. Zato ji tudi nisem povedal resnice.«

»A vendar si bleknil preveč!« —

Tekom Mlejnekove spovedi je vstopil v brlog njegov prijatelj Malčánek. Pri vratih je obstal. Gledam ga in zdi se, da se tudi njemu pozna nekaka izpremema na licu.

Zunaj prihajajo ljudje po kruh in Mlejnek ima z njimi posla.

»Pridi pozneje v park! Oba pridita, Malčánek tudi!«

Mlejnek kima, da pride, Malčánek pa javlja:

»Prosim, zunaj stojita kuharja Berberović in Grujić iz Telv, ki želita z vami govoriti.«

Grujić je priletel Bošnjak, ki smo ga šele porinili v Telve kot kuharskega pomočnika. Za službo v rovu je prestar, v kuhinji je pa dober pri pomivanju posode in sekanju drv.

»Kaj je, Grujić?«

»Pošiljajo me naši ljudje in prišla sva z Berberovićem, da vprašava, kaj bo?«

»Kaj želita?«

»Naši ljudje pravijo tako: kadar je opasno, je bolje bežati nego — gubiti glavu.«

Zarotnike misli, kuharje v Telvah, ko govori o »naših ljudeh.« Kuharji torej že tudi nekaj vedo. Telefonisti in kuharji vedo vselej prvi novico.

»Povej mi jasno, Grujić, kaj znači tvoje vprašanje?«

»Vi sami bolje veste,« se je odrezal možič.

»Ako te razumem, misliš slabo. Brez potrebe se plašite. Zato vama pravim: treba je pogledati, ali je res kaka opasnost. Treba je pomisliti in ukreniti tako, kakor je najbolje. Jaz, vaš komandant, pravim tako: bolje nego bežati je pokazati zobe, bolje nego izgubiti glavo je čuvati zdravo glavo. Jaz hočem čuvati vse vaše glave, toda ne bežimo. Povej tako, povej pa tudi, da je prva dolžnost vseh naših ljudi molčati in da je druga dolžnost vseh naših ljudi čakati, kaj odredi komandant.«

»Gospod divizijonar pravi, da bodo vas zaprli.«

»Jaz o tem ne vem. Kdaj si govoril z gospodom divizijonarjem?«

»Mi vemo.«

»Kako veš ti, Grujić, in ti, Berberović, kaj gospod divizijonar pravi?«

»Našim ljudem so rekli telefonisti. Tudi kuhar Sava iz 3. čete pravi tako.«

»To ni resnica. Z vami se Sava šali. Ako bi bila resnica, bi bilo slabo.«

»Boga mi, slabo za vas in za nas.«

»Ne bodo nas zapirali.«

»Onda je dobro.«

»Idita! Povejta, kaj je prva in druga dolžnost!«

»Razumem.«

Berberović se vrača v Telve, Grujić pa odhaja k 4. četi, da obiše svoje komšije in prijatelje. —

Duševno ravnotežje se mi vrača. Toliko je že jasno, da se morebitnim nasilnim aretacijam upremo z orožjem. Mobilizirati bo treba zarotnike, da se v skrajni sili prebijemo k Italijanom. Za nami ni rezervne čete, ni nobenega oddelka razen jurišnega bataljona v Levicu, ki bi nas mogel zadrževati. —

Iščem redova Lahvičko. Pri njem je telefonist Vácha, ki je ponoči popravljajl telefonsko zvezo s Telvami. Zaran je bil v Telvah, torej menda tudi že kaj ve.

Vácha se je po mojem prihodu vzdignil, pozdravil in odšel. —

»Lahvička, ti si bedak!«

Lahvička gleda skromno in ne odgovarja.

»Lahvička, ti si šleva!«

Z očesom ni trenil, ust ni odprl.

»Lahvička, tebe zapro in obesijo!«

»Zakaj?«

Končno je odprl usta in usta so mu ostala odprta.

»Zakaj? Zato, ker si bedak in šleva. Ti in Mlejnek, vidva oba sta šlevi, ki razlagata babam in oslom, kaka junaka hočeta biti. — Kaj ti je povedal ta telefonist?«

»Svetoval mi je, naj dezertiram. »Beži takoj!« mi je rekel.«

»In ti, kaj napraviš? Seveda ostaneš in se daš rajši obesiti!«

»Ali je resnica?«

»Resnica. Tebe in Mlejneka je general ukazal zapreti in jutri te ukaže obesiti.«

Lahvička ne more zakrivati ogromnega utisa teh besed. Vlažne oči prosijo, naj odločim, kaj naj stori, ali naj beži ali počaka, da ga obesijo. —

»Ne boj se, Lahvička, nič se ti ne zgodi! Samo povej mi, ali slutiš, kdo je ovadil tebe in Mlejneka?«

»Ne vem.«

»Povej mi, kakor mi je povedal Mlejnek glede sebe, kje si bil na dopustu, s kom si govoril in komu si bleknil o našem podjetju!«

Dečko premišljuje in treba ga je siliti.

»Starišev nimam, saj veste. V Humpolcu sem bil ves čas pri sorodnikih. Pri gospe Blažekovi sem zvedel naslov svoje sestre Božene, ki je v službi. Tudi njo sem obiskal. Večkrat sem govoril z gospodično Hájkovo, zaročenko našega podnarednika Pajgra iz 3. čete. Občeval sem z ruskimi in srbskimi ujetniki, ki

jih je v Humpolcu mnogo. Nazadnje sem se peljal k Mlejneku in potem z njim k bataljonu.«

»In komu izmed teh ljudi si se odkril kot nasprotnik Avstrije?«

»Nikomur. Samo nekemu Srbu, ki mi je bil dober prijatelj, sem povedal, da hočem Srbom pomagati in da bomo Avstriji tudi pokazali, kar ji gre.«

»Kdo je ta Srb?«

»Ujetnik je. Zove se Mihaljević, ki dela pri tobaknem založniku v Humpolcu.«

»Srb te ne izda. Inače si molčal?«

»Molčal, gospod nadporočnik.«

»In praviš, da nimaš pojma, kdo je ovadil tebe in Mlejneka?«

»Nimam.«

»Pridi v park! Tam bo tudi Mlejnek. Ves dan ostaneš blizu mene, saj veš, da bo potrebno, da zveš hitro vsako novico. Za vsak slučaj pa bodi tudi pripravljen, da izgineš preko Masa na prvi moj migljaj.«

Malčanka sem poslal k Jirsi in oficirjem prve, druge in tretje čete, da jih opozori na neprijeten obrat našega položaja. Sklical sem jih, naj se udeleže po možnosti ob 10. uri posvetovanja v Buffovem parku.

Mlejnek in Lahvička sta si prinesla nahrbtnike k mojemu slugi Chválku, ki je po svoji bolezní še slaboten in še leži. Na klopi pred telefonsko celico sedita, odkoder vidita precej daleč vsakoogar, kdor prihaja iz Telv v Carzano. —

Okrog osme ure me kliče telefonist Bauman k telefonu. Mali Bauman, Slovenec iz konjiškega okraja, opravlja že leto dni dnevno telefonsko službo na postaji 4. čete. Obvešča me, da zove novi major iz Telv.

»Kako je pri vas, Pivko?«

»Vse v redu, gospod major.«

»Ali morebiti Italijani zopet kaj nameravajo in pripravljajo, ko toliko streljajo? Ali so še v Speri?«

»Patrulje ni več, pregnali smo jo. Castellarska straža je poslala nekaj mož na vrh v Spero. Naša izvidnica se je že vrnila.«

»Kdo jo je vodil?«

»Narednik.«

»Pa menda ne tisti obdolženi narednik Mlejnek?«

»Narednik Mlejnek je aretiran.«

Mlejnek stoji pri vratih moje temne telefonske celice, za vrati je pa Lahvička, ki mu vidim samo prednji del čevlja. Ta pogovor ju seveda zanima. Mlejnek je sunil z roko za vrata, ko je slišal svoje ime in zašepetal: »Poslušaj!« Toda opozoritev je bila nepotrebna. Noga je bila že spredaj in glava se je pojavila tudi. Obžalujem, da ne morem pozorno opazovati izraza svojih dveh prisluškujočih junakov, ki me draži k smehu. Ne morem ju niti gledati, ker je položaj preveč resen. Dvignil sem levo roko v znak, naj pazita in mirujeta, da me ne motita. Major je vprašal:

»Kje se nahaja?«

»Pri poveljstvu 4. čete v posebni baraki blizu telefonske postaje. Zaprt je in pred vrata sem mu postavil stražo.«

»Tisti drugi je tudi že aretiran?«

»Infanterist Lahvička tudi. Čakam povelja, kam naj ju pošljem.«

Z očesom sem švignil po svojih dveh junakih in izkušal sem ju potolažiti z mrkanjem in nasmehom, toda moža menda ne umevata ironije. Major pa že nadaljuje:

»Hotel sem priti k vam, a zdaj ne morem, ker je cesta pod ognjem. Popoldne pridejo gospodje v Telve, v stan našega bataljonskega poveljstva. Tako okoli tretje ure ju pošljite semkaj in vi pridite tudi z njima!«

»Ako sem dobro razumel: ob tretji popoldne na Bärenplatz?«

»Tako je. In vi pridete tudi, kaj ne?«

»Seveda pridem. Močno me zanima, kaj sta počenjala ta dva moža na dopustu.«

»O, aretacija nima z dopustom nič opraviti. Nekaj drugega je, — grozna, skoro neverjetna obtožba. Veste — tega onadva ne smeta vedeti in vi tudi ne — obdolžena sta veleizdajstva.«

»Ho, ho, ta dva božja voleka? A kdo ju toži?«

»Le počakajte, stvar je zanimiva, pa tudi zelo neprijetna. Popoldne boste zvedeli vse od začetka do konca. Nekdo je bil preteklo noč osebno pri generalu.«

»Pri diviziji? «

»Da, in zdaj ne vedo, kaj bi napravili. Torej na svidenje. Pridite malo pred tretjo uro!«

»Respekt, gospod major!«

3.

Major mi je povedal toliko, da vem za prvo silo dovolj. Sedaj mi je lažje. Stvar se jasni.

Mlejnek in Lahvička sta stala zunaj in vlekla na ušesa, kaj govorim z majorjem. Govor je zaključen, toda moja poslušalca se ne premikata, temveč stojita v nepopisnih pozah kakor voščeni figurini.

»Pojdimo!« pravim.

»Kaj je?« vprašuje Mlejnek.

»Nekaj sem zvedel. Pojdimo!«

Mahnil sem z roko proti parku. Tam je narednik Čačić, ki se je vrnil s castellarske straže po celonočni službi, s krojačem Jiránkom; osem Bošnjakov leži na travi pod kostanjem. Vstajajo in pozdravljajo.

Počasi si pšem tobaka v pipo, oziram se po pokrajini proti Scurellam in si prižigam. Najrajši bi se zasmel, s kako napetostjo pričakujejo ljudje, kaj jim sporočim o sedanjem stanju narednika Mlejneka in ostalih zarotnikov in o vsem, kar nameravamo ukreniti.

»Vsi smo zdravi. Dobro je. Ostanemo. Po 10. uri, ko pride solnce preko Maore, se zbero sokoli, podoficirji 4. čete v parku, da jim dam ukaze za popoldan. Zdravo!« Bil je migljaj, da morajo oditi.

Bošnjaki pozdravljajo in se polagoma izgubljajo na oba konca parka. Zadovoljni so. Mir, pohvala in poezija učinkujejo čudovito na bosensko dušo.

Sedel sem za mizo.

»Pridite bliže, Čačić in vidva!« —

Stavijo se po velikost! ob strani mize.

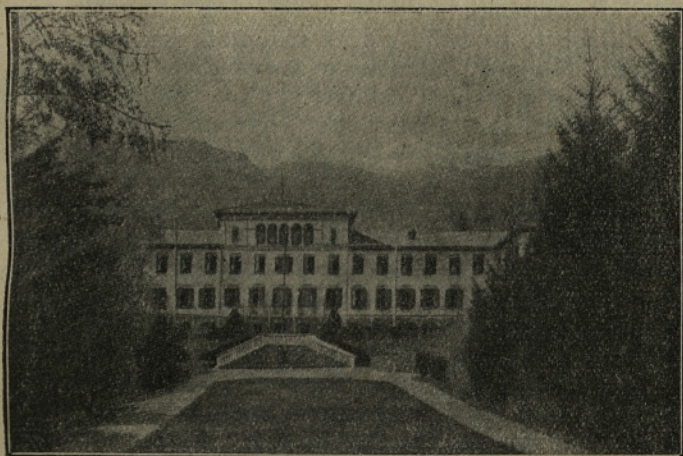
»Mlejnek in Lahvička, ali sta slišala moj telefonski razgovor z gospodom majorjem?«

»Da, slišala sva, kar ste govorili vi. Kar je govoril gospod major, tega nisva mogla razumeti,« pravi Mlejnek.

»A lahko sta si mislila.«

»Nekaj.«

»Torej Mlejnek, tvoja sestra in gospa Girgalova nimata z ovadbo nič opraviti, niti Srb Mihaljević.

Roncegno,

V mirni dobi kopališki kraj z lepim starim parkom. Krasna kopališka poslopja „Stabilimento bagni“ z Grandhotelom in Parkhotelom je okupirala komanda 18. divizije za svoj sedež.

Ovadbo je nesel tukajšnji človek s fronte sinoči generalu v Roncegno. Zdaj morate zvedeti, kdo je hodil preteklo noč v Roncegno. Popoldne bo vse jasno. Zvedeti moramo, da ga primemo in da mrcino ubijemo. — Čačić, ti nisi spal?«

»Veste, da sem bil v službi.«

»Truden si, je-li?«

»Truden, a danes — ne bom spal.«

»Razujem. Zdaj je doba, ko je treba delati in biti na straži. Poslušaj, Čačić! Ti si bil nocoj komandant na castellarski straži. Zaran ob pol sedmi uri si opazil v Speri italijansko patroljo, ki smo jo pregnali. Ti sam si nato preiskal položaj in našel ob 8. uri Spero snažno. Nato si oddal službo in se vrnil v Carzano. Tako smo javili. Morali smo tako javiti in pričeti streljati, saj veš, kaj se je zgodilo — in če bi imeli orožnike in auditorsko preiskovalno komisijo v Carzanu.«

»Razujem.«

»Dobro. še bolje moraš razumeti, kar pride popoldne. Mlejnek, Lahvička in jaz pojdemo v Telve, ti, Čačić, boš poveljnik eskorte, ki bo vodila — to je čuvala Mlejneka in Lahvičko in mene.«

»To ne more biti!« se oglasa Mlejnek. »Pred sodnike ne pojdem!«

»Počakaj, dragi Mlejnek! V nobeno nevarnost te ne pustim, ne boj se! Do Telve pojdemo, dalje za Telve ne pustimo nikogar. Tudi jaz pojdem, saj si slišal. Dokler smo skupaj, ni opasnosti za nas. Poslušajte, kaj mislim! Zvedeti moramo, kdo nas dolži in česa nas dolži. Zato gremo v Telve, kjer bo nekdo preiskoval in nas izpraševal. Možnosti sta dve: bodisi jim izbijemo sum iz glave — in to poizkusimo — previdno — ker je ovadba po mojem računu nepopolna, tako nepopolna, da jo osmešimo; ako je pa ovadba točna in se pri preiskavi zapletemo, potem je seveda druga. V prvem primeru se vrnemo po presluševanju k četni in ne bo nam potrebno varstvo Čačićeve eskorte. V drugem primeru pa udarimo po njih, mi in Čačićevi ljudje. Vsi bombe v žepe, revolverje, bombe in nože, Čačić in njegovih šest mož pa puške in bombe. Mlejnek dobi droben revolver, a tudi Lahvička si preskrbi revolver. Četne revolverje razdelim našim telefonistom v Telvah. Ako bi hotela nesreča, da bi se ne mogli pred komisijo oprati, in bi opazil, da je naš položaj nevaren, vam zažvižgam na to-le piščalko — vsi jo poznate, kako žvižga — nato pa udri! udri! lupaj! bij! Vsi morajo pasti, kateri niso z nami. Niti eden izmed

sodnikov in njihovih ljudi ne sme oditi živ iz Telv, makar bi bil sam general ali cesar Karel med njimi, razumete? Potem odidemo svojo pot, hiteti nam ne bo treba, ker ga ni, ki bi nam branil. Na razpotju v Telvah pri kuhinjah postavim iz previdnosti stražo, da nam nihče iz komisije ne bo mogel uiti v Borgo. Razen tega pošljem 20 pušk v vinograde pri Telvah, ki so naša rezervna pomoč, ako bi se nam bitka z vojaškimi sodniki ponesrečila. Ali razumete?»

Mlejnek kima resno, kakor bi nekoliko dvomil, Lahvička pa odpira in zapira usta in jame nazadnje tudi prikimavati, češ, da je zadovoljen. Pomirjen zre zdaj vame, zdaj v Mlejneka, zdaj v Čačića.

Čačić se pa obotavlja.

»Prosim, odredite, da bo vodil kdo drugi eskorto v Telve mesto mene!«

»Ne misli, dragi Čačiću! Ti si mi najboljši komandant eskorte. V četrti četi nimamo na izbiro narednikov za tako eskorto — saj veš, da narednika Mlejneka ne sme voditi redov ali nižji podoficir. Ti pojdeš in odrediš, da eskorta nima medpotoma nasajenih bajonetov. Mlejnek in Lahvička se opašeta z bajoneti in pojmeta brez pušk. Taka eskorta je častna in nihče ne sme reči, da ženemo zločince in da smo vaju osramotili. Za eskorto si izbereš same dobre ljudi. Vsak redov, ki se bo nahajal v eskorti, dobi cigarete, da jim čakanje na izid preiskave pri batajonskem poveljstvu v Telvah ne bo predolgo.«

Čačić se nazadnje udaja in odhaja iskat svojih ljudi.

Z »zločincema« Mlejnekom in Lahvičko je še obilo posla, da ju pripravim na razna eventualna vprašanja vojaških sodnikov. Nemški znata za silo oba. Vprašanja bodo brezdvomno nemška, istotako zapisnik.

»Vidva pa izjavita, da ne razumeta nemški ali da premalo razumeta. Tako si pridobita precej časa, da si dobro premislita odgovore. Med ono »gospodo« bodo gotovo tudi trdi Nemci, katerim bo treba tol-

mačiti vajine odgovore. Preiskava se bo vršila po mojem mnenju tako-le: Vojaški sodnik bo stavil nemško vprašanje, tolmač bo vama ponovil isto vprašanje v hrvatskem ali češkem jeziku — prav počasi —, nato bosta vidva odgovarjala — prav počasi, mirno, samozavestno in priprosto —, nakar bo tolmač prevajal vašin odgovor v nemščino, zapisnikar pa bo pisal nemški protokol. — Ako si ne privedejo tolmača s seboj, si ga morajo poiskati pri našem bataljonu in tukaj so skoro vsi oficirji naši, kolikor jih je sposobnih za tolmače. Poizkusti hočem, da dobimo kot tolmača poročnika Krajnika. Pridobili bi si z njim še eno moč, to je dve bombi in revolver, ako bi rabili oborožene ljudi. —

Vsako vprašanje, neznatno ali važno, se bo tolmačilo. Zahtevajta tolmača!

Odgovarjata preprosto, kakor ljudje, ki ničesar ne vedo in ničesar ne znajo, da napravita utis nizke inteligence! Zlasti tebi velja to, Mlejnek! Z bistrostjo se tokrat ne smeš pohvaliti. Čim bolje igraš ulogo omejenega človeka, tem bolje bo zate. Misli si, da si v Pragi na odru v veseli igri, kjer si med samimi pametnimi ti edini, ki si nekoliko neumen. Oni naj si domišljujejo, da imajo dobrega in mirnega bedaka pred seboj, ti si pa lahko misliš isto o njih.«

»Kaj bi mi pa rekli, ako bi jim neumno odgovarjal? Saj bi ne mogel postati podoficir, ako bi bil omejen in premalo izobražen!«

»Podoficir si postal, tako si misli in tako jim povej, zaradi hrabrosti in odločnosti v mnogih podjetjih na fronti. Lahko se jim pohvališ, da si bil na 100 patroljah.«

»Saj jih ni bilo sto! Tega jim ne morem lagati!«

»Reci, da jih je bilo sto! Povej zaokroženo število! Naštej jim vse kraje, koder je hodil bataljon in pohvali se, kolikor se moreš. Svoje junaške patrolje v Vicenzo seveda ni treba priznati. O Vicenzi in o Italiji ne veš vobče ničesar. Imena »Vicenza« še nikoli nisi slišal, kar si živ . . .«

»Veste, da se bojim. — Ali bi ne bilo bolje oditi zdaj — nemudoma v Italijo nego pred avstrijske sodnike?«

»Čuješ, dragi moj Mlejnek, vse moramo poizkušati in storiti, da ne pokvarimo v zadnjem trenutku svojega podjetja. Pomislita, poldrugo leto se pripravljamo, tolikokrat smo vse riskirali, kakor ni menda nihče riskiral v vsej avstrijski vojski, nazadnje bi pa tako strahopetno in žalostno mahnili sami preko fronte! Ako bi izginili mi trije kot ubežniki, bi samo dokazali, da je ovadba utemeljena in da samo bežimo, ker se čutimo krive in se bojimo težke pravice. Auditorji bi rekli: »Aha! Vidite! Bežali so! Lopovil Krivi so!« — Takoj bi začeli drugače preiskovati in bi se lotili posla tako resno, kakor treba, če hočejo dokazati, da so preprečili velik vojaški zločin, atentat na fronto.

Pomislita, da bi takoj za nami morali bežati še drugi, kdor pa bi ne mogel več uiti, bi trpel zaradi nas . . .

Ali hočeta pustiti prijatelje na cedilu? Najboljše tovariše hočeta prepustiti, da jih polovijo sodniki, jih mučijo in nazadnje obesijo? Vidva se pa hočeta rešiti? Ne, bratca, tega ne storita! Ako ne ravnamo lepo z Avstrijo, to je nekaj drugega — napram tovarišem pa moramo biti plemeniti, krepki, makar do zadnjega diha!«

»Ali se vi nič ne bojite?« Mlejnek se je že pomiril in njegov glas kaže zopet nekoliko energije.

»Seveda me je ogrelo, ko sem zvedel, kaj hočejo. Tudi meni je švignila zaran misel v možgane, da smo izgubljeni in da bomo morebiti morali bežati. Toda premislil sem naš položaj in odločil sem se, da ukrenemo tako, kakor vama ukazujem sedaj. — Naš trud ne sme biti izgubljen, naše težavno delo, ki smo ga že opravili, ne sme biti zastonj! Tako se ne udajamo! — Za teden dni bomo mi na konju, potem boš rešen skrbi. Verjemi mi! Jasno vidim in slutim, da izteče današnja preiskava za nas ugodno. Za beg je pa še zmeraj časa in prilik dovolj.«

Izkušam ga pomiriti. —

»Ali še zdaj ne slutiš, kdo nas je ovadil?«

Ne vesta, ali si pa ne upata povedati. — V park prihajajo oficirji. Prvi je Zeleny, za njim prihaja Kohoutek, nato Jirsa z Horákom. Ostali oficirji še spe — po nočni službi.

Chválek je postavil na mizo v parku steklenico konjaka, jabolka, grozdje in kruha in je zopet odkrevsal v velikih copatah.

Moje poročilo o jutranjih dogodkih ni dolgo. Poslušá tudi Mlejnek, stoječ pod kostanjem. Kohoutek škriplje z zobom, Jirsa pa vstaja, češ, da ne more sedeti. Slišali so odredbe glede popoldneva in Horák jame pikati Mlejneka:

»Kako ti je pri duši, dečko? Lepo si nam nakidal skledol!«

»Pusti Mlejneka! Na njem je, da nas izvleče iz mlake.«

»Iz mlake boš nas vlačil? Torej se dobro drži Karličku! Kdor bo segal po tvoji glavi, ima z menoj posla. Polomim mu rebra, nohte mu zasadam v vrat in v bedra in v trebuh in ga porinem v Maso, da bodo gledale samo pete iz vode.« Pri tem Horák maha in krili z rokami, tolče s pestjo ob mizo, da je Miloš jedva ujel poskakujočo steklenico, in dela tako krute, neusmiljene obraze, da se vsi smejejo, tudi Mlejnek in Kohoutek.

Horák nam preganja resnobo in nas spravlja v boljšo voljo. V humorju človek laže pričakuje neprijetne dogodke, kojim se ne more izogniti.

Treba je samo čakati. Zvečer ob sedmi ali osmi uri bo vsega konec in tedaj se zopet snidemo.

Uredili smo glede varnosti pri Telvah, kar je bilo možno. Opoldne poedinci že odhajajo kradoma mimo telefonske celice in po raznih poteh iz Carzana v vinograde in gozdič pri Telvah, kjer bodo zobali grozdje in — čakali. Stari Tomo Tomić, ki ima že svojih 55 let na plečih in sam točno ne ve, kdaj je prišel na svet, čuti potrebo, da se oglasi pri slugi Chváлку:

»Valek, povej gospodarju, da gre Tomo.«

»Kam?« vprašuje Chválek, ki ne ve ničesar o naših varnostnih odredbah.

»E, Valek, pa on znade — tamo u Telve.« —

Pet minut za Tomičem se odpravljam tudi jaz v Telve. Pri četni pisarni me pozdravljajo štirje oboženi Bošnjaki. Resno gledajo in zdi se mi, da čakajo, če jim povem kako besedo. Skozi okno vidim v pisarni Mlejneka.

»Aha, vi štirje ste Čačićevi?«

»Čačićevi, gospod. Čakamo gospoda narednika, potem pridemo za vami,« pravi redov Knežević.

»In tam vas vzamem pod svojo komando.«

»Dobro bo tako,« dodaja Knežević v mnenju, da mora nekaj odgovoriti. Odhajaje jim naznačujem z gesto, da imam nekaj v žepu. Dečki umevajo in Knežević se trka z dlanjo po patronah ob pasu. —

4.

Ob drugi uri se javljam v Telvah majorju Lakomu.

»Želeli ste, naj pridem pred tretjo uro. Kaj ukazujete, gospod major?«

»Moj dragi prijatelj, tako neverjetne stvari! Kje sta ona dva?«

»Eskorta ju vodi. Najstarejši narednik 4. čete je komandant. Ker ne vem, česa ju dolže, sem jima pustil bajonete, da ne bosta imela v četi sramote. Ali je dobro tako?«

»Strinjam se. Kaj pravita?«

»Izpraševal sem ju, kaj sta počenjala, a moža ne vesta, zakaj sta aretirana.«

»Preiskava dožene, kaj je na stvari.«

Ob robu smrekovega gozdiča stojiva z majorjem in gledava preko doline proti rovom ob Masu.

»Gospod major, ali ste čitali obtožnico?«

»Ničesar ne vem razen tega, kar mi je telefoniral brigadir. Vprašal sem tudi pri štabu divizije in nadporočnik Sass pravi, da si obtožen tudi ti. Prvotno je divizija izdala povelje, da aretirajo i tebe, pozneje so odredbo izpremenili. Preneumno je vse! Jaz bi bil

moral iti sam po tebe v Carzano, da te aretiram. Ali ni smešno?»

»Efekt bi bil isti.«

»Seveda, a ni bilo potrebno.«

»Mislim si tudi tako. Ako me je kdo obdolžil, aretiram se sam mnogo sigurneje nego bi me mogel kdo drugi.«

»Vidite, tako je.«

»Ako bi se čutil krivega in prizadetega, bi bili vi, gospod major, preslabi, da bi me prignali v Telve.«

»Tako je. Sicer je pa bila divizija zadovoljna z načinom, kakor sem ji bil predlagal.«

»Hvala, gospod major!« —

Molče gledava na ravnino in na panoramo planin onstran Brente. Moje oči iščejo po vinogradih. Nobe-nega fesa ni videti, tako so se poskrili naši varuhi.

Eden edini šrapnel je počil ob poltretji uri kilo-meter daleč od naju nad vinogradi. Major se je takoj obrnil in se odtegnil z roba nekoliko korakov nazaj pod skupino debelejših smrek. Jaz pa stojim in iščem po vinogradih. Ni dvoma, da je laški opazovalec zagledal kako gručo Bošnjakov med trtami in jih je hotel splašiti. —

»Gospod major, predlagam vam misel. Bilo bi previdno, ako preskrbite oficirja kot tolmača za hrvatski ali češki jezik. Morebiti gospodje auditorji ne ovladajo slovanskih jezikov.«

»Nato nisem mislil. Ali vaša dva moža ne znata nemški?«

»Ne znata, gospod major.«

»Niti narednik?«

»Ne zna.« —

»Dobro. A kje naj iščem sedaj tolmača?«

»Na vsak način vzemite oficirja.«

»Brez dvoma.«

»Morebiti obvestite poročnika Krajnika, ki je tukaj v Telvah, samo pet minut daleč. Krajnik govori dobro nemški, češki in hrvatski. Resen oficir je, ki ne izbrblja, kar ve.«

»Poznam že poročnika Krajnika. Bil je dopoldne pri meni. Dobro. Naročim mu, naj se oglasi ob tretji uri.« — — —

Odleglo mi je. Pri razpravi bomo imeli najvažnejše mesto v svojih rokah in v sili enega človeka več.

* * *

Eskorta je prikorakala s strumnim korakom in v vzornem redu v goščo pri trdnjavi. Komandant eskorte narednik Čačić prihaja k meni s prijavo, da so tu. Kažem mu, naj raportira majorju.

Major veli, naj jih postavi pred zidanico, kjer lahko začasno sedejo na klop ali pa ležejo na tla.

Čakamo, čakamo. —

Ob tretji uri je prisopel močan, rdeč kapitan auditor z usnjeno torbo pod pazduho. Trikrat si je obrišal čelo in lase, preden je pozdravil majorja. Seveda, vroče je zares — a tudi tisti italijanski šrapnel na polje pri Borgu mu je bil pognal utripanje srca v hitrejši tempo. Predstavil sem se mu.

»Hauptmann — Auditor Klíma,« mi pravi hladno. Mene ne upošteva več. Od strani me je pogledal dvakrat, razgovarjajoč se z majorjem.

Klíma! Morebiti je Čeh?

Nemški govori z gornjeavstrijskim naglasom, kojega Slovani ne zmorejo izlahka. Vprašuje majorja, kje sta »delinkventa,« nakar mu major kaže skupino pri klopi. Auditor se obrača k zidnici. Skupina vojakov je vstala in Čačić poveljuje pozdrav.

Auditor odreja, naj Mlejneka ločijo od onega drugega. Tako je ostal Lahvička z delom spremstva pri klopi, Mlejnek se pa seli z drugim delom 20 korakov v stran pod smreko. Delitev čutijo kot slabitev svoje moči. Ozirajo se vame. Smehljaje kimam, da je dobro tudi tako. Auditorjeva odredba se mi ne zdi kdovekako bistra, a on že ve, kaj dela — morebiti ravna po predpisih svojega vojaškega zakonika.

Auditor si ogleduje prostore v zidnici, telefonsko sobico in obe sobi, pisarno in majorjevo spalnico.

Velike izbire ni. Telefonska celica je premajhna, pisarna je večja in svetla, spalnica je temna, brez oken. Umljivo je, da drugod ne morejo poslovati ko v pisarni. Telefonisti in ordonanci vlačijo adjutantovo ležišče iz pisarne, adjutant Czitary pospravlja bataljonske akte in Bošnjak briše veliko mizo. V sobo nosijo stole in klop.

»Okno morate zapreti,« ukazuje kapitan telefonistu odhajajoč iz pisarne, da sprejme dva oficirja, ki sta ravnokar došla s poročnikom Krajnikom. Krajnik se javlja kot tolmač.

Telefonistu, zapirajočemu okno, šepečem:

»Prevroče jim bo, okno moraš samo pripreti, tako, da bo prihajalo skozi špranjo nekaj zraka.«

»Razumem.«

Pri oknu stojim in opazujem oficirje, stoječe pri klopi. Vsa moja pozornost se obrača na okno. Telefonist je dobro naredil. Priprl je okno tako, da od znotraj ne bodo mogli opaziti, da ni zaprto, meni pa zadostuje centimeterska špranja za poslušanje vprašanj in odgovorov.

Odhajam počasi od vhoda in čakam, kaj bo. Krajniku, ki se ozira vame s povprašujočim očesom, mežikam, hoteč mu označiti, da ni povoda za bojazen. Tuja oficirja pozdravljam od daleč, ko se obračata k zidanci in sledita auditorju.

Kapitan Klima izganja telefoniste iz njihove celice, da ne bo nikogar v bližini.

Vrata so zaprli za seboj.

Izrabljam priliko in pravim Mlejneku nekaj besed:

»Teh-le elegantnih novih uniform se ne bojim.«

»Jaz tudi ne,« meni Mlejnek. Čačić molči in pazi na okno in vrata, —

»Okno ni popolnoma zaprto. Tam bom stal in poslušal. Ako bo kaj važnega, javljal bom sproti Lahvički in Čačiću. Počasi, premišljeno, mirno odgovorjaj!«

Mlejnek se mi vidi miren. Za pet minut se odpirajo vrata. Adjutant Czitary kliče Mlejneka ki vstaja in koraka v zidanico. —

* * *

»Zdaj nimamo nikogar, da ga čuvamo in stražimo,« meni redov Knežević in se razteguje po tleh ter si polaga puško v travo h glavi, naravnano proti vhodu. »Teh pet si vzamem sam na skrb, kadar bo treba.« Měni namreč gospodo v zidanici.

»Eden je naš,« ga opozarja Čaćić.

»Kateri?« vprašuje redov Risto Trivić.

»Poročnik Krajnik.«

»Boga mi, to je treba vedeti, da se ne pobijemo med seboj. To je tisti, ki ima v Telvah oficirsko menažo?«

Več nisem razumel. V velikem loku sem počasi odhajal od bojovite skupine k Lahvički in od njega od strani k vhodu v zidanico. Tih sem obstal za priprtím oknom.

Čaćićeva skupina opazuje, kaj počenjam. Redov Knežević se obrača po tleh, tolče se po stegnu in kliče smeje Boga in majko, češ, tega ni videl.

Dobro slišim vprašanje skoz okno. Poročnik Krajnik tolmači počasi in razločno in Mlejnek odgovarja točno in samozavestno. S prstom na ustih dajem znak. naj se Knežević pomiri.

Vprašanja se tičejo osebnih podatkov.

Odpiram si notes in stenografiram vprašanja in odgovore.

»Kdaj ste rojeni?«

»8. decembra 1895.«

»Kje?«

»V Bezdečinu, okraj Kamenice ob Lipi.«

»Kje imate domovinsko pravico?«

»Istotam.«

»Kako je ime očetu?«

»Matej.«

»Materi?«

»Frančiška, rojena Tomankova.«

»Imate brate in sestre?«

»Imel sem 6 bratov, ki so bili vsi vojaki. Vaclav in Jožef sta padla v vojni, Jan je kotlar pri vojaškem delavskem oddelku na Dunaju, Francišek je v Debrecinu pri 75. polku, Anton je pri 10. dragonskem polku, vojna pošta 95, Bogumil pri istem polku etapna pošta 265. Sestra Marija je omožena.«

»Vi ste pa zares iz vojaške družine,« ga hvali auditor. »Sedem bratov, sedem vojakov — redok primer.«

»Saj je dobil oče pred kratkim časom zlato uro od cesarja,« se hvali Mlejnek. Vsi so očetu čestitali, gospod župan, gospod župnik in gospod okrajni glavar.«

»Zlato uro — od Njegovega Veličanstva — to je jako lepo priznanje.« —

»Kdaj ste nastopili vojaško službo?«

»V katerih polkih ste služili?«

»Od kdaj ste na fronti?«

»V katerih odsekih in katerih frontah ste bili?«

»Katera odlikovanja ste prejeli?«

Na vsa vprašanja odgovarja točno, našteva polke, kraje in svoja odlikovanja, kojih ima četvero. Zadnjemu odgovoru dostavlja:

»Prosim, gospod poročnik, povejte gospodom tudi, da sem bil za hrabrost širikrat povišan, tako da imam v resnici osem odlikovanj.«

»To je lepo!« meni auditor. Tolmač mu je pojasnil Mlejnekov dodatek.

— Kimam Lahvički in Čačiću, da je začetek dober. —

»Kje ste si zaslužili vsa ta odlikovanja?«

»Povsod: na Lovčenu, v Albaniji, na Soči, na Col di Laní, na Pasubiju, v Caverni in v Carzanu.«

Imena Lovčen, Soča, Col di Lana, Pasubio itd. imponirajo gospodi. Mlejnek vedoma pretirava in razteguje do leta 1915. svojo karijero, ki se pričinja v istini šele v zadnjem letu in sicer skokoma šele v zadnjih mesecih.

»Narednik naj nam pojasni, kaj je izvršil tako znamenitega in junaškega tekom svoje službe na frontil!«

In Mlejnek se baha, da je postreljal in poklal dvesto Italijanov in da je bil stokrat na patroljah in 50 krat v borbi z bajonetom. Vse je bilo tako priprosto v zaokroženih številkah. Kako mu je prišlo tistih dvesto Italijanov na misel? In borbe z bajonetom? Mlejnek do te dobe ni skrivil nobenemu Italijanu lasu in vobče ni videl razen ujetnikov Itali'ana do svojega julijskega podjetja.

»Ali štejete Italijane, katere ste postreljali?«

»Štejem, seveda jih štejem.«

»Mislim, da ni možno vselej sigurno vedeti, ali ste pogodili ali ne.«

»Prosim, svojo puško poznam in vem, kdaj zadnem. Dober strelec vselej čuti, ako ne pogodi. Moji puški je na 400 metrov vsak decimeter zasiguran. Ljudje v četi so gledali, kaj pravi moja puška. »Mlejnek, tam je glava!« Vidim jo, pomerim v glavo, mirno merim, puf! Glave ni več. »Boga mi, pogodil je Mlejnek!« so pravili Bošnjaki. In bilo je na Pasubiju in Siefu in tukaj, da sem videl še bolje. Italijan beži, pomerim mu v rame ali v prsa in evo, Italijan pada in se prijema za ramo ali za prsa. Ni ga več in ne vzdigne se več. Čakajmo, da vidimo! Čuješ ga, kako kliče na pomoč. In glej, za deset minut ga hoče nekdo odnesti. To so njihovi sanitetni vojaki — tega nočem ubiti, samo postrašiti ga hočem. — Puf! Mimo ušesa sem mu poslal kroglo, tesno mimo ušesa mu je žvižgalo in bil je na tleh. Glejte, glejte! Po trebuhu je lezel k svojemu ranjenemu tovarišu. — Na bajonet in nož sem jih tudi nabadal in v takem slučaju sem tudi sigurno vedel, ali sem ga prebodel ali ga nisem prebodel. Najrajši sem jih zabadal v trebuh.«

Taki argumenti so si z lahkoto pridobili veljave pri sodnikih. Čudim se Mlejneku in obžalujem, da ga auditor ne more sam popolnoma umeti.

In stokrat ste bili na patrolji?«

»Stokrat.«

»Natančno stokrat, ali morebiti še večkrat?«

»Morebiti še večkrat.«

»Kdo vas je pošiljal tolikokrat na patrolje?«

»Moji komandantje: narednik Gerdin, poročnik Wokoun, poročnik Adler, poročnik Lotzka, gospod poročnik Czitary, ki je tukaj sedaj bataljonski adjutant, poročnik Knott, Schrems in Kohoutek, nadporočnik Pivko, podpolkovnik Vidale in vsi drugi poveljniki bataljona, četrte čete in mojega voda. Kadar je šel oficir na patroljo, je pravil oficir: »Mlejnek pojde z menoj!« Bilo je včasih tudi tako, da se ni javil nihče dobrovoljno, — jaz sem se javil. In Bošnjaki so pravili: »Ako pojde Mlejnek, idemo i mi. Z Mlejnekom idemo radi.« In tako že dve leti ni nobenega podjetja in nobene patrolje brez mene.«

»Das ist ja ein tüchtiger Soldat!« se oglašča eden izmed oficirjev.

»Škoda, da ne zna nemški!« omenja major Lakom.

Mlejnekovo pripovedovanje jim torej ugaja. Ozirom se proti klopi. Vseh Čačićevih šest je pri Lahvički, odkoder upirajo oči vame. Noben moj nasmeh jim ni ušel. K' mam jim, da Mlejnek dobro govori. Lahvička je potreben tolažbe.

5.

Znotraj so nenadoma krenili na drug predmet.

»Ali veste, zakaj so vas danes aretirali?«

»Ne.«

»Kaj ste si mislili, ko so vas zaprli?«

»Najbrž je pomota, sem si mislil. Morebiti me toži civilist, ki sem mu dal zaušnico v Taboru na Češkem, ko sem se peljal na dopust.«

»No torej! Zakaj ste mu dali zaušnico?«

»Posmehoval se je mojim medaljam in pravil, da sem neumen. Rajši bi naj mislil na svoje življenje nego na to, kje bi zaslužil kako medaljo. Razjezilo me je. Ti ljudje niso storili nič za obrambo domovine in še se norčujejo iz mene, ki sem vojak! Prisojil sem mu pošteno, potem mi je pa bilo žal, da ga nisem izročil crožniku. Izginil je iz vagona, kakor lucifer iz cerkve.«

»Das hat er gut gemacht,« ga hvali oficir.
Smešno se mi zdi, da mu verjamejo tako debelo izmišljeno zgodbo.

»Zaradi zaušnice, ki ste jo dali civilistu, ste lahko brez skrbi. Kaj imate še drugega na vesti?«

»Ne vem.«

»Ali poznate nekega Urbana?«

»Poznam ga. Moj prijatelj se piše Urban.«

»Vaš prijatelj?«

»Da, moj najboljši prijatelj iz prvih let vojne.«

»Kje je ta prijatelj Urban?«

»Sedaj je v Telvah kuhar v oficirski menaži.«

»Ali je že delj časa tam?«

»Nedavno so ga premestili od nekod na Monte Civaron k 14. polku, potem pa k nam v Telve.«

Zanima me. Spominjam se Urbana, tihega mladiča iz Prage, bledega slabotneža, ki sem ga bil našel pri četi ob božiču 1915, ko so me premestili v Boko Kotorsko, v Igalo. Občeval je mnogo z Mlejnekom. Oba sta bila tedaj v kuhinji 4. čete. Pozneje je odšel v bolnico, odkoder ga ni bilo več nazaj k četi.

»Kdaj ste ga videli zadnjič?«

»Pred dvema dnevoma. Vračajoč se z dopusta sem zvedel v Levicu, da je prišel Urban na našo fronto. Izprosil sem si dovoljenje, ker je samo četrť ure daleč, in nato sem ga obiskal.«

»Ali ste bili sami ali s kom drugim pri Urbanu?«

»Infanterist Lahvička je šel z menoj. On Urbana tudi dobro pozna.«

»Urban pa ni vaš prijatelj.«

»Prosim, dobro se poznavaj in rada se imava. Jaz ga imam rad in mislim, da on mene istotako.«

»Pripovedujte, kje sta se spoznala in kako sta si postala prijatelja!« —

Jasno mi je, da je Urban v zvezi z ovadbo. Služim, da je on tisti, ki je prišel ob polnoči h generalu. Izrabljam trenotek, ko Mlejnek pripoveduje o svojih stikih z Urbanom, in hitim h klopi, k Lahvički.

»Urban je ovadil.«

»Urban? Tega si nisem mislil.«

»Kaj ve Urban?«

»Mlejnek mu je nekaj povedal, ko sva ga obiskala.«

»Ti nič?«

»Jaz nič posebnega. Mlejnek ga je nagovarjal, naj nameša 13. septembra oficirjem opija v kavo.«

Vračam se k oknu, da ne zamudim važnih točk. Potim se. Torej je Mlejnek skušal kar na svojo roko razširiti število zarotnikov . . . Nesrečni Mlejnek!

Mlejnek pripoveduje, tolmač pa prevaja vsak stavek posebej.

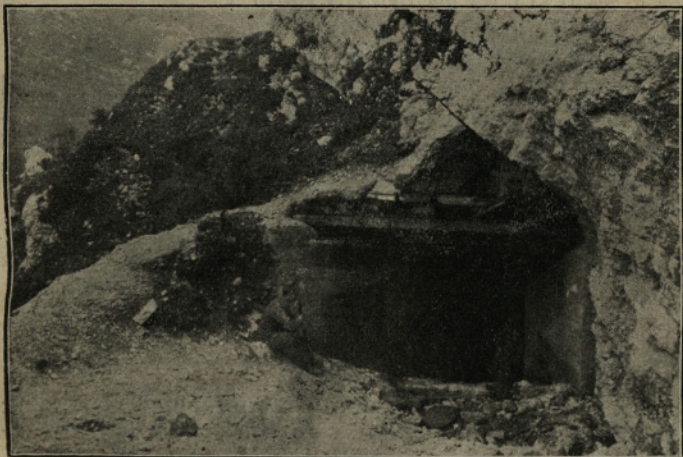
. . . »pod enim šotorom sva spala, skupaj jedla. Moj kruh je bil njegov, jaz sem mu nosil puško in municijo, ker je bil slabši nego jaz. On je šel domov v Prago na dopust in se je oglasil pri mojih ljudeh. V Pragi ima moj stric Anton antialkoholno gostilno na Kraljevskih Vinogradih, Karlova ulica 12. Prinesel mi je od doma paket jestvin. Bil je dober človek. Za vojaka pa ni, — boječ je. Večkrat mi je tožil, da se boji vojne. Kaj bo, če pridemo v fronto? Artilerije se najbolj boji, zlasti italijanske. — Nekoč je odšel v bolnico zaradi tifa in poldruugo leto ga nisem videl. Slišali smo pozneje, da je kuhar pri višji komandi, pri Borojeviću. Zdaj je pa prišel nenadoma v naš kraj in ob prvi priliki sem ga obiskal.«

»Mož naj razloži vse natanko, kako je bilo s tem obiskom, kaj je govoril Urban, kaj on sam in kaj tisti tretji infanterist!«

»Prišla sva k Urbanu. Našla sva ga pri kuhinjah. »Na zdar Urban! pravim jaz. Urban gleda, čudi se, daje nama roko. »Bog te pozdravi. Karliček!« mi pravi. »Kdaj si pa postal narednik?« In ti, Lahvička si še živ?« Sedli smo pri kuhinji na klop. Urbanu je bilo ostalo nekaj kave, ponudil je. Pijemo, govorimo. »Povej nama, Urban, kod si hodil in kako si se imel, odkar si odšel od nas!« Urban pripoveduje o prvi bolnici, o svojem želodcu in dieti, pripoveduje o drugi bolnici, pripoveduje o tretji bolnici — Bog ve, sama bolnica! Pripoveduje, da je dobil v tistih špitalih dva izredna dopusta in da je bil potem kuhar pri generalu

Boroeviću, tam nekje pri Ljubljani. Pri Boroeviću mu je bilo dobro, lepo je živel in kuhal, nobene nevarnosti ni bilo, Italijani ne streljajo do Boroevića. Tu na Tirolskem je drugače, Italijan obdeluje Telve venomer z granatami in strelja na kuhinje češče in huje nego v prve rove. Tako slabo ni bilo nikdar, kakor je v Telveh.

Nato pripovedujem jaz, kako je bilo v Tolminu in kako na Siefu, na Pasubiju in tukaj, kako se je naš

Kaverna.

Sigurno zavetišče pred težko artilerijo.

bataljon desetkrat proslavil. Pravim, da ni bilo nobenega ponesrečenega juriša, nobenega nesrečnega podjetja, a mrtvih ni nič, ranjenih zelo malo. Samo enkrat nas je udarila vojna nesreča, ko je padla na Siefu skala na barako in pokopala mnogo ljudi. Pripovedujem mu, kdo so naši oficirji, malo je starih, večinoma so novi. Tudi mu omenjam, da sem bil v vseh akcijah in da sem vsak teden dvakrat na patrulji — enkrat bi me bili Italijani za las dobili — ležati sem moral skrit več ur pod listjem, toliko da me niso pohodili. A ušel

sem jim in bil sem odlikovan in četrtič povišan. Pravim mu, kako je prišel gospod podpolkovnik, ki je bil tedaj komandant naše brigade, osebno k bataljonu in me pohvalil. — Urban posluša, včasih me gleda malo čudno. Misli se menda: Jaz sem bil glavni kuhar, Mlejnek pa moj služabnik, sluga v kuhinji, ki mi je sekal drva in nosil vodo. Jaz sem po dveh letih kuhar, Mlejnek pa, ki je bil z menoj infanterist in nižji od mene, je danes slaven narednik, prvi v bataljonu.«

»Kaj sta pa govorila o Italiji?«

»O Italijanih sva govorila oba.«

»Ne o Italijanih, temveč o Italiji?«

»O Italiji? Da, govorila sva tudi o Italiji. Pravil sem mu, da ni skoro nič manjkalo in bil bi v Italiji — na tisti patrulji namreč. Kdo ve, v katerem kraju bi sekal sedaj drva in popravljajl ceste, ako bi me bili dobili.«

»Ali ste že bili kdaj v svojem življenju v Italiji?«

»Kdaj? Z doma sem prišel k vojakom in zdaj sem tu.«

»Ali ne znate italijanski?«

»Ne, niti besede.« —

Nastaja odmor.

»To mu verjamem, da ne zna italijanski,« se oglasa oficir, ki se rad utika v razpravo s svojimi opazkami.

Auditor narekuje zapisnik in jaz hitim od okna k svoji skupini. V naglici pravim Lahvički vsebino Mlejnekovih izpovedeb: kaj je govoril Urban, kaj Mlejnek o sebi in o bataljonu. Zabičujem mu zlasti, da se Urban boji in da je nesrečen pri nas, ker se preveč strelja, in da ga menda tudi grize zavist na Mlejnekovo slavo in šaržo.

V bližini okna čakam več minut, preden pričnajo z nadaljevanjem.

»Povejte nam podrobno, kako je bilo na tisti znameniti patrulji!«

Mlejnek slika obširno in skoro dobesedno kakor svojčas na brigadnem raportu svojo zgodbo o razpr-

šeni patrolji, o letakih, o svojem skrivališču in povratku.

Auditor hoče nazadnje slišati točne podatke, kdaj je patrolja odšla, kdaj so jo Italijani prepadli in kdaj se je vrnil Mlejnek.

»Iz Carzana smo šli popoldne po četrti uri, ob peti smo bili v Speri, ob šestí so nas obkolili Italijani iz zasede, ob deveti sem se vzdignil iz skrivališča, ob enajsti sem bil doma.«

»Številke se strinjajo s poročilom poročnika Knotta,« dodaja auditor.

»V tej dobi bi ne bil mogel priti bogvekakó globoko,« meni major Lakom. — Kratek odmor.

»Povejte nam, kaj je to: Vicenza?«

»Vinčica? Ne vem.«

»Ali niste še nikdar slišali besede Vicenza?«

»Ne vem, kaj je to.«

»Kaj si mislite, ko vam imenujemo besedo Vicenza?«

»Ne vem, kaj bi si mislil. Rekel bi, da je lepa božična karta s sliko in čestitko.«

»Karta s čestitko? Kako baš karta?«

»Videl sem obilo kart, s katerimi si voščijo prijatelji vesel božič in srečno novo leto. Na takih kartah stoji beseda, kakor vinčica.«

»Aha! Glückwunsch!« je zinil oficir.

»Da, »Glückwunsch«, »vinčinen« (wünsche Ihnen) in takih več.«

Gospoda se smeje, zlasti se krohoče major. Mlejnekovi odgovori jih že zabavajo. Tudi mene zunaj sili smeh in vsa eskorta ob strani postaja pozorna ob krohotu, razlegajočim se širom gozdiča.

Kako bister je ta dečko! In gospodje ga smatrajo tam znotraj za omejenega, ako ne za neumnega človeka.

»Motite se. Veste, Vicenza je lepo mesto v Italiji, kjer se nahaja visoka italijanska komanda.«

Mlejnek ne odgovarja na to pojasnilo. Obžalujem, da ga ne morem videti v obraz.—

»Nekaj drugega. Ali veste, kaj znači beseda »opium«?»

»Ne vem.«

»Pa si vendar nekaj mislite — opium?«

»Mislim si, da je medicina.«

»No vidite, pravilno! Kdo vam je povedal?«

»Nihče. Lekarna mi je prišla na um, ko ste mi povedali besedo.«

»Kako se zove ta medicina?«

»Opidum.«

»Opium, ne opidum! Ali veste, čemu nam služi opium?«

»Ako je iz lekarne, je za zdravje bolnikom.«

»Vidiš, tega bi se lahko tudi mi sami domislili.«

Gospoda se je zopet zasmejala. Mlejneka vidim v duhu resnega obraza z vprašujočim očesom. čemu se neki smejejo.

»Veste, narednik, ako bi požrli opija, bi zaspali in glava bi vas bolela. To je strup, dragocen strup, ki stane denar. — Nekaj drugega. Ali ste že videli avtomobil?«

»Videl sem. V Pragi je polno avtomobilov in tukaj jih je tudi nekaj.«

»Kje se vozijo avtomobili?«

»Zakaj me tako izprašujejo? Saj nisem neumen! Po cestah vozijo.«

»Kje bi se tukaj pri Carzanu najlažje pripeljali recimo Italijani k nam po avtomobilih?«

»Pri nas bi se ne mogli pripeljati. Peš pridejo, v avtomobilih pa ne.«

»Zakaj ne?«

»Ker ni ceste niti onstran Masa, niti tostran Masa, in ker ni mostu čez Maso za avtomobile.«

»Dobro, to je pravilno. Ali bi pa mogli porabiti tisto cesto pod Civaronom ob železnici?«

»Ne morejo. Ni mostu in cesta je na obeh krajih pokvarjena. In ako bi imeli cesto in most, bi tudi ne mogli, ker smo tukaj mi.«

Zadnji stavek, zlasti pa zadnjo besedo je izrekel Mlejnek s povdarkom in energično.

»Ali ste videli, kako je cesta porušena?«

»Gledal sem večkrat s carzanskega vrha in tam spodaj sem že tudi bil.« —

Nastal je zopet kratek odmor v izpraševanju. Iz vprašanj posnemam, kaj vse je nerodni Mlejnek pripovedoval Urbanu. Nekoliko pojasnil nesem Lahvički, da zve, kako Mlejnek odgovarja. Čutim, da se je položaj znatno izboljšal.

6.

Nadaljujejo.

Svojega komandanta nadporočnika Pivka dobro poznate, kaj ne?«

»Zunaj stoji.« —

Aha! Mene samega se tiče. Da čujemo! —

»Od kdaj ste pod njegovim poveljstvom?«

»Skoro dve leti, od božiča 1915.«

»Kako se vam vidi služba pri njem?«

»Rad služim. Tako prijetno ni bilo nikjer.«

»Kako to?«

»Pri njem imamo red. Kadar ni bilo hrane, se je šel kregat k provijanturi. Večkrat je javil bataljonu in brigadi nedostatke. Imeli smo plesniv kruh in morala sta priti k njemu intendant in gospod štabni zdravnik. On se ne boji generala in mu javlja vse. General mu pravi: »Ti.« Komandant je vsem pravičen in dopuste tudi dobivamo.«

Prefrigani Mlejnek pretirava s hvalo. —

»Ali ste bili v četi kdaj kaznovani?«

»Bil sem — o tem pa ne govorim rad.«

»Zakaj so vas kaznovali?«

»Gospod nadporočnik me je zaprl na dva dni, ko mi je izteklo medpotoma vina iz sodčka.«

»Kdaj?«

»Deset dni pred dopustom, bil sem že narednik. Nisem bil kriv, da je vino izteklo. Gospod nadporočnik mi je zagrozil, da me ne pusti na dopust, in je rekel, da sem ničvreden narednik in da bi bil stari Tomo Tomić boljši podoficir nego sem jaz. Presedel sem dva

dni, pozneje me je pa pustil domov, ko je prišlo dovoljenje od brigade.«

»Koliko vina je izteklo?«

»Skoro osem litrov. Od tistega časa dajem svoj delež vina četrti četi, saj ga itak nikdar ne pijem. Malokdaj dobivamo vino, in če bi bil svoj dolg deloma že poravnal.«

Zgodbo o kazni in vinu si je Mlejnek kratkomalo izmislil. Vse od prve do zadnje besede mi je novo.

»Ali ste pripovedovali Urbanu o vinu in kazni?«

»Nisem, za take pogovore ni bilo časa. Urban je naju spremljal iz Telv v Carzano, a ne daleč. Govoril je, da ne ve, kaj bi ukrenil, da bi prišel zopet iz Telv — najrajši bi se baje vrnil k Borojeviću, a makar tudi drugam, samo da bi se rešil Telv, italijanske artilerije in Bošnjakov. Tolažil sem ga, da se človek vsemu privadi. V novih razmerah je začetkoma povsod neprijetno, dokler se ne seznanimo s krajem in z ljudmi. Pozval sem ga, naj prosi za premestitev iz kuhinje k četi, k nam.« —

»Kaj je pa govoril oni drugi infanterist, ki je hodil z vami k Urbanu?«

»Lahvička? Smejal se je in pravil »ano, ano«, včasih »ne.« Lahvička malo govori, samo smeje se in prikimava. Pri Urbanu ni nič govoril. Spominjam se — povedal je, da je njemu ljubše pri četi nego pri kuhinji in konjih. Bil je do letošnjega leta pri trenu in pri kotlih.«

»Sedaj pa zaključimo! — Glejte, Mlejnek, vi pravite, da je Urban vaš prijatelj. Poslušajte, kaj pravi Urban o vas! Urban pravi, da je Mlejnek velik lump in še več — da je izdajalec. —«

»Prosim, komu je rekel? Ali je Urban tukaj?«

»Ni ga tukaj, toda videla se bosta še.«

»Rad bi ga slišal, kaj pravi. Ne verjamem.«

»Urban pravi, da ste bili v Vicenzi, kamor vas je poslal gospod nadporočnik Pivko. Dalje pravi, da hočete Avstričice zastrupiti z opijem — in tudi njega ste nagovarjali, naj vrže oficirjem opija v kavo in sicer 13. septembra, ko pridejo Italijani z veliko vojsko

— s tremi kori in 2400 avtomobili pri Carzanu čez Maso in potem v Trento in Bolzano. Vidite, to pravi vaš prijatelj. Kaj sedaj?«

Mlejnek je malo pomislil.

»Vse bi bilo mogoče. Vinčica, opidum, vse to je mogoče.«

Kri mi sili v glavo. Mlejnek priznava, ka-li? Toda Mlejnek počasi obrača in nadaljuje:

»Vse to bi razumel. Ne morem pa umeti, kako bi se Italijani vozili 13. septembra v avtomobilih čez Spero v Carzano. Tisti, ki tako govori, ni hudoben, temveč je neumen. Kdor hoče lagati, mora biti pametnejši. Urban ni tako neumen, da bi pripovedoval bedaste reči. Urban je pameten dečko in ne govori tako. — Koliko Italijanov pride? Trije bataljoni?«

»Trije kori? Veste koliko je to? Nad 100.000 ljudi.«

»Toliko jih v Carzanu nima prostora.« —

»No, kaj pravite o Urbanu?«

»Ne verjamem. Ne vem, kaj naj si mislim. — Prosim, kako daleč je tisto mesto, kamor me je poslal gospod nadporočnik?«

Vicenza? Sto kilometrov bo odtod, morebiti še več.«

»To je predaleč!«

Gospoda imajo zopet vzrok, da se nečemu smejejo. — Zdi se, da se bliža konec zasliševanju. Smatram, da ne pride nič važnega več na vrsto. Auditor narekuje zapisnik in nekdo si prižiga cigareto. Najbrž bo odmor v zasliševanju — saj je zares neznosna vročina. —

Obračam se k Lahvički, ki mora zvedeti razgovor o Vicenzi, opiju in avtomobilih, — nato pa odhajam dalje na kraj gozdiča. Ako pride auditor ali kdo izmed ostalih gospodov iz zidanice, bo imel utis, da ni bilo ves čas žive duše v bližini sobe, kjer opravljajo svoje delikatne posle. —

Nisem se motil. Prvi prihaja major Lakom, za njim pa vrsta ostalih gospodov. Auditor Klima vodi Mlejneka, kliče Lahvičko in pošilja nato Mlejneka k

Čačićevi eskorti, tako da se obtoženca ne moreta dogovarjati niti z besedo, niti z očmi, niti z znaki. Lahvičko pošilja v sobo k adjutantu Czitaryju, nekoliko si odkašlja, briše si čelo, gleda, kje se nahajam jaz in se zabava s tovariši. Smatram trenotek za ugoden, da se približam. Korakam počasi proti njim. Nihče mi ne podaja roke.

»Kaj počenjate tako sami?« se smehlja major.

»Mislim, o čem gospoda toliko časa razpravljate.«

»Ali veste, o čem razpravljamo?«

»Nekaj ni v redu.«

»Tako je. Taka stvar se ne da rešiti v petih minutah,« meni auditor Klima, prižigajoč si cigareto. »Sicer pa bo konec po mojem mnenju nekoliko krajši. Malo potrpite!«

»Čakal bom seveda, saj mi ne preostaja nič drugega.«

»Gospod nadporočnik, lahko bi vam pripovedoval mnogo zabavnega, da bi vam potekel čas hitreje. Žal mi je, da ne smem ostati pri vas zunaj. Tukaj zunaj se je znatno ohladilo. — Ni več tako vroče, kakor je bilo preje.«

Zadnji stavek sem razumel. Krajnik me hoče obvestiti, da je naš položaj manj nevaren, nego se je zdel začetkoma.

»Saj je res prijetneje,« mu pravim. »Bolje je tako.«

Stoje in kadijo, govore nekaj med seboj, poslušajo molčé. Pozdravljam jih in se oddaljujem zopet na rob gozdiča, kjer si prižigam pipico in gledam na Civaron, kjer pokajo šrapneli. —

»Gospoda moja, hiteti moramo, pozno je že,« poziva auditor Klima svoj zbor na delo in meče ogorek cigarete pod betonski zid.

Počasi odhajajo drug za drugim v zidanico in vrata se zapirajo za njimi. Takoj sem pri Mlejneku.

»Mlejnek, ti si zlato. Kar si pokvaril, si popravil. Izborni si odgovarjal.«

Dobro mu de pohvala.

»Ali ste slišali?«

»Slišal sem vse in povedal Lahvički.«

»Hvala Bogu! Bal sem se le, da nas sedaj on ne zamota.«

Rosne oči ima. Siromak je moral toliko lagati in njegovi živci so mnogo trpeli.

»Zdaj počivaš lahko pri miru. Čačić in vsi sokoli, vse kaže dobro. Preveč smo se bali in se oborožili brez potrebe.«

»Moje bombe bodo drugokrat dobre,« meni eden iz eskorte,

»Bolje, ako smo bili na vse pripravljeni nego da bi bili premalo pripravljeni,« modruje drugi.

»Tako je. Sedaj grem, morebiti čujem še kaj.«

7.

Preiskavo vodijo sedaj v živahnejšem tempu. Sodniku je stvar itak toliko jasna, da ovadba nima prave podlage in nihče menda ne pričakuje, da jim pove ta-le dečko nekaj novega.

»Kako se zovete?«

»Alojz Lahvička.«

»Rojstno leto?«

»1895.«

»Rojstni kraj?«

»Dehtar, okraj Pelhrimov.«

»Stariši?«

»Oče je bil Alojz, mati Marija. Oba sta mi umrla pred 20 leti.«

»Kaj je bil oče po poklicu?«

»Krojač.«

»Kdo je skrbel za vas?«

»Domača občina me je redila. Siromak sem bil. Pri kmetu Janoušku se mi je slabo godilo. Ko sem bil star 14 let, so me dali v kleparsko obrt k Janu Mašku v Humpolec, kjer sem se učil 4 leta. Nato sem potoval in delal v mnogih krajih na Češkem.

»Kje ste bili organizirani kot kleparski pomočnik?«

»V društvu katoliških pomočnikov.« —

Slede vprašanja o sorodnikih, o nastopu vojaške službe, o prijateljstvu z Mlejnekom. Lahvička pripo-

veduje, da je služil zadnje leto pri trenu 4. čete, odkoder je prišel šele pred kratkim k četi v Carzano.

»Zakaj so vas premestili od trenu k četi?«

»Gospod komandant je odredil tako, ker ne pušča dolgo istih ljudi pri konjih. Mene je pustil celo leto, ker sem pazil na konje. Inače nas često menjava, nekatere za kazni, druge po redu.

»Vas je zamenjal po redu — ali morebiti za kazni.«

»Menda po redu. Pri konjih sem točno izvrševal svoje dolžnosti. Mene je komandant večkrat pohvalil.«

Daljša vprašanja se tičejo dopusta in njegovega obiska pri Urbanu. Vse se natanko ujema z Mlejnikovimi izpovedbami.

Pozorno poslušam slikanje razgovora pri kuhinjah v Telvah. Lahvička pravi:

»Vi Urbana ne poznate, Mlejneka tudi ne. Jaz poznam oba. Videl sem, da bo smešno, kadar se snideta. Koliko bosta pripovedovala drug drugemu! Mlejnek je vojak, Urban bi pa ležal najrajši v Pragi. Tam je zaljubljen. Vojakovanje mu ne diši. Ne štejem mu tega v zlo, vsi ljudje ne morejo biti enaki. Mlejnek vam pripoveduje, ako hočete, ves dan o sebi in o svojem bataljonu. Izkusil je mnogo in se ne boji ne Italijana ne hudiča, toda kadar pripoveduje, tedaj slišimo vselej še nekaj več in nekaj novega. Včasih si tudi kaj izmisli in napravi iz pet devet. Zato sem se veselil zabave v oficirski kuhinji, ker imam oba rad, Mlejneka in Urbana. Urban je kuhal kavo in dal nama piti — lahko nama daje, saj kava ni njegova. Ako bi bila njegova, bi je midva z Mlejnekom ne bila dobila. Ponuja nama kavo in se ozira venomer, kje poka. Pri vsakem šrapnelu se pripogiblje, makar bi počilo tri kilometre daleč. Urban ne razločuje, kdaj streljajo naši in kdaj Italijani. Kadar sproži naš kanon za hrbtom na S. Pietru, spušča Urban glavo v strahu, da ne prileti v Telve, dasiravno strelja preko nas v Ospedaletto, 5 in 10 kilometrov daleč. Urban se boji. — Midva z Mlejnekom se smejeva, a tako, da Urban ne vidi. »Tukaj vendar ni nevarno, Urban, za vašo ste-

no?« pravi Mlejnek, »Lepo »ni nevarno«!« odvrča Urban. »Vsak dan dobiš iz zraka po pet kilogramov železja v kuhinjo. Danes dopoldne je frčal ta-le krhelj granate mimo mojega ušesa, poglej! Samo milimeter bliže in Urban nima ušesa več.« Kaže nama grdo skrhan kos železa, ki je ležal pod klopjo v rjavem papirju. Mlejnek si ogleduje železo, jaz tudi. Pozneje sva si rekla, da je tista granata priletela najbrž ob ofenzivi leta 1916, a Urban je ta kos bodisi našel ali celo kupil od Bošnjaka za sladkor in kavo. »Ali si videl, kako je rja izjedla železo, koder se mora sveža granata bliščati?« me je vprašal Mlejnek. Urban še ni videl svežega kosa granate! Srečen človek!«

»Tam v Postojni je bilo drugače,« pravi Urban, zavijajoč si svoj spominski kos železa v rjav papir.

»Ali je bil Urban v Postojni?« vprašuje auditor.

»Kuhal je, pravi, generalu Boroeviću. Bil je menda tam nekje pri štabu, Boroević pa ni jedel, kar je kuhal Urban, in Boroević menda niti ne ve, da je bil Urban kdaj v Postojni. Niti tista kava, kojo je nama skuhal, ni bila dobra.«

»Ta mož je mnogo natančnejši nego narednik,« hvali nekdo izmed oficirjev v sobi Lahvičko.

»Tudi v zemljepisju je boljši,« dodaja major.

»Naj pripoveduje!« poziva auditor.

Lahvička nadaljuje.

»V Postojni smo bili brez skrbi, pravi Urban, ravno tako, kakor nadvojvoda Friderik v Dunajskem Novem mestu ali cesarica Zita na Dunaju. Jedli smo, kar smo hoteli, pijače je bilo vsakojake, drugih cigaret nego memfiske niti pogledal nisem. Nosili so mi oficirji, majorji, polkovniki in generali. Koliko paketov sem znosil v Prago! Vsi moji znanci kadijo moje memfiske, jaz sem pa prispel pri Bošnjakih srečno tako daleč, da nimam ničesar in si moram rezati tobakovo kocenje in gnusno listje za cigarete.«

»Sedaj pa pripovedujte vse, kaj je govoril narednik Mlejnek Urbanu! Premislite natančno, gotovo se dobro spominjate!«

»Niti mi treba mnogo misliti — vsega se spominjam. Mlejnek hvali gospoda podpolkovnika, hvali gospoda nadporočnika Pivka, hvali četrto četo in ves bataljon. Pravi, kje smo bili, kako smo vselej in povsod zmagovali. Takega jurišnega bataljona ni v diviziji, kakoršen je naš. Jurišni bataljon v Levicu se lahko skrije pred nami: tam ob cesti pri mestu se učijo že tri mesece metati granate in še jih ne znajo, mi smo pa predelali drugačno živo šolo na Siefu in na Pasubiju. Ako pride »šturbataljon« v rove, se Italijani niti ne zmenijo, pred Bošnjaki se jim pa tresejo hlače.«

»Kaj je povedal Mlejnek o sebi?«

»O sebi? Veste, mnogo. Mlejnek pravi, kako hodi s svojo četo jurišat, kako lazi vsak teden in neprenehoma po patroljah — stokrat je že bil, pravi Mlejnek — kako so ga Italijani enkrat lovili, a njega, Mlejneka, že ne dobijo nikdar. Mlejnek razlaga, kje je dobil medalje in kako je postal korporal, kako podnarednik in narednik.«

»Nekaj je pripovedoval o svojem potovanju v Italijo. To nam razložite.«

»Mogoče je kaj pripovedoval — meni ni nič znanega o njegovem potovanju v Italijo. Kaj bi tam delal?«

»Saj je vendar govoril o Italiji in vi ste poslušali. Mlejnek nam je preje ponovil vso stvar.«

Auditor ga lovi, a Lahvička se ne udaja.

»Pri Urbanu ni bilo govora o potovanju v Italijo. Saj je Mlejnek zunaj — jaz se res ne spominjam. Pravil je, da bi bil za las prišel v Italijo, to je res, več pa ne.«

»In kaj ste vi govorili?«

»Nič.«

»Na obisk ste prišli k prijatelju po dveh letih in niste nič govorili?«

»Ni bilo treba. Urban in Mlejnek sta zgovorna in si imata toliko povedati, jaz pa nisem doživel nič zanimivega in rad poslušam. Seveda sem večkrat kaj vprašal in tudi odgovarjal, a to je brez pomena.«

»Kaj ste vprašali, na primer?«

»Vprašal sem Urbana, ali še piše vsak dan vojno dopisnico svoji Helenki v Prago kakor nekdej, ko smo mu morali vsi dajati vojne dopisnice. Urban pa ni hotel povedati, kaj je z njegovo Helenko, samo to, da ji ne piše več. Menda si je našla v Pragi kakšnega Madžara. V Pragi je zdaj madžarska posadka.«

»Vidite, to je tudi nekaj. — Ali veste, kaj je Vicenza?«

»Vem, v Italiji je mesto Vicenza.«

»Odkod vam je znano to-le mesto?«

»Ko smo prišli iz Albanije na Tirolsko, smo počivali tri tedne v Terlanu pri Bolzanu. Tam so nam oficirji razlagali tirolsko fronto in nam kazali zemljevid. Italijani imajo za fronto bogato polje in vse polno mest. Tukaj imam pri sebi v žepu dopisnico, na koji je načrtana naša fronta. — Tu je Vicenza.«

»Narednik Mlejnek pa ne ve, kje je Vicenza. Ali njega ni bilo v Terlanu?«

»On ni hodil dolgo v šolo in ne zna čitati zemljevidov. Menda si tudi ne pomni, česar sam ni videl.«

»Mislite torej, da Mlejnek ni bil v Vicenzi?«

»Ne.«

»Mislite, morebiti, da Urban ve kaj o tem mestu?«

»Urban gotovo ve. Urban gleda strašno rad v zemljevide in pozna vso Evropo iz knjig.«

»Torej je Urban bolj učen nego Mlejnek?«

»Urban zna več nego trije oficirji skupaj. Zato pa tudi ve, kje je boljše življenje.«

»Morebiti ste slišali kaj o opiju?«

»Opium? Čakajte! Opium? Seveda. Sliko sem videl. V knjigi »Svetozor« sem videl sliko pijanih Kitajcev, ki so baje kadili opijum mesto tobaka. »Kadilci opija« je stalo pod sliko.«

»Ali ste že videli opium?«

»Ne.«

»Torej ne veste, ali je opium listje ali tekočina ali prah?«

»Menda je listje, saj bi ga inače ne mogli kaditi.«

Nato zaključujejo zapisnik z Lahvičko. Jedva sem odrinil v stran od vhoda, je auditor že zunaj z drugim obtožencem, ki ga daje naredniku Čačiču s pripombo, da se z Mlejnekom ne sme razgovarjati. —

»Gospod doktor!«

Mene kličejo.

»Pridite!« —

8.

Vstopil sem.

Auditor Klima sedi pri mizi in gleda molče na zadnjo stran zapisnika. Več pol je že popisanih.

»Seditel!« mi pravi auditor.

Zaupno se obračam k majorju Lakomu:

»Prosim, ali naj odložim orožje?«

»Zakaj vprašujete?«

»Ne vem, ali me kličejo kot pričo ali kot toženca.«

Nato pravi auditor: »To je na našem predmetu baš zanimivo. Prišli ste kot obtoženec, zaslišati pa vas hočemo kot pričo. — Gospoda, kaj ne, zdaj si lahko prižgemo?«

Vsi so zadovoljni s predlogom. Doze se pokoma odpirajo in kmalu se vleče gosta megla dima po sobi. Adjutant Czitary odpira okno na široko in kliče iz previdnosti skoz okno Čačiču, naj pazi zunaj, da se nihče ne približa oknu. Prižiga si tudi tolmač Krajnik, ki inace menda ne kadi.

Krajnik je že rešen svojega posla kot tolmač.

Major Lakom mi ponuja zlato dozo.

»Hvala! Zvečer, kadar bo konec.«

»Ali ste nervozni, če kadite?«

»Ne, nimam slabih živcev.«

»Ho, vi ste prvi človek, ki pravi po treh letih vojne, da nima slabih živcev. Kdo drugi bi danes na vašem mestu izpreminjal vseh sedem barv, kar jih je v mavrici.«

»Torej je zadeva neprijetna, da vpliva na živce?«

»Kaj neprijetna? Človek, na vaše ime so nakopili vse najhujše paragrafe vojaškega kazenskega zakonika,« odgovarja auditor. »Zločin po § 321, 327 itd.«

Odkimavam z glavo, češ, čudno se mi zdi.

»Kaj? Ne verjamete? Veleizdaje vas dolžel«

»Ta je huda.«

»Veleizdaje, zveze s sovražnikom« . . .

»Z Italijanom? Tako je pa stvar res zanimiva.«

»Bolj nevarna nego zanimiva. — Toda, preden se lotimo predmeta, vas prosim, da nam podaste po možnosti natančno karakteristiko teh dveh mož, narednika Mlejneka in infanterista Lahvičke. Saj ju poznate? «

»Poznam ju dobro. Poznam vse ljudi v bataljonu.«

»Vi ste, kakor vidimo, dober oficir.«

»Mlejnek in Lahvička sta si v marsičem podobna. Tiha, zapuščena redova sta bila v četi med Bošnjaki, ko sem prevzel četo.«

»O božiču 1915, kaj ne?« me je auditor prekinil.

»Da, pred božičem. V četi sem našel štiri Čehe, ta dva in dva druga. Pozneje jih je prišlo še nekaj z dopolnilnimi informacijami.«

»Ali ste vi, gospod nadporočnik, češke narodnosti?«

»Nisem.«

»Našli ste tudi nekega Urbana med tistimi štirimi?«

»Da, eden se je pisal Urban, ki je pa kmaľu zbolel na tifusu in odšel. Mlejnek in Lahvička sta ostala. Naučila sta se hrvatski in sta se udomačila med Bošnjaki. Ako bi ju danes premestili od Bošnjakov k češkemu ali nemškemu bataljonu, bi odhajala s težkim srcem. — Oba sta vestna, marljiva, skromna. Mlejnek je razen tega dober vojak, ki se je večkrat odlikoval v četi.«

»Pravi, da je bil stokrat na patroljah . . .«

»Stokrat? Desetkrat, dvajsetkrat. Da, to lastnost ima, da rad govori v okroglih številkah, sicer pa ni bahav in napačen človek. Mlejnek s svo-

jimi številkami niti nima namena, da bi pretiraval. Ako njegove številke niso točne, nič ne de. O tem pa ni dvoma, da je dobrega srca in odličen vojak na fronti in v vsaki službi. Sreče ima tudi nekaj in rad riskira vse na račun svoje sreče. Vsi ga imajo radi. Tudi podpomočnik Vidale ga hoče vselej videti, kadar je pri četi. »Wo ist dieser Mordskerl, dieser Mlejnek mit dem runden, lachenden Gesicht?« — Prikupiti se zna, srčne kulture ima obilo, inteligence pa nima niti trohice. Koliko neprijetnosti je že bilo z njegovim podoficirskim činom! Kadar sestavlja raport o stanju čete, to je dela in štetja! Poti se pol ure, vso uro, nazadnje pa prihaja z napačnim poročilom.«

»Včasih ga pošiljate tudi s trenom?«

»Ne. Samo izjemoma je moral iti kontrolirat, kaj se godi pri konjih in kuhinjah. Lopovom pri konjih ne zaupam. Vsak vojak se mi pokvari, kadar je delj časa pri trenu.«

»Enkrat je izlil vino?«

»Odkod veste?«

»Priznal je sam, da je bil kaznovan.«

»Ako izteče malo vina, tega nazadnje ni kriv Mlejnek. Pazljivost pa moramo vzgajati. Često so pa z Mlejnekom neprijetnosti pri razdeljevanju jestvin in pijače, ker mu dela množenje in deljenje večjih števil velike preglavice. Po dvanajstinskem sistemu ovlada račune do 48, po dekadnem sistemu mu gre še dalje, za silo do 100; kar presega stotino, tam mu je treba pomagati in ga kontrolirati. Kljub temu je pa narednik, kakoršnega nima vsa brigada. Zvest je in zanesljiv kakor Bošnjak.«

»Pred dvema mesecema bi ga bili Italijani skoro ujeli, kaj ne?«

»Spominjam se. Bilo je tedaj, ko je italijanski letalec trosil letake po fronti, tisti, ki so ga sestrelili in ki je padel na Armenterro. Brigada je naročila, naj pobereмо letake. Bil sem tedaj začasni poveljnik bataljona in sem poslal ukaz četam. Patrulje so pobirale letake in v eni tistih patrulj se je nahajal Mlejnek.«

»Ali ga niste vi sami poslali na patroljo?«

»Ne. Bil sem, kakor pravim, poveljnik bataljona in moja oblast ni segala v notranji delokrog četnega poslovanja. Patrolje pošiljajo četni komandirji, ki jih bataljonu samo javljajo. Mlejnekovo patroljo je odredil in poslal poveljnik četrte čete, poročnik Knott, ki je pošiljal jako točna poročila in nabrane letake preko bataljona brigadi. Meni, ki pohajam sam iz četrte čete, je bilo silno neprijetno, ko mi je Knott javil, da je Mlejnekova patrolja nased'la v nerodnosti italijanski pasti. Italijani so jo popolnoma razpršili in Mlejnek je izostal 3—4 ure.«

Pripovedujem in opazujem, kako čita auditor poročila o patroljah. Leži jih na mizi precej. Vidim tudi Knottov rokopis.

»Tu sta dve poročili četrte čete.«

»Poročil mora biti več, kakih šest ali osem.«

»Mlejnek se je pozneje hvalil, da je bil globoko v Italiji.«

»Osel! Sicer je pa pri njem vse mogoče. Vrnil se je ponoči v čudnem stanju, umazan, raztrgan, brez fesa.«

»Puško je imel?«

»Puške ne da iz rok. — Prosim, komu se je hvalil?«

»O tem pozneje. In Lahvička?«

»Lahvička je videti omejen, a dečko se samo tako kaže. Dve leti se je potikal v zaledju. Nikdar ga nisi mogel dobiti pred oči. Kadar ga vprašaš, ne ve nič povedati, med Bošnjaki je pa prvi profesor zgodovine, geografije, strategije in vseh ved. In radi ga poslušajo! Sedaj je v četi. Njegovega tahiniranja je konec.«

»Vidim, da res poznate svoje ljudi. Kaj sodite torej o njegovi inteligenci?«

»Dečko je prefrigan in ima obilo za ušesi. Intelligen ten je brez dvoma.«

»Kako, da ne postane podoficir, ko je Mlejnek, ki ni inteligen ten, dosegel naredniški čin?«

»Vsi ne morejo biti podoficirji, najmanj pa taki, ki niso bili nikoli v borbi. Sicer pa bo zdaj v četi imel dovolj prilike, da pokaže, kaj je v njem.« —

»Urbana se torej tudi spominjate?«

»Da. Bil je tih, bled infanterist z večnimi obroči pod očmi, ki so pričali, da ni zdrav. Tožil je, da ne more hoditi. Nazadnje je dobil tifus. Zdravnik dr. Dyboski ga je poslal v bolnico.«

»Ali veste, da je Urban kuhar?«

»Odkar je odšel od čete, nisem slišal nikdar več o njem. Svoj čas je bil kuhar.«

»Iz bolnice je prišel v Postojno h glavnemu štabu Borojevičeve armadne skupine. — Zdaj je zaprt v Roncegno.«

»Zaprt?« —

Auditor pripoveduje:

»Pomislite! Sinoči o polnoči se je pojavil pri diviziji. Kuhar je v oficirski kulinji v Telvah že od 21. avgusta. Sinoči je odšel, ne da bi komu javil svoj namen, brez dovoljenja iz Telv. Zahteval je od službojočega oficirja nadporočnika Sassa v Roncegno, naj ga pusti h generalu. Oficir ga je vprašal, kdo je in kaj hoče, Urban pa ni hotel njemu ničesar povedati, temveč je zahteval, da hoče govoriti s samim generalom. Sass ga je vodil k šefu generalnega štaba majorju Kalitzkemu ter ga je obvestil, da hoče Urban sam podati divizionarju raport. »Kaj hočete?« je vprašal major Kalitzky. »Veleizdajstvo,« pravi Urban, »ze!o nujna vest!« Kalitzky si je mislil, veleizdajstvo je važna zadeva, morebiti ima dečko res kaj važnega odkriti, in je šel gledat, če general ne spi. Obvestil ga je, da je zunaj vojak, ki mu hoče odkriti zaroto. Predmet je resen. General je vstal in sprejel Urbana. In to vam je kakor roman, čudovit roman, v katerega ste zapleteni vi in Mlejnek. Vi ste baje poslali Mlejneka z važnimi dokumenti h komandi prve italijanske armade v Vicenzo in ponudili Italijanom pomoč. Tako je pripovedoval Mlejnek Urbanu. In zdaj sledi drugo poglavje romana o pretečem prelomu naše fronte v carzanskem odseku dne 13. septembra, ko hočete skupno z

oficirji in mnogimi Bošnjaki, Čehi in drugimi Slovani odpreti vhode v fronto in izpustiti tisoče italijanskih avtomobilov in kolone ciklistov, da se vsujejo proti Trentu in Bolzanu. Nemške in madžarske bataljone na Civaronu, v dolini in v Caverni hočete baje omamiti z opijem. Pravi roman! General ga je nekaj časa poslušal, potem pa odredil, naj ga major zapre. Zaran naj sestavi protokol s tem človekom, ki tako čudno govori. —

Pogorišče v Roncegno.

Danes zaran je Urban zopet obširno pripovedoval o razgovoru z Mlejnekom in trdil, da mu je dal Lahvička italijansko cigareto z zvezdo na papirju. In to pripoveduje Urban tako jasno, logično, natančno od besede do besede, tako, kakor mu je baje povedal Mlejnek, ki je baje nagovarjal tudi njega, naj kot dober Slovan vstopi med zarotnike in zastrupi večerjo 13. septembra oficirjem svojega bataljona. Oficirji, ki so člani zarote, ta večer ne bodo pili kave niti večerjali. Opija dobi baje v teh dneh iz Turina. Mlejnek je

pripovedoval Urbanu o ciljih Masaryka in češkega narodnega sveta, o legijonarjih, ki se borijo zoper Avstrijo, ki jo hočejo zdrobiti. — Major Kalitzky, ki vas dobro pozna, je vzrojil in ošteval Urbana kot lopova, ki krade čast, in ga je vprašal, zakaj ni javil službenim potom vsega tega. Urban se je izgovarjal, da se ni hotel obrniti na svojega komandanta poročnika Krajnika, ker ta gospod mnogo občuje z nadporočnikom Pivkom in sta se ta dva baš tisti večer dolgo razgovarjala, ko se je vrnil Mlejnek z dopusta. Tudi ni maral, da bi vsi ljudje o stvari zvedeli. — Majorju Kalitzkemu je bilo vse to psihološka uganka, največ radi tega, ker je Urban vzdrževal svoje navedbe. Kapitan Zöbl in nadporočnik Sass sta napisala zapisnik z Urbanom, v katerem je ponovil Urban vse točno, skoro dobesedno. Urbana je major Kalitzky izročil orožnikom, ki so ga začasno zaprli v Roncegno, meni je pa poveril preiskavo. Divizija je odredila zaran, da se morajo Mlejnek, Lahvička in vi aretirati, pozneje smo pa preklicali ukaz glede vas. Major Kalitzky je bil mnenja, da bi bila aretacija vaše osebe neumestna.«

»Jaz sem mu predlagal tako,« povdarja major Lakom. Auditor nadaljuje:

»Tudi meni je Urban ponovil vso povest popolnoma dobesedno od kraja do konca. In podatki se strinjajo čudovito natančno, tako da je temu človeku prisojati obilo inteligence in bistrosti, ne samo fantazije, in če bi si ne mogel sestaviti takega romana.«

»Ako je služil pri Boroevičevem štabu, je lahko marsikaj slišal, česar drugi ne vemo.«

»Vse je točno. V Vicenzi je poveljstvo prve italijanske armade, v Turinu je znamenit kemični laboratorij . . .«

»Pri nas te stvari niso znane niti oficirjem.«

Kapitan auditor čita notice na listu in išče nekaj v Urbanovem zapisniku. Nastaja kratek odmor.

Auditor čita zase, meni pa prihaja v spomin čudno in nepopisno čustvo tesnobe in nemira, ki me je

ovladalo zaran. V Roncegno je baš tedaj govoril ova-
duh Urban generalu o meni, ko sem vodil italijan-
ska oficirja v Castellare in ju zopet spremljal domov.
Čutil sem ga, Urbana, kilometre daleč

9.

Gospodje se zabavajo brez ozira na auditorja,
čitajočega zapisnike. O svojih utisih govore, ki so jih
dobili tekom preiskave. Nihče izmed njih še ni doživel
take razprave. —

Auditor je našel, kar je iskal in prosi, naj nada-
ljujemo.

»Eno edino poglavje je nekoliko nerodno, preveč
debelo fantastično, tisto o avtomobilih. Amerikanskih
tankov v Italiji nimajo in ako bi jih imeli, tanki za
naše razmere v Carzanu niso pripravní stroji. Kaj bi
rekli vi?«

»Rad bi našel prave vzroke, zakaj je prišel baš h
generalu, oziroma vedel bi rad, kakšne koristi si obeta
mož od svoje ovadbe.«

»Stvar ni jasna. Mož bi brez dvoma rad prišel iz
fronte v zaledje, baje zopet k Borojeviću,« pojasnjuje
auditor.

»To bi bila ena točka. Toda Mlejnekova glava
je previsoka cena za tisto malenkostno in razen tega
problematsko korist. Urban je dovolj premeten, da
bi dosegel svoj namen in tudi na lepši način, ne z brez-
obzirnim pohodom preko trupel svojih prijateljev. Za
ovadbo mora tičati še nekaj drugega, mnogo večja
ideja, ki je meni prikrita. Prosim, ali se Urban zaveda,
kaj čaka Mlejneka in nas druge osebe te afere, ako
bi došlo do tega, da bi njemu priznali nagrado.«

»Urban ve dobro vse. Popolnoma je normalen.
Opozoril sem ga izrecno, da bodo vsi krivci takoj in
brezpogojno obsojeni na smrt, čim sodišče uvidi, da je
ovadba upravičena. Urban je mirno odgovoril, da naj
izdajalcem govori zakon. Urban trdi, da se je boril
poldruhi dan sam s seboj, ne vedoč, kaj naj ukrene.
Kot dober vojak je hotel odvrniti grozečo nevarnost,
prijatelja pa ni maral izdati! Vso noč da ni zatisnil

očesa in ves dan je mislil na zločince in njihovo namero zoper domovino, nato se je pa odločil in vprašal sinoči kuharja Karáska. Karásek mu je svetoval, naj gre h generalu. Ta stvar pa ni točna. Karásek pravi, da z Urbanom o tej stvari ni govoril in mu ni svetoval. Urban torej laže. — Nato je šel h generalu.«

Prosim, kako je utemeljeval svoje postopanje: čemu je prezrl službeno pot in odšel brez ozira na gospoda poročnika Krajnika in brez ozira na komando bataljona v Roncegno?»

»To utemeljuje, kakor sem rekel, s tem, da se mu je mudilo, češ, da je moral hiteti naravnost k najvišji instanci, ker bi inace morebiti bilo prepozno. Poročnik Krajnik bi mu baje najbrž ne bil verjel, morebiti bi ga bil zaprl kot slaboumnega, 13. septembra je pa blizu.«

»V tem se Urban moti. Poročnik Krajnik ali gospod major Lakom bi si v podobnem slučaju dobro razmislila, preden bi zaprla človeka, ki ju opozarja na pretečo nevarnost. Za pol ure bi bile informirane vse instance od bataljona do divizije.«

»Seveda.«

Auditor gleda v svoje papirje, kjer ima naznačenih še nekaj vprašanj. **Študijska knjižnica Ptuj**

»Urban pripoveduje zanimivo epizodo o raportu, pri katerem je podpolkovnik Vidale povišal Mlejneka na narednika. Po raportu, katerega se je Mlejnek baje strahovito bal, ker je moral lagati izmišljeno zgodbo o svojem skrivanju, ste ga baje pohvalili z besedami: »Tudi ta trdi oreh (namreč raport) sva dobro pregiznila!««

Mlejnek je poročal svojemu prijatelju zares natančno in podrobno, ako mu je povedal celo to malenkostno stvar. — Smejem se.

»Primer o trdem orehu sem izustil večkrat tekom vojne. Zdi se meni samemu, da je to ena izmed mojih stereotipnih primer. Gotovo jo je slišal tudi Urban in sicer že o božiču 1915, ko sem nagovoril svojo novo četo z besedami, da ga ni tako trdega oreha, ki bi ga naši bosenski zobje z dobro voljo ne zdrobili. In pozneje še večkrat. Četrta četa je dobila obilo trdih

orehov, a vsako nalogo je dobro rešila. V mojih četnih ukazih najdete dvakrat ali trikrat pohvalo četrte čete spojeno s primero s trdim orehom.«

»Menite, da si Urban pomni toliko let vaš nagovor?«

»Tipične stavke si pomni vsak vojak. Tega se zavedam kot poveljnik in uporabljam takorekoč metodično poetične izreke tudi v suhoparnih dobañ vojne službe. Priprostega moža krepí in oživlja fantazija in vsak ljubi priproste lepe govorniške obrate in figure. Urban je pa še posebej nadarjen in si pomni vse. Saj ste konstatirali, kako zna dobesedno ponavljati dolgo zgodbo o 13. septembru. Govorite Urbanu pol ure, drugi dan ga vprašajte in ponovi vam dobesedno vse kakor gramofon.«

»Pomislite, kako rafiniran je! Kako spretno je uporabil in vpletel izrek o orehu! Človek bi ne verjel. Vobče, priznati moram, vsa njegova kompozicija je mojsterska!« —

Območniki smo za nekaj trenutkov.

»Gospod nadporočnik, nič važnega nimam več. Za danes je konec izpraševanja. Treba bo zaključiti še z Urbanom in rešiti zagonetne tajnosti njegove ovadbe. Toliko mi je jasno, da Mlejnek ni uporaben kot poslanec veleizdajniških zarotnikov. Urban ostane v zaporu, dokler se vsa zgodba ne pojasni.«

»Opozarjam vas, gospod auditor, da je za Urbana položaj nevaren. Naši ljudje bodo zvedeli, kaj je storil. Poznate Bošnjake. Bošnjak ne preboli žalitve svojega oficirja in bojim se, da ubijejo Urbana ob prvi priliki, kadar ga kje najdejo in spoznajo. Obsojen bo itak, po prestani kazni ga pa pošljite rajši daleč v stran.« —

»Vas, gospod nadporočnik imajo ljudje v bataljonu zelo radi. Povsod sem slišal le najlepše besede in najboljše mnenje, tudi pri prostakih drugih čet. Večkrat sem slišal željo: »Ko bi le mi imeli take oficirje, kako jih ima četrta četa!« — Vi se lahko na svoje ljudi popolnoma zanašate, kaj ne?«

Kako mi je zanimiv ta auditor! In odkrit je tudi! Sedaj mi torej pripoveduje, kako je poizvedoval pri

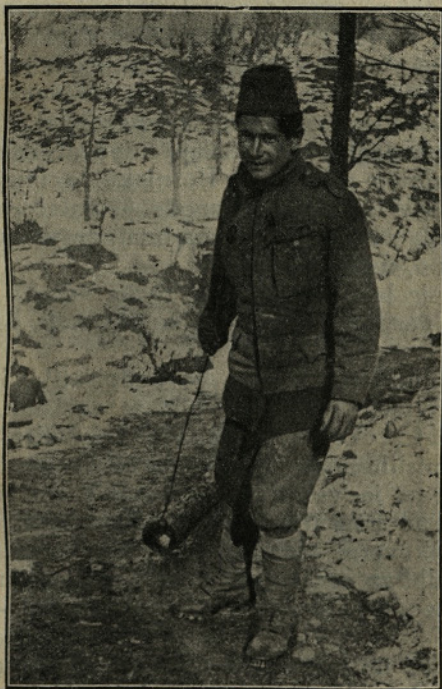
raznih četah in vojakih, kaj sodijo o meni . . . V tem ni nazadnje nič zlega, saj je njegova dolžnost, da se temeljito informira.

»Hvala, gospod auditor! Sredi svoje čete imam zavest, da mislijo vsi nato, kako bi mi ugodili. Med svojimi je dobro biti.«

»Zanima me, ali se zavedate sredstev, s katerimi ste dosegli idealno stališče poveljnika, ki ima brezpogojno zaupanje?«

»Zavedam se jih, slutim jih, toda o tem vprašanju še nisem premišljal in svojih misli nisem nikoli izrazil sestavno, torej ne vem, ali vam zamorem podati točno definicijo svoje metode občevanja z vojakom. Glavno sredstvo mi je pravičnost in dobrota. Moštvo naj spoznava od dne do dne, da si sam v srcu dober in čestit človek, ki hoče imeti častno snago okrog sebe, brezpogojno točnost v službi. Brezpogojna pravičnost naj vodi oficirja pri vsakem dejanju. Redov in podoficir mora čutiti na sebi in na vseh drugih, da si strog in dober človek, ki zanj skrbi in vedno misli nanj, ki ga čuva vsakega nepotrebnega trpljenja in npora in ga žrtvuje le velikim ciljem, takim ciljem, ki so vredni, da žrtvuje sočasno tudi samega sebe. Nikdar nisem ukazoval ljudem, naj mi postrežejo z vodo, naj mi izkopljejo za mojo osebno varnost kaverno, naj mi postavijo udobno barako, kakoršne sami nimajo. V snegu sem ležal z njimi; na pohodu sem razjahal in naložil svojemu konju prtljago treh ali štirih mož, ki so težko korakali — in hodil sem peš od Danilovgrada do Skadra kakor oni. Danes mi pa strežejo z vsem. Desk so nakradli kdovekje, da so zgradili za oficirje udobne kotičke v rovih. Moj konj dobiva jesti, če vsi konji stradajo. Iz Levica so prinesli pohištva, stole, črno umivalno desko z lavorjem, dve palmi in kaktus, zrcalo v krasnem okviru: »To sem vzel za tebe, gospodar!« Pravijo mi: »Ti si oče naš, ti si majka naša!« »Kradel si, je-li!« »Nisem, za tebe sem vzel. Nima general v Levicu take mize, kakor imaš ti, gospodar.« — A to je postranska stvar. Vojak moje čete mora slušati in izvajati povelja iz udanosti, iz

ljubezni. Slutim, da sem dosegel največ uspehov s tem, da sem bil vsélej pripravljen žrtvovati se s četo, kadarkoli sem zahteval žrtev od čete. Šikan v četi ne poznajo. Pohvalo uporabljam, poznam tudi grožnjo in točno prisojeno in točno izvedeno kazen. Z dobrim vojakom govorim dovtipno, z malovrednim hladno,

Zadovoljen Bošnjak.

Ob Masu drvarijo za svoje oficirje.

brezčutno, ravnodušno. Nekaj ljudi sem komandiral od čete in odhod od čete v fronti k oddelku tam nekje v varnem zaledju so čutili kot kazen. »Kaj sem ti storil, da moram oditi?« — Bošnjak je človek, s katerim zna malokateri oficir ravnati. Pravijo, da je len, da je

hinavski — slabo govore o njem. Jaz pa doslej ne poznam plemena tako odkritosrčnega, udanega in marljivega, kakor so Bošnjaki, ne poznam tako delavnih ljudi, kakor so ti-le bosenski »lenuhi.« Seveda, idejo mu moraš dati, idejo in vero v sebe in v njega samega. Čim ima četa neko prepričanje, da si ji dober gospodar, in čim imajo vsi pregled, kaj se godi okrog njih in kaj hoče njihov gospodar, potem ljudje ne mislijo več nase in na svoje družine, temveč so s teboj vred eden edini mehanizem, ki izborno funkcijonira po tvoji želji. — Toda žal, da so glave tega čustveno in fizično enotnega mehanizma često nesposobne! Mnogi oficirji so demagogi, ki si izkušajo kupovati naklonjenost ljudi in hlinijo prijaznost Bošnjaku, a imajo prazna srca! Večina tujerodne gospode je daleč od svojega podrejenega moštva! — Bosna ima zdravo ljudstvo, ki je sposobno, da izvaja čudeže.« —

»Bilo je lepo predavanje, hvala vam! — Prosim, prečitajte gospodu nadporočniku zapisnik, da ga podpiše!«

Adjutant čita. Treba bo podpisati! Strahovito nerad začrtujem svoje ime pod ta zapisnik. Preletem sem z očmi preko vseh obrazov. Oprostite, da inace čutim in mislim nego vi, ki ste brez dvoma tudi dobri ljudje! Žal mi je, varati vas moram! V službi Avstrije ste, in jaz ne morem nazaj, niti nočem nazaj med vas. Dobri, lahkoverni ste, ki ste spoznali nas tri kljub težki ovadbi za poštene in nedolžne — a tudi srečni ste, ker ste ukrenili tako — živeli boste še! — Tu moj podpis!

Te misli mi švigajo skoz možgane. Oziram se po podpisu in še enkrat po vseh očeh. Dobrohotno se upirajo vame. In zopet sem popolnoma miren.

»Gospod auditor, želim, da osvobodite moja dva moža, da ne bosta imela nepotrebne sramote v četi.«

»Ta dva moža? Moram ju imeti v Roncegnu tekom preiskave. Z Urbanom ju bom konfrontiral.«

»Ostaneta aretirana ali na svobodi?«

»Začasno jima ne morem dati popolne svobode.«

»Torej slutite, da sta vendar nekaj kriva?«

»Kriva ali nedolžna — dokler ni preiskovalno delo dovršeno, ju ne dam iz rok.«

»Ako je tako, potem morate tudi mene vzeti v Roncegno. — Gospod major, prosim komando 4. čete naj prevzame poročnik Kohoutek. Kdaj vam oddam sektor?«

»Ne, ne!« Gospod kapitan-auditor, gospoda nadporočnika rabim nujno tukaj 2, 3 dni.«

»Ali ni mogoče, da pridemo vsi trije, jaz, Mlejnek in Lahvička v Roncegno, kadar nas potrebujete?«

»Gospod auditor, menim, da se konfrontacija lahko izvrši tudi v Telvah ali v Carzanu,« sili major.

Auditor se udaja.

»Dobro, naj torej gresta z vami. Ako ju rabim, pošljem po njiju ali se pa snidemo zopet tukaj.« —

»Respekt, gospoda! Oprostite, hiteti moram. Večerne službe še nisem odredil, noč je tu, četa čaka.«

Poklonil sem se prijaznim očem preiskovalnega sodnika.

Gospodje mi podajajo roke.

Stopam iz sobe in vdihujem hlad v prsa.

Mlejnek, Čačić in vsi ostali prežé na znak. Kaj bo?

»Pojdimo!« kličem glasno proti smrekam.

Počasi se vzdigujejo, ozirajo se po meni. Ali je res, da pojdemo? Iščejo z očmi, če držim v roki piščalko.

»Pojdimo!«

In stoje še vedno.

»No torej! Na piščalko vam danes ne bom žvižgal. Brzo! brzo!«

Čakam pri oknu, da se zbereta obe skupini eskorte.

Nekateri gospodje prihajajo za menoj iz sobe. Nehote slišim auditorja, ki se pogovarja v sobi z majorjem:

»Čudovito enostavna je filozofija takih vojakov. Ta narednik je tako priprost, a človek bi ga poljubil,

kadar spozna, kak zaklad je v njem. — Kaj ne, oficir je izborno karakteriziral svoje ljudi, ta dva in Bošnjake?»

Eskorta stoji v dvoredu.

»Mlejnek, prevzemite poveljstvo! Naprej, marš!«

Mlejnek se je postavil pred svoj oddelek, zaklical krepko »Habt acht!« — »Abteilung, rechts schaut!« — »Vorwärts marsch!«

Korakajo. Zadnja dva v oddelku sta narednik Čačić in Lahvička. Širokopleči Čačić je napel puškin jermen in koraka kakor gardist; bluza mu pod pasom odstaja nenavadno daleč zadaj od telesa. Neporabljene granate si nese zopet domov. Na njegovi strani stopa Lahvička in smešno meče in napenja svoje kratke noge. Mlejnek je spredaj že velel »Habtacht!« in »Ruht!«, a Lahvička gleda še venomer v desno stran in pozdravlja grmovje s paradnim korakom.

Grem za njimi. Moram se podvizati, da mi ne uidejo.

Deset minut korakam za njimi. Blizu Carzana že pojo enoglasno »Zovi, samo zovi, svi će sokolovi zate život dati!« Lahvička, ki nima posluha, poje tudi.

»Stojte!« kličem za njimi.

Čakajo.

»O današnjem dogodku ne govori nobeden z drugimi! Nikomur ni treba vedeti, kaj je bilo. Po večerji spat! Vi nimate ponočne službe. Čačić si pride v park po cigarete za eskorto.«

»Kako so zaključili?«

»Dobro. Mi smo čisti, Urban je zaprt. Pojdimo!«

»Gospod nadporočnik, veste, kaj namerava Mlejnek napraviti z Urbanom?« začena Čačić, ko se je eskorta ganila.

»Mlejnek napravi svoj račun z Urbanom.«

»Grozen račun mu obeta.«

Maham mu z roko, naj ne govori o tem. Pred prvo carzansko porušeno hišo smo že. Spodaj pred parkom vidim Jirso.

Na cesti pred širokim vhodom v Buffov park stoji Jirsa.

»Na zdar, Jirsa!«

Iznenaden je, ko vidi Mlejneka na čelu oddelka. Prijema me za roko in gleda:

»Kaj je?«

»Dobro smo zaključili. Ničesar ne vedo. Bilo nam je toplo.«

»Nam tudi. Dve uri že čakam tukaj, ne vedoč, na katero stran bi nameril strojnice.«

Za rokav me vodi v park. Poročnik Kohoutek, ki bi moral že davno nastopiti ponočno službo na castellarski straži, čaka z Zelenym. —

»Chwalibogowski!« kličem glasno proti svojemu brlogu. Okrogla glava starega sluga Chvála se je pokazala v vratih.

»Ali ne ležiš?«

»Ne, prinesel sem večerjo.«

»V park na mizo vse, kar imaš.«

S Kohoutkom se šalim: »Ti si doma? Kaj pa služba? Saj sem si mislil, da je pri nas vse narobe.«

Kohoutek ni čutil šale. Odgovarja mi z užaljenim izrazom:

»Ne morem oditi, dokler ne zvem rezultata.«

»In če bi auditorji sedeli do polnoči?«

»Bil bi počakal.«

»Do večnosti?«

»Do večnosti ne. Prej bi že morali zaključiti bodisi tako ali drugače.« Odpravlja se za odhod.

»Ostanite, da čujete! Vsega ne morem ponoviti, samo glavne poteze. — Kohoutek, ob deseti uri izstreliš dve beli raketi na desno proti gradu Ivánu. Opozoriti jih moramo, da se pripravlja pri nas nekaj važnega.« —

Chválek mi nese pražen krompir, zelje in velikansko porcijo bržole.

»Kuhar Berberović je rekel, da boste danes zelo lačni.«

»Kuharji so tako izurjeni, da poznajo ob vsaki dobi moj želodčni barometer. Dobro. Imaš kaj pijače?«

»Prinesem. Tobaka tudi?«

»Prinesi!« —

Večerjam in hvalim Mlejneka in eskorto. Pripovedujem, kako sem obveščal Lahvičko o Mlejnekovi izpovedbah. Jirsa se nagiba poslušaje nad mojo večerjo in me prijema za roko. Ob mojem pripovedovanju mu je tesno, menda tesneje, nego je bilo nam pred sodniki v Telvah.

»Pusti mi roko, lačen sem!«

»Mnogo si izkusil, pri moji duši! Da vam ni zmanjkalo zveze in prisotnosti duha pri tako zamotanem položaju!«

»Kaj smo izkusili? Nič posebnega ni bilo. Morali smo riskirati, zato smo šli v Telve. Vsak drugačen izid bi nam bil vse razbil.« —

Kohoutek opozarja z znakom, da je nekdo pri vratih.

»Pridi k nam, Mlejnek!« kliče Jirsa proti vhodu, kjer se je pojavil narednik Mlejnek.

»Naj ti stisnem roko, Mlejnek! Čestitam tebi in nam vsem!« Vsi po vrsti mu podajajo roke in mu čestitajo.

»Povej mi, ali ti je tolklo srce pred auditorji?«

»E, kaj srce! Srce lahko tolče, tega oni niso opazili. Toda pamet se mi je hotela večkrat ustaviti.«

»Sedi, Mlejnek!«

»Hvala! Čačić me pošilja, naj mesto njega razdelim cigarete. Legel je brez večerje spat. Truden je, sinoči je imel ponočno službo, danes pa ves dan ni bilo miru...« —

Jirsa vstaja.

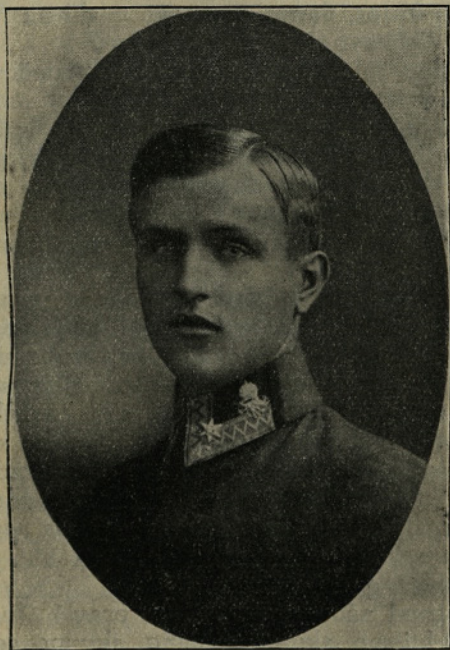
»Zdaj vem, kako je bilo. Poizkušajmo pač vleči svoj voziček, dokler moremo. K četi moram iti, večerjal nisem.«

»Vzemi si pri meni. Vidiš, dovolj je za oba.«

»Ne, hvala, imam še posla v četi. Mislím, da me čaka Horák, ki je tudi radoveden, kaj je bilo v Telvah. Zrak je zdaj tako neprijetno nevaren. Občutek imam,

kakor da čakamo, kdaj se odpre vulkanska zemlja pod nogami. Pa saj veš, atamane, da lahko name računiš, kadarkoli bo treba. Obvesti me, kadar bodo kaj hoteli! Sakra, zdaj moram biti še bolj previden!»

»Da, samo še eden Urban naj pride k diviziji in — prodani smo. Naša edina sovražna fronta so

Miloš Zelený.

avstrijske komande in tja moramo obračati vso pozornost.«

Ko sem izrekel Urbanovo ime, je odstopil Mlejnek od mize in se obrnil proti vходу.

»Mlejnek, pojdi k Chválku, da ti izroči polno škatljo! Razdeli jim vse! Ako bi ne mogel pozneje zaspati, pridi še k nam!«

Razhajajo se vsi: Mlejnek po cigarete, Kohoutek na Castellare, Jirsa k svoji četi, kamor je 20 minut daleč. Ostal je še Miloš Zeleny, ki molči. —

Odrinil sem krožnik in vstal, da si za kostanjevim deblom prižgem tobak. Previdnost prehaja človeku v navado, dasi se nam v Carzanu ni treba skrivati pred nikomer, če prižigamo ponoči šibice.

»Je-li Miloš, danes si mnogo mislil na Moravsko in Slesko Ostravo, na svojo mamico?«

Nalivam mu čašo, ki jo je odhajajoči Jirsa izpraznil in poveznil narobe na mizo.

Miloš gleda proti vhodu, kjer sta izginila Kohoutek in Jirsa, in ne odgovarja. Mehko njegovo srce menda krvavi ob misli, da bo kmalu moral oditi kdove kam, kamor delj časa ne bo glasu od doma. Podoben je dobro vzgojenemu otroku, ki rad sliši nežne besede.

»Miloš, ko nam je zapretila danes zaran nevarnost, mi je švignila ena izmed prvih misli mimo tebe. Zbolelo me je. Res je, kmalu bomo prelomili in potem ne bo nekaj mesecev, morebiti več let zveze med nami in našimi družinami. Naši cilji so taki, da je vredno žrtvovati še mnogo več nego stike z domačo hišo. Danes bi bili kmalu vse zaigrali — zaradi strahopetca denuncijanta. — Trčiva, Miloš, na zdravje najin'ih domačih ljudi in na dober uspeh, na rojstvo Českoslovaške in Jugoslavije!«

»Na zdar, gospod nadporočnik!«

»»Gospod nadporočnik« mi praviš in »vi« — skupno delujemo, skupno trpimo, skupno se borimo — bodiva si drugova tudi po besedi, kakor sva si v mislih!«

»Gospod nadporočnik, oprostite, premlad sem in ne morem vas tikati.«

»Sokol si in sin sokolskega očeta in ne poznaš tikanja?«

»Po vojni, ako se snidemo — sedaj ne morem.«

»Kakor hočeš. — K naši stvari! Pošlji domov vse nepotrebne predmete, vse, česar ne boš nujno rabil v Italiji. Pošlji vojaka na dopust s svojo prtlačjo! Po

današnjih dogodkih je nesigurno, ali bomo mogli vztrajati še teden dni ali ne.«

»Nekaj obleke sem že poslal.«

»Piši jim samo pomirjujoče besede! O tem nič, da te je poljubila sinoči električka. Po vojni naj slišijo. Danes je naše poročanje pod strogo kontrolo, dasi so nas spoznali za nedolžne — saj veš, semper aliquid haeret. V pismih ne sme biti nobenega namigavanja, ako nimaš z očetom dogovorjenega posebnega ključa za čitanje poročil. Jaz imam ključ in bom opozoril še danes ženo, naj pazi. Pri meni bodo najprej premetavali in iskali veleizdajniške papirje.«

Korporal Malčanek prihaja poročat, da je hrana prispela v redu in je razdeljena.

»Počakaj, Malčanek! Tukaj imaš kupico vina.«

»Hvala, ne pijem.«

»Saj res. Miloš, glej, ta korporal ne kadi, ne pije, nima ljubice, ne starišev. Imaš urejeno službo v Carzanu?«

»Jaz sem v službi do polnoči.«

»Kdo pride za teboj?«

»Djurić.«

»Odsihdob pazi še bolj, da ne pride ponoči ne-
vabljena patrulja od divizije v Carzano! — —

Nadejam se, da je ne bo, a možno je. Kadarkoli pride tujec, ki vprašuje, kje je komandant, ga aretiraj! Ako pa pride znanec od brigade, povej mu, da se nahaja komandant na prednjih stražah onstran Masa. V mojo sobo ne sme nihče vstopiti.«

»Razumel sem.« Malčanek je zanesljiv dečko, ki opravlja stražno službo samo v Carzanu s šestorico mož, s petimi Bošnjaki in Lahvičko. Potrebna nam je zavest, da nas ne more nihče presenetiti.

Zeleny mi pripoveduje, kako je zašel prejšnji večer med električne žice in kak občutek ga je izpreletel z močnim udarcem električne struje.

Nato sva se ločila. Vsak ima svojo službo, on pri mitraljezah pod parkom, jaz v četi. —

* * *

Pod drugim vodom imamo »Pavlinko«, rezervno kočico, opremljeno s posteljo in lučjo. Nihče ne biva v njej, nihče ne ve za njo razen ljudi četrte čete. Zgradili smo jo meseca junija, ko smo imeli štiri oficirje vodnike v četi, in nekaj tednov je stanoval v njej poročnik Schrems. Sedaj je zaklenjena. Zarotniki jo zovemo »vila Pavlinka.« V njej imamo shrambo papirjev, italijanskih listin, časopisov, konceptov in vobče predmetov, ki se tičejo zarote.

Naglo sem prekorakal rove in se skrיל v Pavlinko. Odmaknil sem desko v steni pri železni peči in jel sortirati liste. Kar je važnega, shranjujem zopet v steno in zakrivam z desko in platnom, vse drugo tlačim v peč in kurim. — Zdi se mi, da zunaj nekdo hodi.

»Kdo je?«

»Jaz, Malčanek,« se javlja korporal pri vratih. Odpiram mu.

»Pajger je prišel iz Borga in korporal Sedlecky iz 1. čete. Pri telefonski celici čakata.«

»Pridem. Počakaj, Malčanek, en zavoj papirja imam, ki ga nočem imeti v Pavlinki, a bi ga bilo škoda sežgati. Ali imaš lesen zabojček?«

»Kako velik?«

Zavoj mi leži na mizi.

»Daj zavoj v deske in ga zakoplji na dvorišču »rumene hiše.«

»Dobro.«

Malčanek si nese zavoj. Ugašam električno luč v Pavlinki in zapiram. —

* * *

Pri telefonu sta računski podnarednik Pajger in enoletni dobrovoljec Sedlecky. Oba mladeniča imata oficirske tečaje z izpitom. Pajger je služil začetkom leta v moji četi. Poslali so mi ga z opazko »p. v.« Taki ljudje so mi bili vselej dobrodošli in obžaloval sem, da jih je podpolkovnik Vidale nasilno pošiljal zopet iz bataljona. Iz kadrov smo dobivali dezertarje in politične osumljence »za kazen« k bataljonu. Podpol-

kovnik je v obširnem poročilu meseca junija grajal vojaško oblast in protestiral proti postopanju kadrov. Prihajali so dezertarji, ki so za prvo dezercijo imeli samo 1 mesec zapora, za drugo dezercijo manj, za tretjo pa še samo 14 dni. Nekega Bošnjaka smo dobili, ki je že petkrat ubežal iz čete in bil dvakrat na Hrvaškem pri »zelenem kadru«, zbirališču dezertarjev, ki so organizirani v gozdovih med Siskom in Bosno.

V maskiranih položajih ob Masu.

Mlejnek (2.), Jirsa (3.), Kimla (4. od leve).

Podnaredniku Pajgru smo pravili »Bo'gar.« Doma je v Humpolcu, toda njegov oče se je preselil kot tkalec v Sofijo, kjer je dobil vodilno mesto v tovarni sukna Berov & Horinek. Sin Karel je obiskoval trgovsko šolo v Pragi, potem pa v Sofiji, odkoder je moral 1915 nastopiti vojaško službo. — Kot politični osumljenec je bil kmalu član zarote. Meseca maja sem ga komandiral v računsko podčastniško šolo in nato je prevzel pisarno 3. čete v Borgu.

Njegov tovariš Alojz Sedlecky ima tudi svoje ime. »Veselko« mu pravijo. Dečko je Bošnjak iz Dervente, sin čeških starišev iz Vršovic. —

Pajger mi je prinesel praške časopise, »Union« in »Narodne Liste,« ker mu je Jirsa naročil, da jih rabimo za Italijo.

»A menda nisi prišel samo zaradi časopisov iz Borga?«

»Nameraval sem priti danes v Carzano — ko smo pa zvedeli, da ste baje aretirani, nisem imel itak miru. Jaz sem tako daleč od vas!«

»Bal si se, je-li?«

»Seveda mi je rilo po glavi, kaj neki se je zgodilo. Malčánek pravi, da smo izdani in da moramo biti noč in dan na straži. Nadporočnik Hardy mi je nocoj prepovedal, da ne smem hoditi več v Carzano.«

»Hardy se boji, da bi še njega ne aretirali, ker občuje njegov računski podoficir z osumljenimi veleizdajalci!«

»Naš »Wilhelm« je tudi skakal po rovih kakor splašen zajec,« pravi Veselko.

»Kdo je to?«

»Naš komandant, nadporočnik Wilhelm Kimla.«
Skrbnima dečkoma poročam pregledno o položaju in ju pošiljam pomirjena o polnoči iz Carzana.

11.

Naslednjega dne — 12. septembra — je vse ne navadno mirno. Par strelav smo izposlovali od svoje baterije pred Scurelle.

Avizirali smo tekom dneva zarotnike v vsem odseku, naj bodo pripravljeni za odhod. Določili smo zbirališča: prvo na robu castellarske skale nad papirno tvornico, drugo pred drugo stražo 3. čete, onstran Masa, kjer se cepi od glavne ceste kolovozna pot v Villo. Dogovorili smo se, kako in kdaj bomo pošiljali poročila iz Carzana oddaljenim zarotnikom onstran železnice in v zaledju.

Nič se ni gani!o. Varnostne odredbe so bile nepotrebne. —

Popoldne se kopamo v potoku. Nadporočnik Čade, ki je inace redno prihajal v kopališče, danes ni. Telefon miruje. Niti enkrat me ne kličejo, kar mi je ljubo.

Mirno načenjamo tudi dan 13. septembra. Zaran zahteva brigada seznamek onih mož, ki imajo v bataljonu največ odlikovanj. Ustrezamo ji z depešo.

Ob 11. uri se morajo javiti v Telvah štirje Bošnjaki, koje zahteva poveljstvo imenoma. Oprema: snažna, po možnosti novejša obleka, puška itd.

Levico.

Mestece v gorenji Suganski dolini z imenitnimi kopališkimi palačami in prvovrstnimi hoteli in parki.

Kmalu nato prejemam depešo:

»Nadporočnik Pivko se javi danes 13. septembra zvečer ob šesti uri pri postajnem poveljniku v Levico, kjer prejme daljše ukaze.«

Umljivo je, da je v dobi občne nervoznosti moja prva misel na zvezo depeše z ovadbo. V Levico po daljše ukaze — ta je huda! Nemara me hočejo spra-

viti iz sektorja, tja daleč v zaledje, kjer me z lahkoto primejo! Ali slutijo — morebiti že vedo, da smo v ro-
vih zavarovani?

E, povelje mora biti jasnejše. Na slepo ne grem.

Telefonistu naročujem, naj pokliče Telve in sicer gospoda majorja Lakoma. —

»Prosim, tu je depeša, da moram oditi v Levico. Komu naj oddam komando?«

»Oddaja ni potrebna. Pustite vse, kakor je, odredite samo ponočno službo! Oglasite se medpotoma pri meni!«

Majorjev glas je sladak in ljubezniv, tako, da zopet ne vem, ob čem sem. —

Kaj naj storim? — Na sprehod pojdem k Jirsi, da ga vprašam, kaj misli on. Jirse ni doma in vračam se v Carzano. Naročil sem, naj ga obveste, da mora priti za menoj.

Nesigurnost je občutek, ki ga ne morem nositi v sebi. Iščem si novih povodov za telefonski razgovor. Poročam majorju o jutranji situaciji in ga opozarjam, da vidijo naši Castellarci nenavadno gibanje Italijanov v Agnedu. Vprašujem, kdaj naj odidem iz Carzana — ali je dovolj, če odidem ob 3. uri. Dalje ga prosim, naj pošlje v Marter depešo po mojega konja. Konjar Kunovac naj čaka ob tretji uri v Telvah.

Major odgovarja sila prijazno. »Moj ljubi Pivko« itd. Iz tega glasu mi ne grozi nikaka nevarnost.

»Prosim, ali je vam znano, gospod major, kaj hočejo v Levico?«

»Da, nekaj vem.«

»Za vraga, ali je zopet tako ogromna tajnost, da me citirajo, ne da bi smel vedeti, kam me pošiljajo?«

»Tajnost, tajnost! Niti jaz bi ne smel ničesar vedeti. Visok gost je prišel na obisk.«

»Visok gost?«

»Jutri ga boste videli.« —

Jirsa je prihitel in z njim nadporočnik Kimla.

Ko sta slišala, da odidem popoldne v Levico, meni Kimla, da bo raport v Levico. Najbrž hoče armadni poveljnik ali kak nadvojvoda sprejeti zastop-

nike bataljona. Inače bi ne bili zahtevali imenika odlikovanih mož, iz katerega so izbrali štiri, iz vsake čete enega . . .

»Izmed oficirjev so pa določili tebe,« pravi Kimla.

Njegova kombinacija se mi zdi dobra. Vse jutranje depeše se prilagajo Kimlovi razlagi, zlasti pa tista, ki je zahtevala lepe uniforme za štiri zastopnike moštva.

Kimla se je kmalu poslovil.

Kohoutek me svari in me prosi: »Ne hodite nikamor!« Tudi Mlejneku se čita plašnost z lica, ko sliši, da moram oditi.

»Ne hodite iz Carzana, lahko se vam kaj zgodi!«

»Nič se mi ne more zgoditi. Ako so mi nastavili past, česar pa sedaj ne verjamem, je sigurno, da me ne dobe živega. Moramo pač še enkrat malo riskirati.«

Trkam na zadnji hlačni žep ob kratko angleško pistolo repetirko, nato ob desni žep, kjer nosim sklepno bodalo, nazadnje ob gorenji žep na bluzi, v kojem imam strup.

»Saj ni nevarnosti. Major me je izrecno opozoril, da pride odličen gost na obisk.« —

Jirsa meni, da je najbolje, ako pojdem.

»Jaz sam bi ne šel, ker nimam sreče. Ti preneseš več in imaš srečnejšo roko. Tebe imata oba rada, Bog in hudič, in si zavarovan.«

* * *

Pri majorju Lakomu nisem zvedel nič več. Naročil mi je, naj se javim pri diviziji v Roncegnu in pozdravim gospodo v pisarni.

V Telvah me je čakal Kunovac s tarabošem.

Taraboš, temni rjavec, ki me spremlja izza skadarskih dni, je postal izboren kasaški konj. Komisija, ki je v preteklem tednu cenila privatne oficirske konje, je zapisala tarabošu ceno 10.000 kron. Erar ga hoče kupiti.

Kunovac me vidi in kliče tarabošu s svojim nekoliko vikajočim ženskim glasom:

»Vidiš, vidiš, vidiš! Ide gospodar, ide!«

Taraboš pozna gospodarja po hoji in po glasu, Dviga glavo in gleda. Segam v žep po kocko sladkorja in ga zovem, nakar se dviga na zadnji nogi, pleše tri štiri korake in me gleda po strani z belim očesom. Prednji nogi spušča tesno mimo moje rame na zemljo in pleše po štirih, suvajoč me z glavo in vratom.

»Mir! — Zdravo Kunovac! Kako si?« — Kunovac se hvali.

»Dobro smo, konj i ja, obojica smo dobro.«

»Bogme, treba je paziti, kadar se spušča konj na prednje nože. Ali često pleše?«

»Ne, nikdar, samo vam. Štiri tedne vas ni videl,« pravi Kunovac. »Kam jašete?«

»V Levico.«

»Kaj je v Levicu? Tudi naši ljudje od bataljona so šli v Levico.«

»Da, dvojica, četvorica.«

»Šlo jih je več.«

»Kdaj?«

»Baš pred vami. Tu čakam s tarabošem. Gre po cesti Prskalo in Tuzič. »Kam vidva?« Pravita: »K trenu v Canai.« Pa tam nimamo trena. Za njima gredo Lukačević, Trivić Risto in sanitet Marić. Vprašujejo me: »Čakaš gospoda nadporočnika?« — »Čakam. Kam vi?« Pravijo: »V Borgo.« Za njimi vidim Malčánka, Gašparovića, Boreka, Popovića, Čupino in več drugih. Vse maršira skoz Telve in pod Telvami.«

Zgovorni Kunovac bi pripovedoval četrt ure vse podrobno, ako bi ga utegnil poslušati.

»Zdravo, Kunovac. Počakaj jutri doma! Sam prijezdim v Marter, menda popoldne.«

»Pozdravlja vas gospod nadporočnik Kappelmacher.«

»Hvala, vrni mu pozdrav! Javi mu, da ga jutri obiščem!«

Jahaje po serpentinah proti vasici Campestrini premišlujem, kako lepo življenje ima tovariš Kappelmacher pri provijanturi. Dunajčan je, pameten, bister žid, ki vsled svojih 42 let in precejšnje debelosti ni

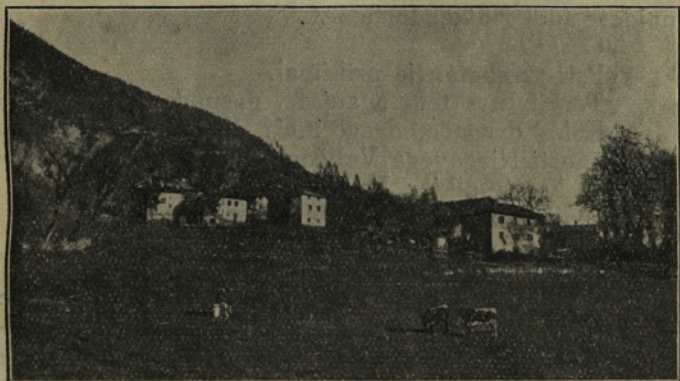
več za četno službo v rovu. Voščim mu njegov mir, saj je dober človek in dober tovariš.

Pred seboj vidim dva Bošnjaka, korakajoča pod vrbami. Zdi se mi, da sta Borek in Popović. V kasu ju hočem dohiteti, a nikjer ju ni več. Skrila sta se nekje v Torcegnu!

»Popović!«

Nihče se ne oglašaja. A tu v bližini morata biti. Čakajta, dobim vaju!

Jezdim dalje. Za deset minut se naglo obračam pri ovinku pred vasjo Canai in dirjam nazaj proti Tor-

Campestrini pri Telvah.

Skupina hiš ob ustju dolinice Val d'Orna v Sugansko dolino, 1 uro hoda od Borga skozi Telve di Sotto in Telve di Sopra.

cegnu. — Res, tam korakajo po cesti trije. Zdaj mi ne uide! —

»Kam?«

»V Canai.«

»Zakaj se skrivate pred menoj?«

»Nimamo dovoljenja za Canai.«

»Tako? Javite se mi v četi na raport!« —

* * *

Pri divizijskem poveljstvu v Roncegno trkam na vrata pisarne. Generala ni, dva kapetana sta sama.

»Javljam, da grem v Levico po neke ukaze.«

»Dobro je tako,« pravi kapetan Zöbl.

»Prosim informacij, kam in pokaj?«

»Mi sami ne vemo natančno. Gospod general se je istotako odpeljal v Levico.«

»Prosim, kakšni bodo posli v Levicu? Raporti?«

»Držite se dobro, da boste v čast diviziji!«

»To so odgovori! Vsi ste tako tajnostni, kakor bi imeli v Levicu samega Hötendorfa.«

»E, kaj Hötendorfa! Njega bi se ne bali. Sicer pa najdete tudi Hötendorfa.«

»Cesar?«

»Pst!« Kapetan je prikimal.

»Torej! In s tem uganjate, gospoda, take reči!«

»Kako drugače, dragi moj? Ukazi so strogi, o navzočnosti Njegovega Veličanktva ne sme nihče vedeti. Ne kažite nikjer, kar veste!«

Jezdím dalje, popolnoma pomirjen.

Ako bi bili Italijani pravi dečki in pripravljeni, še nocoj bi lahko ujeli avstrijskega cesarja in vse njegove trabante. Danes je 13. septembra, prvotni termin carzanske akcije. Cesar Karel ujet! Taka novica bi preletela Evropo in morje in bil bi morebiti konec vojne.

V Novaledu v pekarni imam svojega zaupnika, korporala Stránskega, ki je za minuto informiran o našem stanju in o preložitvi akcije. Naročujem mu, naj si pride 16. septembra ob 4. uri zaran po zadnja navodila v Carzano.

V Levicu oddajam na postajnem poveljstvu konna straži, trkam na vrata staremu robustnemu kapitanu, Dunajčanu.

»Da, da, moj ljubi, zate imam zapečaten kuvert. Že vem, kaj je v njem. Čestitam ti!«

Odpiram.

»Nadporočnik Pivko iz V. b. h. 1. se javi 14. IX. 1917 ob osmi uri dopoldne v Calceraniki.« —

»To je vse?«

»Ali ni dovolj?«

»Kaj bo v Calceraniki?«

»Ako ne veš, ti tudi jaz ne morem povedati.«

»Aretirali me bodo zopet, kaj ne?«

»Ne, ne, moj dragi, tokrat te ne bodo aretirali. O tisti bedastoči smo tukaj mnogo debatirali. Vsa menza je obsojala postopanje divizije. Kako so mogli Pivka aretirati? Strahovita nezmiselnost!«

»Ti si star in pameten oficir. Povej mi vendar, kaj hočejo z menoj jutri? Inače niti ne bom mirno spal.«

»Molči! Pred cesarjem boš stal.«

»Z menoj osebno hoče govoriti ali z zastopnikom bataljona?«

»Z zastopnikom bataljona hrabrih Bošnjakov in sicer s teboj posebej. Čemu so baš tebe zahtevali kot zastopnika, si lahko misliš.«

»Kaj hoče cesar? Ti veš vse, ki si vsak dan po trikrat v zaupnih razgovorih z zgovorno gospodo pri armadnem poveljstvu.«

»Raport bo v Calceraniki. Ti si glavni »Mordskerl von den Bosniaken« in zato te zovejo.«

»Takega veleizdajalca, kakor sem jaz?«

»Prosim te, ne govori o tem! Tvoja afera mi je segla itak na živce.«

Govoriva po dunajsko in kapitan postaja zgovoren. Kar ve, vse mi iztresa, ponuja mi cigare, vina in kave, razkazuje mi sobico števil. 6 na postajnem poveljstvu, odkriva posteljo in se hvali, da je naročil zame svežo posteljnino, — nazadnje me vabi na večerjo. Vabilo odklanjam, češ, da pojdem v mesto, kjer najdem znanca in težko bi mi bilo priti ob določeni uri.

Nekaj minut sedim v kavarni in nato odhajam v bolnišnico k poročniku Martincu, ki je zelo radoveden, kaj je z nami. V bolnišnici je bilo baje istotako

mного debatiranja o moji aretaciji in Martinec je preživel v skrbih težke dneve.

Vračajoč se iz bolnišnice, vidim znanega človeka, svojega Bošnjaka iz Carzana. Morebiti ga je skrb prignala za menoj v Levico. Spominjam se, kako jih je konjar Kunovac našteval, koliko jih je videl popoldne na potu iz Carzana. Zadnjič — ob priliki sodne preiskave — smo izurili zarotnike, kako je treba čuvati tovariša v nevarnosti. Sedaj pa morebiti hočejo biti varuhi iz lastne inicijative! . . .

»Prskalo, kaj delaš tukaj?«

Prskalo se je ustrašil, ko me je spoznal.

»Rojaka sem obiskal v bolnici.« — Bošnjak ima vselej dober izgovor, toda čutim, da Prskalo laže. Lotvam se ga brez ovinkov:

»Kdo ti je rekel priti za menoj?«

Pogodil sem. Odgovarja počasi in z nižjim glasom, kako mu je pravil korporal Djurić, da je za gospoda nadporočnika v Levicu velika nevarnost. »Kdo ve, ali ga ne primejo in ne utaknejo v zatvor in nikdar ga ne bo več k nam,« tako je rekel Cvijo, jaz sem pa šel, kakor so šli drugi, ker mi je bilo težko za vas.«

»Koliko vas je došlo v Levico?«

»Ne vem, gospod, mogoče pet, mogoče deset.«

»In vaša petorica hoče mene čuvati?«

»Hočemo.«

»Ne budalite! Kje spite?«

»V hlevih pri armadnem trenu.«

»Povej Bošnjakom iz Carzana, naj se ponoči do jutra vsi vrnejo v Carzano. Zame ni skrbi, na raport pojdem.«

»Vemo že — na raport pred cesarja.«

»Kdo je povedal?«

»Tu v Levicu vedo vse — konjarji, telefonisti, ordonanci, kuharji, sluge.«

»Torej veš, da ni nikake nevarnosti?«

»Tega ne vemo.«

»Razumel si, ponoči odidete domov, v fronto. Tovarišem povej, da spim v Levicu na postajnem poveljstvu in da se vrnem jutri popoldne v Carzano.«

»Vemo, kje spite . . .«

»Idi, lahko noč!« — —

V kavarni večerjam in odhajam ob 10. uri spat z občutkom, da tudi tukaj bede v bližini pazne bosenske oči. Prepričan sem, da niti Prskalo niti nobeden izmed njegovih tovarišev ni zapustil Levica in da straži eden izmed njih nekje blizu postajnega poveljstva, odkoder vidi okno sobe št. 6 in glavni vhod v splotje. —

12.

Na sedmo uro zaran sem si naročil konja pred postajno poveljstvo. Točno ob sedmi uri mi je poslal postajni poveljnik zajutrek v sobo. Sluga je javil, da konj čaka.

Pred vrati stoji dragonec. Taraboš je lepo očeden. Dragonec ne mara napitnine. — Pravi, da imajo Bošnjaki mojega konja radi.

»Kako?«

»Sinoči jih je prišlo troje v hlev gledat. Eden pravi: »Tu je taraboš!« Drugi vprašuje, čuvam li jaz konja nadporočnika Pivka. Nisem prej vedel vašega imena. Oni prvi ogovarja konja in konj ga pozna in poslušaj. Pravi mu: »Taraboš, srečno nosi jutri gospodarja.« Po vrsti mu dajejo kruha in konj jih gleda in zoblje in jim liže roke. Bošnjaki imajo zase premalo kruha a dajejo ga vašemu konju.«

»Ali so odšli po noči iz Levica?«

»Ne vem. Povedati sem moral, kdaj konja osedlam. Iz mojega hleva so odšli.«

Pohvalil sem dragonca in šlo je po krasni cesti v Caldonazzo in dalje ob jezeru v vasico Calceranico.

* * *

Ob osmi ur je v Calceraniki zbranih obilo oficirjev. Avtomobili drdrajo, ustavljajo se in zopet odhajajo.

V skupini nižjih oficirjev vidim kapitana Edvarda Vaupotiča, prijatelja izza mladih let. Vaupotič je

poveljnik jurišnega oddelka, ki stoji ob cesti nekoliko višje ob jezeru proti Sv. Katarini.

»Zdravo, Edek!«

»Oho! Kaj pa uganjaš z Italijani, da te zapirajo? Ali se zopet proslavljaš?«

»Tako me pozdravljaš?«

»Povej mi, kaj ne, nekaj je na stvari?« mi mrka Edek.

Stopila sva s ceste na obal, da se pogovoriva o mojih intimnostih. A žal, premalo je časa — adjutant armadnega poveljnika že urejuje oficirje in vojake za raport in izklicuje bataljone in imena oficirjev. Vau-potič mora hiteti k svojemu oddelku, da ga uredi in razvije na cesti.

Zastopniki bataljonov se uvrščajo v razvoj po redu, v katerem stoje bataljoni v fronti. Našel sem četrto naših delegatov.

Izvidniški avtomobil orožniškega šefa polkovnika je prihitel po serpentinah iz Vigola-Vattara. Komandanti divizij in brigad, velika skupina generalov in polkovnikov se je postavila pred nas ob drugem kraju ceste. Naš divizijoner, generalmajor Vidale me je poiskal z očmi in mi namežiknil. Pozdravil sem ga iz vrste in opozoril svojo četvorico nanj. Odzdravil je prijazno in nas opazoval delj časa.

Trobentači trobijo. »Pozor!«

Zdi se, da živimo v dobi rimskih cesarjev. Generaliteta se pomika bliže k razpotju, kjer se cepi cesta na Vigolo Vattaro. Po serpentinah drdrajo avtomobili v primerni razdalji drug za drugim, osem do deset jih je. Kolona se obrača na levo na cesto ob jezeru in elegantni vozovi se ustavljajo zaporedoma pred našim razvojem. Gospoda izstopa, nekateri brhko in poskočno, drugi počasi, previdno. Tu vam je več nadvojvod, tam komandant armadne skupine, tu zopet v. Arz, tam Conrad v. Hötzenndorf. Aha, cesar! Mladič, kako je izskočil! Večina gospodov je dobro rejenih.

Ekscelence se pozdravljajo z našimi komandanti, samimi znanci. Križema si podajajo roke. —

Godba je doigrala.

Po kratkem raportu generalov prihaja vsa suita k nam. V blaženem neredu se pomikajo okrogli gospodje, prav počasi — saj se jim ne mudi. Vsa cesta jih je polna 20 m globoko.

Blizu krajnika stojim in slišim vsako besedo. Cesar posluša raporte, imena oficirjev in bataljonov, podaja oficirjem roko in trepa moštvo po ramah. Za vsakega ima prijazno vprašanje, vsakemu se smehlja. Nasmeh njegov ni prisiljen — zdi se, da je dober človek. Dobro mu de, ako zamore vplesti v raport kaj

Calceranica in Caldonaško jezero.

dovtipnega. Po vsakem odgovoru, ki mu ugaja, in tudi po vsakem nerodnem odgovoru se ozira po suiti in vsa za njim stoječa visoka gospoda se kakor na povelje dobrohotno smehlja. Polkovnik zapisuje imena, vprašanja in odgovore.

»Pozdravite mi svoj bataljon!«

Vprašanja so tipična, vedno ista: v katerem položaju je bataljon, kako se mu godi, ali so ljudje zadovoljni itd. Vsak hvali, da se bataljonu izborno godi in cesar izraža svoje zadovoljstvo, da je tako.

»Pozdravite mi svoj bataljon!«

Tretji oficir je v nervoznosti pozabil, kaj je hotel povedati. Cesar mu pomaga smehljaje iz zadrege. Hötendorf zadaj se mrači, generalmajor Vidale tudi. Čitam mu misli z obraza: »Dva stavka, ki ju imaš ziniti pred cesarjem, bi si oficir že lahko zapomnil, da ne osramotiš mene, divizijonerja.«

Vrsta je na meni. Javljam ime in bataljon.

Cesar se je ozrl na adjutanta.

»Jawohl, Majestät,« pravi adjutant.

Hötendorfove oči mi pravijo, da on tudi nekaj ve.

»Odkod ste?« vprašuje cesar.

»Iz Maribora.«

»Kaj ste v civilu?«

»Profesor.«

»Imate družino.«

»Imam, ženo in 5 drobnih.«

Cesar se je ozrl po svojih in vsi se na povelje smehljajo. Mislijo si: »Ta je marljiv kakor cesar.«

»In kaj tradirate?« Cesar je uprl oči vame. Molčim. Gledam ga v oči, kaj neki znači ta nenavadni obrat. »Was tradieren Sie?« . . . Mislim sem v prvem trenutku na italijansko besedo »tradimento,« izdajstvo. Vprašuje me menda: »Zakaj si me izdal? Čemu nas izdajaš?« Nimam odgovora. Vsi upirajo resno oči vame.

Ako bi ne bil star vojak in cesar mladič napram meni, bi bili opazili veliko mojo zadrego. Toda moji živci so dobri in vem, da nisem niti prebledel niti zardel.

Cesar si je domislil, da mi je morebiti tuja beseda »tradieren« neznaná in da nisem razumel vprašanja. Nasmehnil se je in ponovil vprašanje:

»Kaj tradirate?« ter dostavil: »Hotel sem slišati, kaj predavate v svojem zavodu?«

Cesar se ozira po gospodi in vsi se smehljajo.

Odleglo mi je.

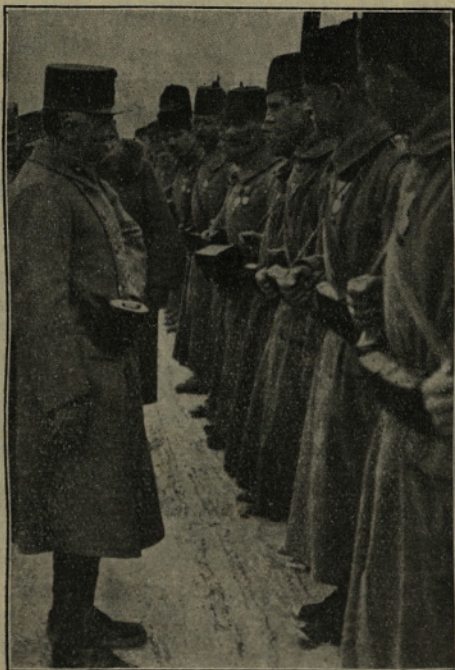
»Pedagógiko, slovenski in nemški jezik.«

»Slovenski in nemški jezik?« Poudaril je prvo, besedo, kakor bi se bil začudil, da nisem imenoval na prvem mestu nemščine. »Ali ste Slovenec?«

»Da, Veličanstvo.«

»Kako se godi vaši družini doma?«

»Žena ima skrbi, mnogo je živahnih otrok, toda poročila o njihovem stanju so dobra.«

Conrad v. Hötzendorf pri Bošnjakih.

Slede vprašanja glede moje službe pri bosenskem bataljonu, glede vojnih poslov bataljona na frontah pri Tolminu, na Siefu, Pasubiju in v Suganski dolini; nato vprašanja glede mojih odlikovanj, kje in zakaj sem jih prejel.

Moj odgovor je bil splošen:

»Veličanstvo, vselej sem vršil svojo dolžnost.«

Gospodje v ozadju so zadovoljni z odgovorom. Pošepetavajo si in kimajo z glavami, komandant divizije mi je namežiknil. Cesar me že petič potrepa po rami in suita se zopet smehlja.

»Koliko let imate?«

»37.«

»Drago mi je, da sem vas spoznal. Vaš bataljon se odlično drži, oficirji in moštvo. — Slišal sem večkrat o vas in bilo mi je žal, da so vrgli senco na vas. (Und es hat mir leid getan, als auf sie ein Schatten geworfen wurde).«

»Hvala, Veličanstvo.«

Cesar se obrača k adjutantu-zapisnikarju in mu šepeče nekaj, česar ne umevam, razen zadnjih glasnejših besed . . . »heute auszuführen.« Odredba je, s kojo je cesar sam najbolj zadovoljen, kar priča njegov pogled. Vsi se smehljajo. Iznova mi podaja roko in pričinja raport z mojim sosedom. Dovršivši kratek raport s sosedom mi naročuje dodatno, kar je preje pozabil:

»Pozdravite mi bosenski bataljon!«

Suita se pomika polagoma dalje. Gospodi, ki je nekoliko dalje od cesarja, je raport očividno predolg. Ponujajo si cigarete, obračajo se in se zabavajo polglasno na desno in levo med seboj.

Za pol ure je prišla nekemu generalu srečna misel: dal nam je znak, naj se naše krilo razide v smeri proti Caldonazzu. Kdo ve, koliko časa bo trajal raport z ostalimi oddelki in z jurišnim bataljonom, čigar krilo sega do Sv. Katarine!

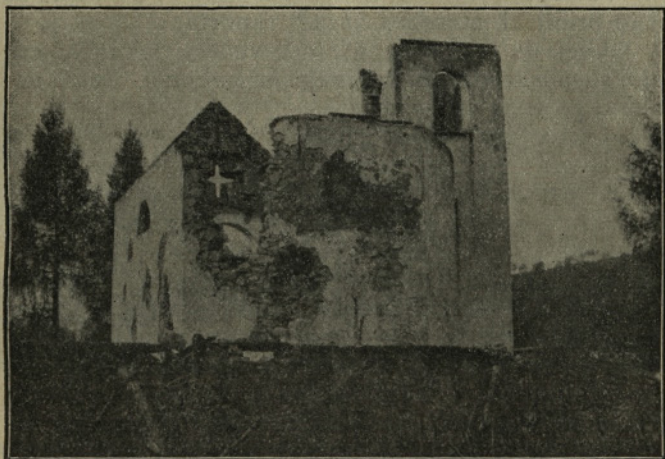
Hvala Bogu, ceremonija je za nas pri kraju! — Mudji se mi. Konji stoje v sadovnjaku nad cesto pet minut od nas. Taraboša si vodim na cesto, nategujem mu pas in dirjam prvi izmed vseh v Levico in kar naprej. Opoldne sem v Novaledu. Kmalu nato mi streže nadporočnik Kappelmacher z obedom, ki ima skrbno urejeno provijanturo v zaselku Brustolai, spadajočem k občini Marter na vznožju 1500 m visoke

Armenterre, Kappelmacher ima dobro razvit smisel za fine kuharske izdelke in sliši rad priznanje.

»Cesar nima boljšega obeda.«

»Nima,« mu pritrjujem, Gosti me, da je kaj. Namizi leži pečenja, peciva, sadja, grozdja, vina. Kappelmacher pušča dlako, ako ga obišče kdo izmed starih znancev. —

Poiskal sem si podoficirja Liško in dvojico svojih ljudi uslužbenih pri Kappelmacherju. Ob štirih popoldne jezdim počasi na divizijo v Roncegno. Kunovac me spremlja do Telv, da prevzame konja.

Marter-razbita cerkva.

Zaselek občine Roncegno s starim okroglim stolpom ob cesti („Torre Rotonda“), baje izza rimskih dob.

V divizijski pisarni sedi le kapitan Zöbl z nekim generalštabnim oficirjem.

»No, kako je bilo?«

»Nič posebnega. Cesar si nas je ogledoval in nas hvalil. Lahko bi mi bili že včeraj vse povedali, kar ste vedeli. Tako sem pa zares imel grde misli, da me pošiljajo kdo ve kam, baš na dan 13. septembra, ko

imajo vendar priti Italijani z avtomobili k meni čez Maso . . .«

»Prosim te! Take kombinacije!«

»Zame, prosim, so take kombinacije naravne.«

»Kaj so ti rekli danes pri armadi v Levicu?«

»Nisem se oglasil. Dirjal sem mimo poveljstva. Ljubše mi je, ako nimam posla v Levicu.«

»A kmalu ga boš imel. Škoda, to ni bilo dobro. Bil bi se moral javiti. Zadnji dve uri je bilo več razgovorov zaradi tebe. Sama poročila in naročila!« Kaže mi s palcem na telefon,

Včeraj me je vikal, danes me tika . . . Očividno se mi je približal, morebiti zaradi raporta.

»Glej, da tekom današnjega večera dokončaš od-dajo suganskega odseka majorju Lakomu. Jutri dopoldne se javiš pri generalu.«

»Čemu tako hitite?«

»Ukaz!«

»Gospoda, kako si predstavljate predajo sektorja ob Masu tekom enega večera in sicer takemu gospodu, kakoršen je major Lakom. Jaz ga čislam in vem, da bo dober komandant, toda brezvestno bi bilo vreči novincu sektor na rame in zbežati, naj si pomaga, kakor si more! V mraku se vrnem v sektor, utrujen, in tekom dveh ur naj mu izročim tisoče objektov, zgradb, pozicij . . .? Tri dni sva že hodila od krila do krila, a jedva polovico položajev je doslej površno videl. Oprostite! Tisti, ki vam je izdal ta ukaz, nima pojma o naši službi in o členovitosti položajev. Po-vejte mu, da je bedak.«

»Meni se tudi zdi tako, toda kaj hočeš? Ukaz se glasi: »Sofortige Übergabe itd. und Einrückung zum 11. Armeestabe nach Levico.«

»Kaj? Prosim vas! Mene k štabu? Kaj bom imel pri štabu? Tahiniranje?«

»Delo se najde zate, ne boj se, to je njihova skrb. Ukaz je poslan že bataljonu.«

»Lepa stvar!«

»Veš, Pivko, dobro je tako. Saj imaš deco in družino. Dovolj si preklestil let na fronti. Tvojim doma

bo ljubo, kadar zvedo, da si se umaknil iz rajona neposredne nevarnosti. Najprej pojdeš na dopust, za mesec dni nastopiš svoj referat v Levicu.«

»Dopusta ne morem nastopiti, dokler se ne vrne z Dunaja generalov bratranec, podpolkovnik Emil Vidale.«

»Čemu neki? Dopust ni z njim v nikaki zvezi. Poveljstvo sektorja oddaš in odideš, za mesec dni se javiš. Basta!«

Hrbet S. Pietro pri Borgu.

Višina S. Pietro (877 m) zapira pri Borgu Sugansko dolino. Na hrbtu so razvaline nekdanjega gradu Castello S. Pietro, znane sedaj pod imenom Castello dei tre Corni, od koder je najkрасnejši razgled po Suganski dolini.

13.

S Kunovcem potujeva dalje čez Ronchi, Canai in Torcegno do Telv. Dalje s konjem ne smem. Kunovac se vrača s konjem, jaz pa korakam peš k majorju Lakomu na Bärenplatz pri kapelici za Telvami.

Major Lakom ima goste, tri prijatelje: inženirja, ki gradi žične železnice po Suganski dolini, druga dva sta oficirja iz Levica. Ob mojem prihodu je že trd

mrak. Čakali so me. Bilj so obveščeni, da prihajam od divizije. — Kje neki hodim toliko časa, nad dve uri?

Pravim, da sem obiskal medpotoma provijanturo in tovariša Kappelmacherja.

Opazam, da jim stopa črnina v glave. —

Adjutant Czitary je telefoniral 4. četi, da sem se vrnil. Poročnik Kohoutek pa naj kljub temu odredi ponočno službo, ker se komandant zadrži pri gospodu majorju . . .

»Javi Knottu in Kohoutku, da pridem šele za pol ure k četi,« pravim Czitaryju.

»Oprostite!« se razvneva major. »Jedva ste prišli, že hočete oditi? Ne, ne! Za dve uri pride gospod nadporočnik v Carzano. Tako javite!«

Czitary se smeje pri telefonu in čaka, kateri termin bo veljal. Mrkam mu in trkam na svoja prsa, češ, da ostane pri mojem. —

Gospodje so radovedni. Ponujajo mi mesto pri mizi in čašico, ki je že nalita.

»Prosit, gospoda!«

Nato jim razkladam, kako je bilo na raportu in prehajam k ukazu, ki odreja takojšnjo predajo sektorja.

»Poročnik Knott se je povrnil z dopusta in prevzame 4. četo. Ta predaja bo kratka.«

»Knott pozna sektor. Za deset minut imava s Knottom vse urejeno. Z vami, gospod major, bo pa trajalo še nekaj dni.«

Major mi polaga na mizo depešo, ki zahteva takojšnjo izvršitev predaje suganskega sektorja.

»Gospod major, sami najbolje veste, da vam vsega sektorja ne morem predati v tako kratkem roku. Ukaz je neizvršljiv. Dva ali tri dni bova že še hodila. Ne maram vam uiti v ozadje, kamor me itak nič ne vleče.«

»Bravo, moj dragi! Vi ste vojak, oni zadaj pa izdajajo naredbe, same neizvršljive naredbe.«

Dobre volje so. Vstajam, da se poslovim. Major pa me zadržuje in jame tajinstveno pripovedovati:

»Ostanite še pri nas, saj se vam ne mudi v Carzanu! — Ali veste, da je sam cesar odredil vašo premešitev k armadi? Čaka vas najvišje odlikovanje in vaša karijera se je pričela z današnjim dnevom, ko zaključujete svojo hrabro službo na fronti. Čestitam vam tudi k povišanju. Imenovan ste kapitanom. Predlog je ležal že več mesecev — sedaj bo podpisan.«

»Toliko zamore en sam raport?«

»Nič se ne smejte! Trčimo na vaše zdravje in na vaše daljše uspehe! Blagor mu, na kogar posije solnce Najvišje Milosti.«

»Na zdravje! Pravim vam, da mi je ljubše v senci mojega carzanskega kostanja.« —

Z majorjem sva si rekla, da se snideva drugo jutro v Carzanu in da si bova ves dan ogledovala položaje. Major sporoči diviziji, da sprejema sektor v pospešenem tempu, a da pred 16. septembrom ne bom mogel zapustiti odseka in nastopiti dopusta. —

* * *

Kohoutku ugaja. Baje ni niti vedel, da mu je manjkalo sinoči nekaj ljudi — mojih čuvarjev.

V Carzanu je zbranih 12 oficirjev, ki me vsi čakajo. Razen nadporočnika Ertla, poročnika Knotta in Trampe so sami zarotniki.

Moj referat je takšen, da ga lahko slišijo vsi. Poročam jim na dolgo in široko o dogodkih zanimivega dneva in zaključujem, kako sem vesel, da sem zopet doma v Carzanu, ki ga moram na žalost kmalu zapustiti.

»Gospod nadporočnik je vojak, ki na žalost ne odhaja rad na dopust iz fronte,« pravi Knott, ki bi bil rad dovtipen. »Za teden dni pa, ko bo doma, bo konstatiral, da poteka dopust na žalost mnogo prehitro.«

»Recite, kar hočete, dnevi, ki smo jih preživeli skupno v Carzanu, so bili meni doslej najlepši, odkar je vojna. In sem ne pridem več.«

»A obiščete nas. Ko bodo gospodje v Levicu tuhtali, kako bi lažje prebavili srnino in beefsteake, s katerimi si pšejo želodce in čreva, se podajo na konjih

na izlet v Roncegno in tam jih naš gospod nadporočnik v Roncegno zapusti in si poskoči v Carzano, kjer se valjajo umazani frontni merjasci, njegovi nekdanji prijatelji Knott, Kohoutek in tutti quanti.«

»Niti tega ne stori več,« dodaja Ertl. »Poznam jih, kakšni so. Če pride Pivko k armadi, bo ravno takšen, kakoršni so vsi drugi. »Bacillus nobilitatis« se te prime in pozabiš vse, kako si se valjal z nami po blatu. Baron boš kakor šef generalnega štaba, ki niti roke ne podaja nekdanj.m znancem.« —

Tako me ocenjujejo in se smejejo. Presekal sem jim kritiko:

»Gospod poročnik Knott, predajem vam komando 4. čete. Javite bataljonu, da ste v redu prejeli odsek in inventar!«

Knott, ki se je jedva vrnil z dopusta in še ni bil nikjer v rovih svojega četnega odseka, piše na listič iz notesa depešo za majorja Lakoma, da je sprejel v redu odsek in inventar in komando 4. čete.«

»Tako. Depešo pošljem, potem pa grem spat,« pravi Knott. »Gospodje, lahko noč! Zadnji 2 noči sem na potovanju slabo spal. — Gospod poročnik Kohoutek, vi prevzamete za 24 ur komando 4. čete.«

»Ja wohl, Herr Leutnant!« pravi Kohoutek. Knott še ni 10 korakov daleč, ko oddaja Kohoutek komando tretjemu — poročniku Trampi, češ, da bo tudi spal 24 ur. Poročnik Trampa, ki govori slabo nemški, odklanja komando in se izgovarja, da je šele par dni pri četi in da ne pozna dobro sektorja — siromak niti ne ve, da se njegovi tovariši šalijo.

»Res, gospod poročnik Kohoutek, jaz ne morem prevzeti odgovornosti, ker se tekom 24 ur marsikaj lahko zgodi.«

»Herr Leutnant Trampa, vi imate komando in odgovornost. Damit basta!«

Trampa gleda milo, naj mu pomagamo.

»Trampa, pameten bodi,« mu svetuje Jirsa, »pokliči si narednika Čačiča ali pjonirja narednika Dragičevića ali narednika Mlejneka — narednikov imaš kup — in predaj enemu komando.«

»Ali je to možno?«

»Kako bi ne bilo možno! Ako se lahko Pivko iznebi odgovornosti, potem Knott, potem Kohoutek, zakaj bi pri tebi ne šlo? Pozovi si Mlejneka!«

»Mlejnek! Mlejnek!«

Ertlu je dovolj šale, ki nikakor ni bistra in ga torej ne zabava več, vendar še hoče počakati, da vidi, kako se dovrši zadeva poveljstva 4. čete.

Mlejnek je kmalu v parku, Medpotoma si zapenja bluzo in salutira meni in Ertlu.

»Torej!« pozivamo Trampa, naj pove.

»Vi feldvebel, kako se zovete?«

»Mlejnek.«

»Vi mene poznate?«

»Da, poznam. Vi ste gospod poročnik Trampa.«

»Dobro. Jaz sem sedaj komandant 4. čete, edini oficir pri četi, razumete? Jaz sem imel sinoči ponočno službo na Castellarah in ves dan nisem spal, zato oddajam vam do 6. ure zaran komando 4. čete. Razumete?«

Mlejnek nas opazuje. Jirsa mu mrka in Mlejnek pravi resno:

»Razumem.«

»Kaj je tvoja dolžnost?« vprašuje Trampa.

»Moja dolžnost je skrbeti, da bo v Carzanu ponoči mir. Ker sem jaz komandant, vas pozivam, da se takoj vsi odstranite iz rajona moje kompanije in greste spat.«

»Dobro. Ta je edini, ki je med nami še pameten,« pravi Ertl in vstaja, da izvrši Mlejnekovo povelje.

»Gospod poročnik Trampa, spat!« poveljuje Mlejnek.

»Zdaj ti ne preostaja nič drugega nego slušati komandanta,« svetujem Trampi. Mlejnek se je hitro vživel v svojo ulogo in razganja oficirje, ki ne pripadajo zaroti — sluti namreč, da imam za svoje ljudi še posebna poročila.

»Jaz zase še prosim dovoljenja, da smem v vašem rajonu četrť ure mirno in tiho sedeti,« zaključujem komedijo z Mlejnekom.

»Dovoljujem. Ostali gospodje spat!«
Ertl itak odhaja in Trampa si je tako uredil, da mora v svoj brlog. —

* * *

»Pojdimo v mojo sobo!«

Moj stari sluga je še bolan in leži. Mali Lahvička je pri njem in se javlja kot Chválnkov namestnik, če bo česa treba.

»Glej, da nihče ne bo poslušal!« —

Tovariši sede po stoli, na košu in na postelji. Za vse ni sedežev. —

»Rad bi takoj javil 135. polku v Strigno, da je cesar Karel tukaj. Dva dni najmanj ostane na južnem Tirolskem. Za Italijane je stvar važna. Ako so količ-kaj pripravljeni, lahko ujamejo cesarja.«

»Krucinal!« je ušlo Jirsi.

»Kdo bi nesel poročilo?«

Mlejnek pravi, da bi šel.

»Ako hočeš, te spremlja Kohoutek ali Jirsa.«

»Ni potrebno. Sam pridem hitreje in sem za uro tukaj.« —

»Kohoutek pa pojde h castellarski straži in spro-ži tri bele rakete v smeri na grad Ivano, da bodo avi-zirani glede našega poslanca.«

Koncept obvestila je že pripravljen. Sestavljal sem si ga medpotoma iz Roncegna v Telve.

»Gospod major Chiericoni, Strigno. Nadporočnik Paolini vas prosi, da obvestite najkrajšim potem ko-mando armade, da se nahaja cesar Karel od 13. do 17. septembra na južnem Tirolskem v rajonu Trento. O eventualnih ukrepih nas izvestite! Ako se od-loči italijansko poveljstvo za takojšnjo akcijo s ciljem, da ujame cesarja, naj da signal: tri težke granate na Castelnovo. Carzanska skupina je vsak moment pri-pravljena. Zvečer 15. septembra pride P. na dogovor.«

Za četrť ure hiti Mlejnek s pismom po svoji poti nad Scurellami proti Strignu. Baš na mostu je, ko daje Kohoutek Italijanom castellarski signal o nujnem obisku našega poslanca. —

Poročnik Krajnik konstatira pred svojim odhodom v Telve, da je 4. četa v istini brez komandanta. »Eden signalizira, dva spita, narednik pa, ki je sedaj pravi komandant, jo je brez skrbi za četo in svoje položaje odkuril v Italijo. Lepe razmere so zavladatale pri Bošnjakih v Carzanu!«

»Abnormalno vojno stanje zadnjih dni,« meni Miloš.

»Tako stanje je pri nas že 2 meseca,« dodaja Jirsa.

* * *

Cavalese.

Iz Calamentske doline je zgrajena nova cesta preko Cadinskega sedla in ob Cadinskem potoku v Flemsko dolino (Val di Fieme), kjer je mestece Cavalese najvažnejši kraj.

Ob 1. uri po polnoči se je Mlejnek že vrnil.

»Pismo sem dal sergentu pri straži. Zadržali so me četrto ure pri sebi. Moral sem piti njihovo vino, pomislite si!«

To je za Mlejneka, ki je antialkoholik, najvažnejši del poročila.

Ob drugi uri, kmalu po Mlejnekovi vrnitvi je izstrelil narednik Čačić zopet običajni signal, da pride zvečer nekdo izmed nas v Strigno.

In še dve uri je posla. Odpravljam izvidnice, ki se morajo pred jutrom raziti iz Carzana na razne strani, da mi prineso poročila iz Calamentske doline, s Salubija, Civarona in Levica, torej iz vse bližnje okolice, če se nahaja morebiti kje nova divizijska ali armadna rezerva. Telefonist Bauman pa mora oditi v Roncegno, da zve od orožnikov in telefonistov, kaj je z Urbanom in z našo preiskavo.

Sedaj je dovolj za danes. Truden sem nekoliko. Ob 10. ur pride major, da si ogleda svoj sektor — torej spat!

Pred mojimi vrati sedi korporal Djurić, moj čuvaj, ki pripoveduje svojemu tovarišu nekaj o Siefu in Col di Lani. Njegov glas je globok in zamolkel. Meni je uspavanka . . .

14.

In že me bude, Korporal pravi, da prihaja major.
»Dobro.«

Prišel je nekoliko prezgodaj, a nič ne de.

Italijanska artilerija strelja zmerno preko nas na razne točke za fronto. Težkih granat na Castelnuovo, ki jih čakam, pa ni.

V Scurellah vodim majorja mimo skrajne straže pri papirni tvornici v mestece, ki kaže še zmeraj nekaj znamenitosti, dasi je popolnoma razdejano.

»Snažna vas je bila tukaj pred vojno, kaj ne?« pravi major, ogledujoč si razvaline na glavnem trgu.

»Ta le brest pa še poganja,« opozarjam na prastaro votlo drevo, ki že nima v deblu skoro nikake opore. Močni hlodi podpirajo drevo, da ga veter ne prevrže.

»Čudno! Nekaj skorje ima in vendar živi.«

»Pod tem drevesom so baje pred stoletji občinski možje sodili pravico,« mu pojasnujem.

»Nekdo me je opozoril pred meseci na to drevo in ga nazval »Richterulme.«

Slutim, da se major zanima za zgodovino in umetnost bolj nego za svoj novi odsek, zato ga vodim še dalje po Scurellah, da mu pokažem stolp pri cerkvi in cerkev samo.

»Previdno! Da se ne dotaknete z ного žice!«

»Kaj je?«

»Mine smo položili okrog cerkve in v cerkev, a Italijanov dosihdob ni bilo v Scurelle. Strahovito past smo jim nastavili. Izleteli bodo naravnost v nebo, kadar stopijo v to-le vas. Vidite, tu je žica!«

Major se je menda preplašil,

»Za naju ni opasnosti. Le pojdite!«

Major mi previdno sledi in rad bi se mu smejal, ko se tako plašno ozira po tleh.

Poročnik Melchar je bil zares vkopal pred dvema mesecema pet velikih min pri cerkvi, toda naš narednik Dragičević jih je že naslednji dan demontiral in sedaj lahko hodimo po Scurellah z mirno zavestjo, da se nam ne more nič zgoditi. Italijani pa že tudi vedo, kje so bile mine, ker smo jim dali skico scurellskih utrdb začetkom avgusta.

»V bataljonski pisarni si preglejte, prosim, skico, ki jo je izdelal poročnik Melchar. Bil je spreten pijonir, brez dvoma. Takega sedaj nimamo več.«

»Interesanten stolp!« pravi major pred cerkvijo.

Tudi cerkev z velikanskimi luknjami v zidu je vredna gledanja. Avstrijski in italijanski topovi so opravili na cerkvi temeljito svoj posel. Vsi oltarji so razbiti, cerkev je kakor izropana in v kupih nesnažnega grušča se skrivajo podgane. (Gl. sliko II. 41.)

V cerkvi sv. Valentina, ki je nekoliko više nad Scurellami, mu kažem ostanke starinskih fresk in nato se vračava še enkrat k brestu na občinskem trgu.

Da bi ga zabaval, mu pripovedujem izmišljeno zgodbo o cesarju Maksimiljanu, češ, da je sodil leta 1509. v Scurellah.

»Kdo vam je povedal?«

»Ali ne veste, gospod major, da se je cesar Maksimiljan ustavil tukaj na svojem pohodu v Padovo

in da je stanoval na gradu Ivano, menda v 3. nadstropju?« (Gl. sliko II. 47 in II. 77.)

»Ali je istina?«

»Epizodo o gradu Ivano sem slišal v menzi armadnega poveljstva v Levicu, kjer gospodje vse vedo in vse čitajo.«

To ni izmišljeno in major Lakom je že slišal o tem.

»Tod, koder hodiva sedaj midva, je taborila cesarjeva vojska, cesar Maks je pa gledal s tistih visokih oken na svoje vojščake.«

»Castel d'Ivāno je sedaj baje sedež italijanske komande,« meni major.

»Seveda je. Oficirji italijanskega brigadnega štaba se baje sprehajajo po grajskem parku in se valjajo po dragocenih posteljah — brez strahu, da jih prese- neti avstrijska granata. Često sem opazoval, kadar je bilo jasno jutro, kako se nagibajo ljudje z oken drugega in tretjega nadstropja in enkrat se mi je zdelo, da so leni slugi iztepali kar pri oknu preproge in velike gobeline. Dobro steklo imam, pogledjte, petnajstkratni Zeiss.«

Danes ni popolnoma jasen dan in major ne more opazovati nič posebnega. Steklo si suče in popravlja, ko ga zabavam:

»Lastnik tega gradu, grof Wolkenstein, služi v naši vojski, tako so mi pravili. Često prihaja baje v Sugansko dolino gledat, ali je grad še nepoškodovan. Na avstrijskem dvoru je grof na dobrem glasu in tako lahko razumete, zakaj mora artilerija molčati in čuvati pred nosom ponosno poslopje, v katerem se zabavajo Italijani in pijejo iz dragocenih Wolkensteinovih majolik. Pravijo, da je ta-le grad največji zaklad vse Suganske doline, toda bojim se, da Wolkenstein ne najde v njem nikoli več svoje knjižnice, ne starinskih slik, porcelana, srebrnine, brona in ostalih umetnin. Med Italijani so gotovo ljudje, ki imajo zmi-sla za take predmete.«

»No, kadar pridemo mi ali Nemci dol v Venecijo v italijanske gradove!« se smehlja Lakom in mi vrača

steklo. »Za italijanske umetnine bodo imeli naši oficirji tudi dovolj zmisla . . .«

»In za srebrnino.«

Vračava se k papirni tvornici, kjer naju pričakuje nadporočnik Kimla, komandant prve čete. V njegovem rajonu smo. Počasi prestopava z majorjem trojne žične ovire. Medpotoma ga zabavam s pripovedovanjem o strahovitih ječah, ki se nahajajo v podzemeljskih kletah ivanskega gradu. Tam leži do današnjega dne železje, v kojega so kovali uporniške kmete. Uporniki leta 1523 so umirali od gladu v stolpih za dvojnimi železnimi vrati.

»Za današnje zločince nimamo tako radikalnih sredstev,« pravi Lakom.

»Kar je deloma na škodo,« mu odgovarjam nekoliko glasneje, da me slišijo Kimla, praporščak Mader in korporal Veselko. Zadnja dva sta namreč zarotnika. »Mislim si, da bi bilo v vojni manj veleizdajalcev, ako bi jih kaznovali v stolpih po hvalevrednem starinskem načinu in ne z vrvjo ali kroglo.«

»Vidite, tega mnenja sem tudi jaz,« meni major, pozdravljajoč stražo in oficirje prve čete.

Korporal Veselko se muza bistro in gleda z nekakimi pomilovalnimi očmi majorja, ki ne slutiti, da se nahaja med samimi ljudmi, zreli za stolp in železje. —

* * *

»Tukaj vam je sedaj vse znano, gospod major. Prosim vas, pojdite, da si ogledate, kako smo si uredili poročevalno in signalsko službo med oporišči in Carzanom preko Masa.«

»Prosim, seveda, to je treba videti in preizkusiti.«

»Ali želite, da se postavimo v Carzanu ali na Castellarah?«

»Kakor hočete.«

»Od obeh strani vidimo lahko vse. Pojd mo v Carzano!«

Nadporočnik Kimla naju spremlja do castellarškega razpotja in se vrača nato preko dolnje brvi v

svoj odsek, midva z majorjem pa korakava po izhojeni poti preko travnikov k mostu. Tja vodi sicer tudi gladka lepa cesta, toda major ve, da sovražnik vidi vsako gibanje na cesti, na travniku pa ne, zlasti pri nas ne, ker raste po travniku precej mladega sadnega drevja.

Ob jarku onstran ceste se dvigata iz trave dva Bošnjaka, ki ju prej ni bilo videti.

»Utrka?« kličem.

»Jesmo,« odgovarja Bošnjak preko ceste.

»Kaj ste vprašali?« hoče vedeti major.

»Tu je stalno mesto za tekača, ki je pripravljen, da prevzame poročilo od carzanskega tekača in ga odda na Castellare. Štafeti pravijo moji ljudje »utrka,« to je tek.«

»Torej relé (relais)?«

»Da, gospod major.«

» . . . ki je nepretrgoma pripravljen?«

»Nepretrgoma, noč in dan.«

Koliko postaj je v celoti od glavnega rova do skrajne točke na Castellarah?«

»Štiri, oziroma pet. Pri četni pisarni v Carzanu ste videli zaran dvojico brez dela, druga dvojica je pod cerkvijo pri novih zidovih, s katerimi smo zaprli nedavno vhod z mosta v Carzano, takozvani »Zwinger«; tretja postaja je tukaj, četrta zgoraj na cesti v Castellare, peta pri komandantu oporišča.«

»Torej ima četrta četa precej naporno službo?«

»Istina, gospod major.«

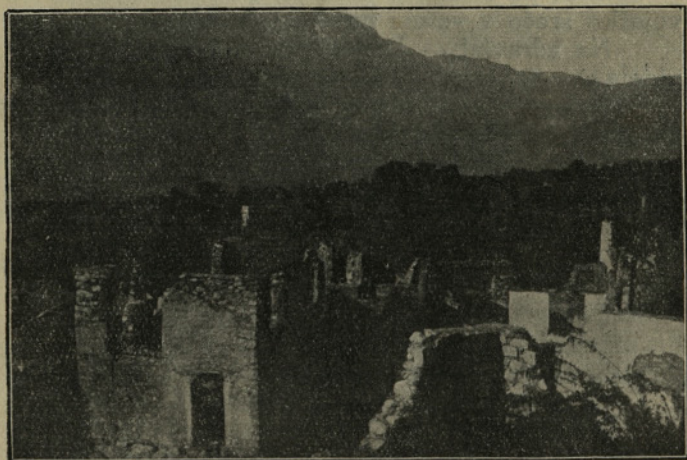
»Ali ste vežbali to službo? Kako funkcijonira?«

»Izborno, gospod major. Videli boste. Tekачi mi prinašajo točno za sedem minut poročilo na Castellare in odgovor v Carzano. Vsako pot, ki zahteva inace 20 minut, opravljajo za tri in pol minute.«

V tem poročilu ni nič pretiranega. Štafeto smo vežbali pogostoma, toda iz telovadnih ozirov. Mož v rovih ima premalo gibanja, zlasti pa nima dovolj prilike za tek, ki je mlademu telesu potreben. Ljudje so začetkoma v teku silno nerodni, po treh ali štirih vajah se pa nikakor ne branijo več nezatnega truda.

Danes jim je »utrka« prava zabava, zlasti v našem primeru, ko vedo, da se šalimo na račun novega komandanta. Narednik Čačić in ostali podoficirji vedo, da je treba avtomatično razstaviti tekače, kadarkoli se pojavi višji oficir v carzanskem odseku. V današnji štafeti so brez dvoma najboljši tekači, ki so se dobrovoljno javili za službo, koja obeta zabave in smeha.

»To je pa velikanska stvar. Ali ste že rabili kdaj tekače v borbi?«

Med frontama v Suganski dolini.

»Seveda — vselej, kadar nam odpoveduje telefonska žica.«

Mimo »Zwingerja« vodim majorja v svojo pisarno. Mimogrede sem namežiknil podnaredniku Bebaniću, da bo danes treba teči. Odgovoril je z očesom, da so pripravljeni.

Major si je iztrgal listič iz notesa in zapisal s svinčnikom nemški:

»Koliko mož ima castellarska straža? Odgovor takoj! Major Lakom.«

»Poglejte na uro!« pravim majorju v vratih in zovem »Utrka!« V tem je skočil nekdo proti mojim vratom — Djurić je, ki mi jemlje listič iz roke.

»Čačić neka piše tridesetsedam!« sem mu zašepetal in se vrnil k majorju.

Djurić je zdirjal z okovanimi čevlji po carzanskem tlaku in izginil v ovinku proti cerkvi.

Ura leži na mizi, Majorju nalivam v stekleničico rdečega žganja, a možak odklanja in pravi, da pred obedom ne mara.

»Bom pa sam. Na zdravje, gospod major in na vojaško srečo v vašem novem sektorju!«

»Na zdravje! — Danes sva mnogo prehodila in videla.« —

»Mnogo, gospod major, toda ne vsega. Signalsko službo še morate preizkusiti.«

»Drugič. Za danes mi je dovolj. Saj se vam ne mudi, kakor ste mi včeraj obljubili.«

»Ostanem, dokler boste hoteli. — Pojdite, gospod major, z menoj v park — samo 15 korakov je. Od ondod boste lahko opazovali našo štafeto.«

»Dobro. Zanima me, kako tekajo.« —

Major si jemlje uro in pravi »Št ri minute.«

»Sedaj je vaš list na Castellarah.«

»Ni mogoče.«

»Prosim.«

— Iz parka vidim most in vso pot preko doline do castellerskih koč na hribu. Ničesar ne vidiva. — Pri mizi sede v parku oficirji 4. čete in obedujejo. Major jim daje dobrohoten znak, naj jedo. — —

»Zdaj! Gospod major!«

»Kje?«

»Na cesto glejte! Vrača se poslanec.«

Major gleda in lice mu žari. Tekaça gleda, ki dirja, da ga je veselje gledati.

»In pravijo, da se Bošnjak ne zna gibati! Kakor bi mu bilo tristo hudičev za petami . . .«

Sedaj teče že tretji k mostu. Stražarji pri mostu se obračajo za njim in se smejejo.

»Pri Zwingerju se zopet menjavajo. Pojdiva k mojemu brlogu — odgovor bo takoj tu.«

Počasi korakava iz parka in mimo telefonske celice. Radovedni ljudje, ki so stali na cesti in zijali proti cerkvi, so se poskrili pred nama.

Djurić teče z okovanimi čevlji po Carzanu navzgor.

»Osem minut!« konstatira major, Djurić mu pa oddaja listič in pravi:

»Tridesetsedam!«

Major čita. Njegov listič iz notesa je. Pod majorjevim podpisom stoji:

»37. Čačić.«

»To mi ugaja. Ne verjel bi inace, ako bi ne bil videl.«

Djurić stopica in prestopa z noge na nogo, kakor bi hotel še teči, in diha globoko in glasno.

»Dobro je bilo!« ga hvali major, — »Sedaj zbogom, gospod doktor. Vas čaka obed. Nikar ne hodite dalje z menoj! Rajši pojdem sam, saj je tudi varneje, da nas Italijani ne zapazijo.«

Major odhaja urno iz Carzana proti Telvam. —

Mrkam Djuriću, da je dobro, kar smo pokazali.

»Pridi! Major noče rakije, vzemi ti mesto njega!« mu pravim, ko je major izginil za oglom.

»Boga mi, trčali smo dobro!« se hvali Djurić.

»Sedaj ponovimo tek in naznanimo Čačiću na Castellarah, da majorja ne bo več v rove. Tekачi se vrnejo v Carzano. V parku dobe cigarete.«

»Razumem,« pravi Djurić in se briše z rokavom.

»Pa ni treba teči?«

»Naj le teko — ne zaradi majorja, temveč zaradi zdravja.«

»Razumem.«

Djurić zove redova Trifunovića in ga pošilja kot tekača, jaz pa odhajam v park k mizi, kjer obedujejo Knott, Kohoutek in Zeleny.

»Komediya je dovršena?« se smeje Knott.

»Dovršena za danes. Jutri bomo nadaljevali.«

»Zabave je dovolj z našimi gospodi. Vsa četa se smeje.« —

Namesto mojega bolnega sluge mi je Lahvička prinesel obed, ki pravi, da je bil v Telvah dopoldne zopet gospod auditor pri kuharjih, a da niso povedali nič važnega. »Gospoda poročnika Krajnika je gospod auditor dolgo izpraševal in zapisnik so pisali o Urbanu.« —

Možje tekači se vračajo skupno in prihajajo v park po Knottove cigarete.

Popoldne igramo tarok — saj nimamo nikakih skrbi. — Morebiti pa igramo zato, da si preženemo skrbi!

Knott pravi, da njemu ne bo tako lahko metati majorju peska v oči, kadar ostane sam v Carzanu.

»Vam je igra s komandanti igrača in vse se vam posreči, meni pa pridejo pri prvem poizkusu na sled in potem me porinejo pred vojno sodišče . . .«

»Ni ti treba toliko riskirati, Štafeta je navežbana in ljudem ne bo nič težkega, ako bodo ležali na določenih mestih.«

»V četi ne bo več zabave, temveč sama suha služba. Četa bo čutila po vašem odhodu razliko. Jaz si jih ne bom upal poslati po 25 na dopust, ako jih sme iti samo 10.«

»Nič ne premišluj! Vojak dela od dne do dne svoje dolžnosti. Oni dnevi so srečni, kadar si mnogo riskiral in si imel mnogo uspehov. Uspehov in zadovoljstva ni, ako ničesar ne riskiraš.« —

15.

Popoldne in zvečer se vračajo izvidnice. Poročila so brez izjeme ugodna. Nikjer niso opazile izprememb.

Iz Ronceгна smo zvečer prejeli vest, da so pri divizijski komandi kuharja Urbana oddali žandarjem in da ostane nocoj v Ronceгну, jutri ga pa odrinejo v Levico v zapor. Ta novica je najznamenitejša, ker dokazuje, da Urbanovi ovadbi popolnoma nič ne verjamejo.

Kljub temu vztrajajo oficirji, zlasti Jirsa in Kohoutek, na tem, da moramo nocoj pri Italijanih doseči pospešitev akcije. Svetujejo mi, naj jim dokažem, da bi po Urbanovi ovadbi nihče ne mogel niti četrte ure vztrajati na našem mestu. Mi se pa gnjavimo že pet dni z auditorji in čutimo na vseh straneh neznosno vročino — saj jedva mirimo ljudi! —

»Italijani do danes menda ne slutijo, kaj se pri nas godi!«

»Seveda ne vedo.«

Avtomobilska cesta pri Cavalesah.

»Potem pa prosim,« pravi Kohoutek, »da jim pojasnite naš položaj, zlasti pa svojega. Drugič ne smete oditi niti na raport, niti k zasliševanju! To smo riskirali samo enkrat in nikoli več!« —

* * *

V Strignu sem našel neobičajno velik štab oficirjev, od najrazličnejših panog orožja. Oficirski zbor 135. peš. polka je močno zastopan. Od I. armadnega

poveljstva me čakajo artilerijski referenti, oficirji tehniških trup, iz informacijskih uradov in drugi štabni oficirji.

Predstavljajo se in vsi so ljubeznivi, kakor bi mi bili stari znanci — toda meni je preveč postav, lic in glasov — kdo bi si jih pomnil! Toliko misli imam v glavi, ki jih moram povedati — in za vse te italijanske nove radovedneže nimam zares ne časa ne zmisla.

Da je cesar pri Trentu, že vedo.

»Ako udarite nocoj, ga še ujamete. Preko Bolzana se ni vrnil doslej.«

Večna škoda. Artilerist Boschi a Prato se prijema za glavo, ko misli na senzacijo, ki bi nastala ob vesti, da je avstrijski cesar ujet — v Italiji.

»Vsa Amerika bi vedela danes in bilo bi debat in smeha po svetu! Pri Bolzanu jim odrežemo pot in si poiščemo lepo cesarja, naj bo še tako dobro skrit in preoblečen makar v infanterista iz bataljona dunajskih deutschmeistrov — za tri dni ga imamo!«

Ta mladi mož je podjeten.

»Tako je gospod. Kdo ste vi?«

»Boschi, artilerist, Trentinec.«

»Battistija ste poznali?«

»Bil mi je prijatelj — na žalost smo ga izgubili.«

»In akcije se po vašem mnenju lahko takoj lotimo? Kaj ne, vi ste prepričani o uspehu?«

»Prepričan sem, toda vidim, da je pri naših razmerah improvizirano podjetje izključeno.«

»Odlaganje je krivo, odlaganje! Prvotni temin 13. septembra je bil pravi, recite, kar hočete! Vso najvišjo generaliteto avstrijsko ste imeli v pasti, iz koje bi ne bila ušla nobena glava. Konec vojne z Avstrijo, gospodjel!«

»Saj bi šlo,« meni Boschi, »ko so pa naši gospodje praznoverni — na 13. dan v mesecu se ponesreči vsaka akcija . . .«

»Bože sveti, ali zares? Generali so praznoverni!«

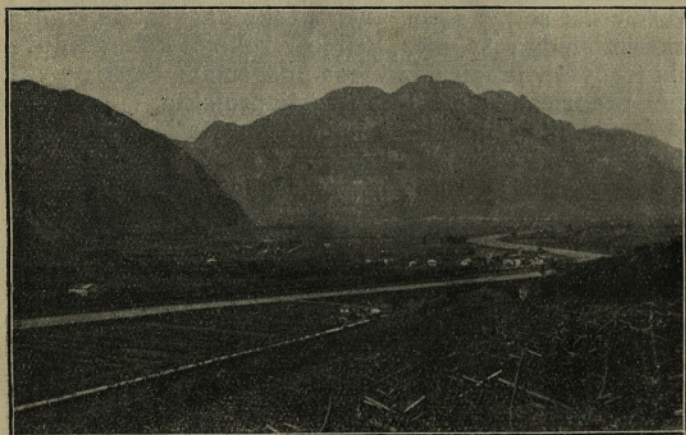
»Major 135. pešpolka istotako pravi, da se 13. v mesecu nihče ne loteva važnih poslov . . .«

»Torej je vaša babjevernost rešila tokrat cesarja in cesarstvo!«

»Brez dvoma so bili v prvi vrsti drugi razlogi merodajni,« dodaja Boschi, — —

»Lepo! Načrti so potrebni, toda danes je moment, ko je treba udariti brez podrobnega načrta, samo za ciljem, da dosežemo Bolzano. Saj veste, kaj pravi Moltke o vojnih načrtih?«

Nekateri g'edajo, neki kapitan si je pa dovolil naivno vprašanje:

Adiška dolina.

»Kdo je to? Nemec?«

»No, znameniti general, stari Moltke — iz francosko-nemške vojne.«

Ni časa, da bi se čudil nevednosti štabnega oficirja.

»Nastavite si najkrasnejši načrt — uspeha ne morete izračunati v naprej! Samo trupe lahko razstavite, vse drugo je odvisno od dogodkov, ki se razvijajo tekom operacije. — Pri nas je danes narobe. Nič ni treba razstavljanja trup, temveč marš, marš, marš in sa-

mo marš z vsemi sredstvi in z vso naglico, samo naprej do Bolzana — z najprimitivnejšim zasiguravanjem ob bokih — in nikogar ni med Avstrijaki, ki bi se utegnil orientirati in bi mislil na odpor, kaj šele na sunek, ki bi prerezal našo kolono v Flemški dolini!»

Kapitan Finzi in Boschi me menda umevata, ker me poslušata z živim zanimanjem, zlasti se vidi Finziju, ki stoji nepremično kakor spomenik pred menoj, da intenzivno premišljuje .

Gospoda se nato posvetujejo med seboj. Iz zgovornih ust se jim sipajo misli s tako naglico, da j'm ne morem slediti. Nekateri krilijo z rokami kakor židovski trgovci v prepiru. Iz vsega posnemam, da so po večini prepričani o neizvedljivosti projekta.

»Čakajte, nekaj še hočem vprašati,« se obrača name Boschi, ki je bil razmeroma miren v debati.

»Ali nam morete dati pojasnila o sedanjem, recimo današnjem stanju armadnih rezerv v Suganski in Adiški dolini?«

»Prosim. Od zadnjega mojega raporta ni izprememb razen dejstva, da je odšlo 6—8 nemških bataljonov iz bolzanskega rajona preko Celovca na Kranjsko.«

»Od kojega dne datirajo vaše najnovejše informacije v tem oziru?«

»Od danes. Tik pred svojim odhodom v Strigno sem sprejel raporte petih izvidnic, ki so danes pregledovale zaledje.«

Zopet se posvetujejo med seboj in Boschi jim dokazuje, da bi se podjetje lahko riskiralo. Sedaj jih bolje umevam — trup nimajo na razpolago — trupe se gibljejo — nastala bi zmešnjava — vedno isti pomisleki.

Danes 15. septembra tudi ne morejo ničesar začeti — niso pripravljeni.

»Gibanje armad je določeno, polki korakajo šele v zbirališča. Velike mase vojaštva se zamorejo gibati samo po skrbno izdelanem programu, in sicer imamo mešanje in polom — vodstvo jih izgubi iz oblasti.«

»Z ozirom na dispozicije, koje je dobilo in izdalo artilerijsko poveljstvo I. armade, je izključeno, da bi se sunek mogel izvršiti pred 18. septembrom,« trdi artilerijski referent.

»Gospodje, artilerija bo imela pri tej akciji razmeroma malo posla.«

»Ni tako. Artilerija se nahaja z ozirom na 18. september v položaju popolne pregrupacije.«

»Gospodje, prosim, pospešite vsekakor podjetje za dva dni, za eden dan. Vsaka izgubljena ura je lahko usodepolna zamuda. Kdo ve, ali bomo carzanski uporniki za tri dni še na svojih mestih!

»Ali je vaš položaj zares tako neznosen?« vprašuje Finzi.

»Gospod Finzi, pomislite, da smo bili že aretirani. Ni časa, da bi sedaj razkladal vse dogodke. Naj vam zadostuje trditev, da je le čuden, nepojmljiv slučaj, ako smo še na svojem mestu — vam na razpolago. Moji oficirji so mi naložili dolžnost, naj vas opozorim, da po njihovem najglobljem prepričanju ni nikjer ljudi, ki bi bili na podoben način in tako brezobzirno riskirali vse, da vam ohranijo dobre šance za kako podjetje. Najmanjši sum bo zadostoval, da prično Avstrijci novo preiskavo, potem vam pa naš zbor ne bo mogel pri akciji izdatno pomagati.«

»Težka stvar! Videli bomo, morebiti se da poizkusiti že 17., za dva dni.«

»Prosim, storite tako!«

»Poizkusimo!«

»Marsikaj ne bo funkcioniralo,« opozarja artilerist. »Prezgodaj je.«

»Bomo videli. Slišali ste, kaj pravi Paolini.« —

Dogovorili smo se, da nas obveste s težko artilerijo dne 17. ob drugi uri popoldne, in sicer s tremi granatami na Castelnovo, ako bo material pripravljen. Ako izostanejo granate, znači, da bo akcija šele 18. septembra.

»Prosim, streljajte 17. septembra! V Strigno pošljem patroljo za prvih deset kolon, 2 oficirja in 9 podoficirjev. Tu je seznam vodnikov.«

Finzi mi daje v zameno seznam prvih 14 kolon. Parola bo »Como—Cadorna.«

Boschi in ostali artileristi žele precej informacij, ki se tičejo izključno avstrijske artilerije. —

Finzi veli prinesiti steklenice opija in zavoj. Osem težkih dvolitrovskih steklenic žganja z opijem stoji sedaj na cesti. Zavoj praškov za 20 četnih kuhinj si utikam v torbo.

»Kako spravite toliko steklenic v Carzano?« vprašuje šaljivo Boschi.

»Mulo bom natovoril. Za uro pridem s patroljo v Strigno. Več ko 2 steklenici ne more vojak nositi. Velike so.«

»Čakajte, kos pota vam pomoremo mi,« se ponuja Finzi in si jemlje v vsako roko po eno steklenico; drugi dve nese Boschi in zadnji dve okrogel kapitan 135. polka. Otovorjen se poslavlja od ostalih oficirjev. Voščimo si vzajemno obilo uspeha in si želimo zdravo svidenje 17. septembra. —

Finzi mi razlaga medpotoma, kako se uporabljajo praški.

»Drobni paketi so za kotle z vsebino 25 litrov, večji za kotle 40—50 litrov. Za manjše ali večje posode je treba, da kuhar sam odmeri po predvarku pravilno množino opija.«

Pri kapelici pred Spero se moji spremljevalci poslavlja in stavijo steklenice k zidu, da si jih po polnoči znosimo sami v Carzano. —

16.

V Castellarah sem našel poročnika Trampo, ki je pregledoval prednje straže. Jedva sem utegnil postaviti svoje italijansko alkoholno breme v travo in ga skriti pred njim. Tega človeka se bojim. Nemirne oči ima in njegova točnost, čuječnost in gorečnost v službi mi je neprijetna. Iz njegovega glasu zveni naravnost nezaupanje, ko me vprašuje, kaj delam tukaj.

»Kaj delam? Kot komandant sektorja imam vendar pravo, da pregledam ponočno službo!«

»A vi ste bili zunaj?«

»Da, pregledujem, če teče električna struja. A ti vizitiraš straže?«

»Vizitiram. Sedaj pojdem še k drugi in tretji straži.«

»Zdravo!«

»Vi se vrnete v Carzano?«

»Da.«

»Lahko noč!« —

Trampa odhaja na severno stran. Siten človek!

Kontrolirati me hoče: gledal je po travi, kakor bi hotel v temi spoznati predmet, ki sem ga položil na tla.

Steklenice sem odnesel v hlev poleg telefonske celice in velel stražarju Triviću, da mora iti z menoj. Do kapele v Speri in nazaj je za naju jedva 20 minut hoje. Prinesla sva še tri steklenice opija, zadnje tri sva pa pustila, ker sem menil, da ne bo tolike potrebe.

Bližava se castellarskim oviram. —

»Halt, wer da?« —

»Kdo je takšen bedak?« šepčem Triviću in zovem glasno: »Jaz sem.«

»Gospod Trampa je klical. Po glasu ga poznam.«

Bum! Deset korakov nad nama je počila granata, izstreljena iz puške.

»Nemoj budaliti, Trampa!« zovem zopet, toda Trampa bi bil še streljal, ako bi ga ne bil zadržal korporal Bajramović, ki mu sedaj živahno dopoveduje, kdo je zunaj.

»Odloživa!« pravim Triviću. »Pojdiva sedaj brez bremena in ti mi prineseš pozneje vse 3 steklenice.«

Pri vijugi skozi električne žice stoji Trampa s korporalom Čamilom Bajramovićem.

»Dober oficir in prijatelj si! Po sili me hočeš ubiti!«

»Rekli ste, da odidete v Carzano.«

»In ako ti odgovarjam in govorim s Trivićem tako glasno, da me lahko razume vsak človek v Castellarah — menda ni treba streljati granat.«

»Zunaj ne sme nihče hoditi,« odgovarja Trampa z mrkim glasom.

»Hvala! Odkar si ti pri 4. četi, mora biti vse drugače! Ni večera, da bi komandant castellarske straže ali jaz ne pregledala sektorja in nikdar se ni zgodilo, da bi Bošnjak streljal po svojih ljudeh — gospod lajtnant Trampa hoče biti tisti junak, ki bo preobrnil službo in bo vse postreljal.«

Nevoljen sem, a Trampa me še draži:

»Ako ni odredbe od brigade, ne sme nihče pred ovire. Take odredbe nocoj ni bilo, zato sem streljal.«

»Streljaj, kadar te napada neprijatelj. Premalo imamo municije, da bi si igrali z njo. V mojem odseku je zabranjen vsak strel granate in vsak strel rakete, ako ni tehtne potrebe. Pomnite si to, gospod poročnik! Lahko noč!«

Krotim se in mirno govorim s čudakom.

»Ali greste sedaj v Carzano, gospod nadporočnik?«

»Grem.«

»Dovolite, da vas spremim?«

»Hvala. Sam pojdem.«

»Torej pridem za vami.« —

Poročnik Trampa koraka res za menoj. Kljub temu sem si dvignil mimogrede iz hleva dve steklenici opija in jel hiteti iz Castellar navzdol proti mostu.

Iz Carzana sem poslal Malčanka po ostale tri steklenice. —

* * *

Carzanci so zadovoljni z mojimi poročili. —

Zaran 16. septembra delim praške in steklenice za razne kuhinje in odseke. Dva litra pošiljam deutschmeistrom na oporišče v Caverno, dva litra prejemajo na Civaron, dva litra artileristi ob Ceggiu, štiri litre si pa delimo po suganskem odseku. Poizkušali smo in videli, da je izboren tropinovec, kojemu se jedva pozna, da mu je primešan strup. A tudi mi, ki smo poizkušali vsak po kapljico, čutimo učinek — zaspanost. Kako bodo spali še le oni, ki ga dobe po šestnajstinko ali dvaintridesetinko litra!

»Ertlovemu psu ga nalijem v juho,« se šali Zeleny, ki mu ni ljubo, da se je njegov nadporočnik že vrnil z dopusta. Nadporočnikov pes je ponoči nevarna zver. »Praška mu natepem, ki zadostuje za 100 ljudi, in nasujem mu praška s sladkorjem na gobec. Oba morata spati, pes in gospodar. Saj menda učinkuje tudi na živali.«

* * *

Popoldne vodim majorja po odseku 3. čete ob Brenti in železnici pod Civaronom. Italijanska artilerija preizkuša ves dan raznovrstne cilje v ozadju. Mi pa imamo mir.

Majorju omenjam, da pričakujem italijansko večjo artilerijsko akcijo, ker se zdi, da so nastavili nekaj novih baterij. Njemu se tudi dozdeva, da se vadijo nove cevi.

* * *

Zadnji dan!

Živahno se javlja italijanska artilerija in avstrijska včasih skromno odgovarja. V dvoboj se zaradi pičlosti streliva ne sme spuščati.

Carzanski oficirji imamo ves dan posla, da pripravimo ljudi za večer, razdelimo službo in se prepričamo, ali pozna vsakdo točno svoj zadatek. Precej nedostatkov je treba še popraviti.

Korporal Mujič, ki mora voditi zvečer italijanski oddelek iz Carzana k rovskim topovom vzhodno od potoka Ceggio, je izginil v Levico. Poslal ga je njegov poročnik. Našli smo mu za silo namestnika.

Popoldne mi naznanja nadporočnik Jirsa, da se je poročnik Mader prijel k njemu in prosil, naj ga osvobodimo njegove naloge, češ, da se boji in da nima moči za sodelovanje.

»Nisem mu hotel niti prigovarjati, ko sem videl njegovo obupnost in strahopetnost. Mader se je ves tresel.«

Vodnik br. 14.! Že drugič imamo smolo s to številko. Pred tednom Martinec, sedaj Mader.

Jirsa predlaža, naj poverimo Madrovo delo mlademu Veselku — Sedleckemu, ki je poučen o akciji, a še ni uvrščen v seznamek vodnikov.

Veselko je nalogo takoj razumel in prevzel.

* * *

Ob drugi uri popoldne bijejo italijanski signali na Castelnuovo, tri težke granate. Naše puške pokajo po vsem odseku in z majorjem morava preložiti zaključek predavanja na drugi dan, na mirnejšo dobo.

Podajava si roke za slovo, on meni za danes, jaz pa njemu za vselej. Milo mi je bilo, ker se mi je pri ljubil — dober človek.

Hitim v Castelnuovo, da govorim z ljudmi 3. čete, z Levcem, Liško, Turkom, Pajgrom, Markom, poročnikom Horákom itd. Horák je svoje zarotnike splasil s svojim pesimizmom, češ, da se boji italijanske nesposobnosti.

Pravi jim često, da bodo Italijani morebiti prišli do prvih naših rovov, tam pa bodo obstali in se dali ujeti. »Vsakega Italijana, ki bi kazal voljo, da bi se dal ujeti, je treba ubiti . . .«

Praporščak Rudolf Liška se nam doslej ni vrnil z dopusta — eden izmed zanesljivih mladih ljudi, ki je korakal z bataljonom po Siefu, Pasubiju, Caverni in Carzanu. Pred tednom se je moral nenadoma odpeljati na pogreb svoje matere. Tudi njegovo mesto v številu zarotnikov je treba nadomestiti . . .

Vrste vodnikov morajo biti kompletne!

Drobni nedostatki v organizaciji zarotnikov, ki jih v zadnjih urah še popravljamo, se nam zde kakor resne ovire, ki bi utegnile povzročiti tekom operacij občutne posledice — morebiti bi nam pokvarile uspeh. —

Solnce se bliža planinam. Vodniki so v redu. —

Ako so Italijani na svoji strani tako vestni in samozavestni kakor so Carzanci, potem ni dvoma, da bomo za 24 ur z Italijani v Bolzanu.

Bodri nas prepričanje, da je tako in da bo tako.

Konec tretje knjige.

